

**Opiskelijalle hyvä tulevaisuus
– sopivasti eri tavalla!**

Leena Piha (toim.)

Opiskelijalle hyvä tulevaisuus – sopivasti eri tavalla!

Leena Piha (toim.)

**Hämeen ammattikorkeakoulu
Ammatillinen opettajakorkeakoulu**

Leena Piha (toim.)
Opiskelijalle hyvä tulevaisuus – sopivasti eri tavalla!

ISBN 978-951-784-565-6
ISSN 1795-424x

HAMKin e-julkaisuja 16/2011

© Hämeen ammattikorkeakoulu ja kirjoittajat

JULKAISIJA - PUBLISHER

Hämeen ammattikorkeakoulu
PL 230
13101 HÄMEENLINNA
puh. (03) 6461
julkaisut@hamk.fi
www.hamk.fi/julkaisut

Ulkoasu ja taitto: OffsetKolmio Hämeenlinna
Kannen kuva: Eveliina Piha

Hämeenlinna, lokakuu 2011

Sisällys

Lukijalle

Leena Piha, projektipäällikkö, Hämeen ammattikorkeakoulu, Ammatillinen opettajakorkeakoulu	5
---	---

Annen räppi

Anne Meriläinen, ammatillinen erityisopettaja Kainuun ammattiopisto, Kuusamon toimipaikka	6
--	---

Lupauksena opiskelijalle hyvä tulevaisuus

Paula Lohikoski, asiantuntija, Pohjois-Pohjanmaan ELY-keskus	9
--	---

Ammatillisen erityisopettajankoulutuksen kehittämishankkeet

Opiskelijalle hyvä tulevaisuus -projektissa

Leena Piha, projektipäällikkö, Hämeen ammattikorkeakoulu, Ammatillinen opettajakorkeakoulu	12
---	----

Ajatuksia erityisopettajaopinnoista

Lasse Mikkola, ammatillinen erityisopettaja, Oulun seudun ammattiopisto	16
---	----

Ammatilliset erityisopettajat – yksilöllisyyden ja yhteisöllisyyden avainhenkilöitä

Aila Paaso, koulutuspäällikkö, Oulun seudun ammattikorkeakoulu, Ammatillinen opettajakorkeakoulu	18
---	----

Opettaja kasvun ja toimijuuden tukena

Leena Piha, projektipäällikkö, Hämeen ammattikorkeakoulu, Ammatillinen opettajakorkeakoulu	22
---	----

Opiskelijalle hyvä tulevaisuus -sopivasti eri tavalla!

Leena Piha, projektipäällikkö, Hämeen ammattikorkeakoulu, Ammatillinen opettajakorkeakoulu	31
---	----

Konsultaatiot Voimavara- ja ratkaisusuuntautuneen valmennusohjelman osana Pirkko Kepanen, lehtori, Hämeen ammattikorkeakoulu, Ammatillinen opettajakorkeakoulu	44
Moniäänisyyttä, konkretiaa ja inhimillisyyttä Jaakko Helander, yliopettaja, Hämeen ammattikorkeakoulu, Ammatillinen opettajakorkeakoulu	52
Minun polkuni erityisopettajaksi Annamari Kiviahde, ammatillinen erityisopettaja, Ammattiopisto Luovi	54
Sitoutuminen, kiinnittyminen ja osallistuminen 2.asteen ammatillisessa koulutuksessa Pirkko Kepanen, lehtori, Hämeen ammattikorkeakoulu, Ammatillinen opettajakorkeakoulu	56
Erytisnuorten opinto-ohjauksen kehittäminen "Voimavara- ja ratkaisukeskeisesti toivoa tulevaisuuteen", Ullamaija Niskanen, ammatillinen erityisopettaja	62
Projektin anti Kainuun ammattiopistolle Liisa Härmä, koulutuspäällikkö, Kainuun ammattiopisto	69
Juhlapuhe Eero Talonen, Oulun seudun ammattiopisto	70
Kirjeitä Pirkko Kepanen & Leena Piha, Hämeen ammattikorkeakoulu, Ammatillinen opettajakorkeakoulu	73

Lukijalle

Opiskelijalle hyvä tulevaisuus -projekti (1.11.2008-30.10.2011) on ollut Hämeen ammattikorkeakoulun Ammatillisen opettajakorkeakoulun hallinnoima ESR -osarahoitteinen hanke, jonka kansallisena rahoittajana on toiminut aluksi Oulun lääninhallitus ja sittemmin, aluehallintouudistuksen jälkeen, Pohjois-Pohjanmaan ELY -keskus.

Kädessäsi on Opiskelijalle hyvä tulevaisuus -projektin julkaisu, johon on koottu joitain näkökulmia, puheenvuoroja ja ajatuksia opettamiseen, koulutukseen, voimavarakeskeiseen ajatteluun ja tähän projektiin liittyen.

Projektin lähtökohtaisina ylätavoitteina on ollut vastata valtakunnallisesti ammatillisen erityisopetuksen strategian mukaisiin tarpeisiin sekä ammatillisen peruskoulutuksen ajankohtaisiin haasteisiin erityisesti edistämällä esteettömyyttä ja saavutettavuutta ammatillisen koulutuksen piirissä; painotuksena ja näkökulmana pedagogisen esteettömyyden tukeminen sekä ammatillisen erityisopetuksen ja opiskelijahuollon henkilöstön osaamisen kehittäminen ja verkostoituminen. Näihin mainittuihin tavoitteisiin kytkeytyy myös välillisesti toisen asteen ammatillisten opiskelijoiden yksilöllisten valmiuksien kehittäminen työllistymistä, jatko-opintoja ja hyvää elämää silmällä pitäen. Ammatillisen erityisopettajakoulutus ja voimavara- ja ratkaisusuuntautuneen työtteen valmennusohjelma ovat olleet tämän projektin toimintoja, joiden avulla on kuljettu kohti tavoitteita.

Toivottavasti sinä lukijana löydät näistä ajatuksista ja avauksista jotain sellaista, joka innostaa sinua omassa työssäsi ja saa sinut osaltaan jatkamaan keskustelua ja edistämään oppilaitosyhteisöjen pedagogista keskustelua ja yhteistä hyvinvointia.

Hämeenlinnassa 28.9.2011

Leena Piha, projektipäällikkö

Anne Meriläinen, ammatillinen erityisopettaja,
Kainuun ammattiopisto, Kuusamon toimipaikka

ANNEN RÄPPI

Se oli hei kevät 09
Kun alotettiin projekti pohjois-pohjanmaalla
Tarkotus ol taata hyvää opetusta
Niille joil ol ongelmaa opiskelussa

Opiskelijalle hyvää tulevaisuutta
Tahtoi luoda moni opettaja täällä
Pääsykoetta piti järjestämän
Jotta parhaat päältä saatiin valittua

Neljäkytä opettajaa sieltä täältä tuolta tuli valituksi
Kahteen ryhmään heidät laitettiin
Jotta homma saatiin
Potkaistua käyntiin.

Ite sain alotusta vuoden odottaa
Ja sitten nokka skodan
Ouluun alko suuntaan
Ville ajo autoo ja minä pidin perää
Asiaaki juteltiin ja maailmaaki parannettiin

Sisältöä koulus oli monenlaista
Lakii oli tarjol ja toimenpidettä
Menetelmii opeteltiin, välil kävi nyppiin
Ku aina ei ois halunnu toiminnassa hyppii.

Leena piti linjaa ja aikataulut kiinni
Pike oli matkas ja komppas hyvin kaverii
Yhteen hiileen naiset puhals koko matkan
Tietoo meihin raukkoihin tahtoivat he takoo
Välil kaikki sujui, välil niinkää ei
Joskus oli mieli tyhjä – kanttuvei

Oulun reissut opettei mulle myöskin sen
Yksilö oon mä, en vaan jatke perheen
Nautinto ol suuri joka kerta reissus
Shoppaa sai ja syödä ja yötki rauhas nukkuu.

Homma hiljaa eteni ja töitä piti tehdä
Tavoitteena mulla aikataulus edetä
Ilman villee en ois läheskää aina tienny
Mitä piti milloinki kenellekki jättää

Yksin öitten tunteina töitä tein mä kotona
Tajunnan virtaa oli lukijalle tarjota
Harjoitteluraportit valmiiks tuli viimein
Ja kokemus niis oli täyttää mun mielen

Kehaa kesäl väännettiin villen kanssa yhdes
Puhetta riitti ja analysointi
Jotain piti raapustaa paperillekki
Jotta homma etenis erkkaopeks asti
Elokuussa keha tuli pisteeseen asti
Mutta ei projekti vielä ollu ohi
Edes on vieläki työn esittely
Oman talon väelle – siitä ei oo stressi

Mitä jäi käteen tästä paketista
Ajatteluu ainaki lisäs ihan pakost
Asiaa opin paljo ammatillisesta
Ja sitä aion hyödyntää mun opetuksessa

Erityistä tukee tarvitseva nuori
On edelleen mun mielest kaiken vaivan arvonen
Toki pitää tietää milloon pilliin viheltää
Mut ei se saa estää
Meitä tekemästä
Tätä työtä
Täydestä sydämestä

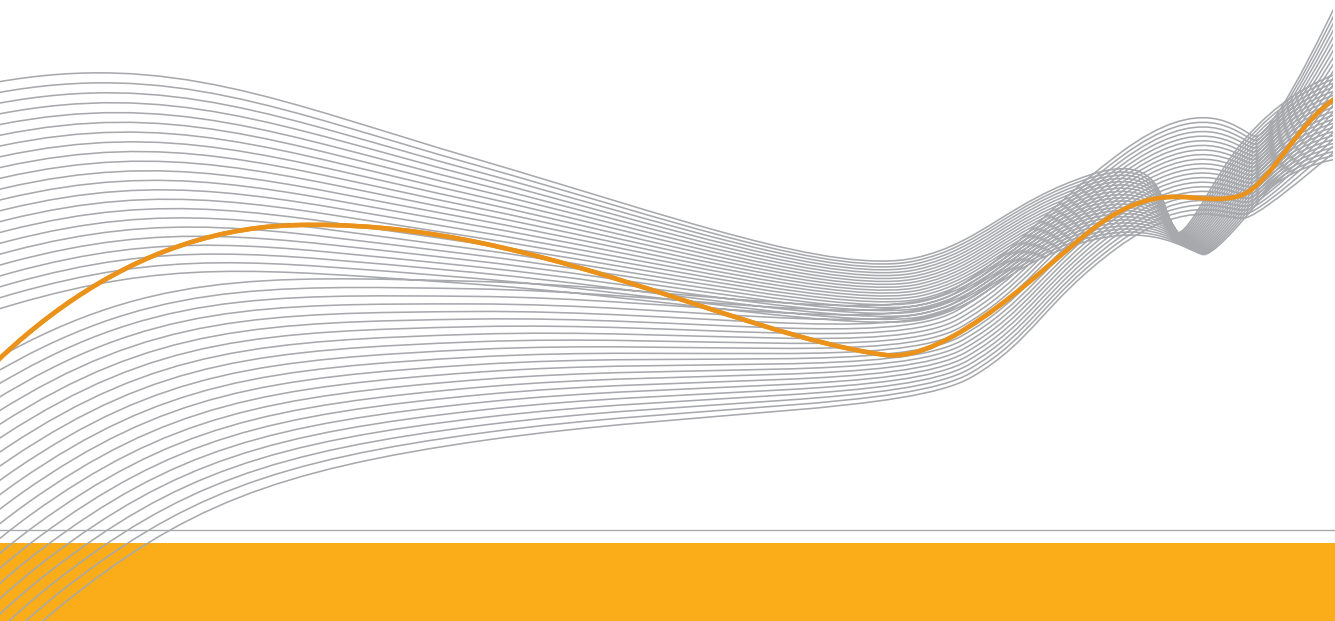
Tattis teille kaikille
Tästä rupeemasta
Ilman teit ei olis
Tää matka ollu arvokasta

Ville saa mun kiitokset
Hyväst kestämisestä
Aina ei oo helppoo jaksaa mun lärpätystä

Toivot ryhmäs toimi just niin sopivasti
Käytiin jopa yhdes rovaniemel asti
Kaikki saatiin tehtyä ilman tuskaa suurta
Anna-Mari, Tuija kiva oli tutustua

Leena ja Pike iso kiitos teille
Uskon että kippis maistuu kaikil meille
Vihdoin on ohi homma pitkä tämä
Kädes on pian todistus
Multa teille rutistus.

Paula Lohikoski, asiantuntija, Pohjois-Pohjanmaan ELY-keskus

LUPAUKSENA OPISKELIJALLE HYVÄ TULEVAISUUS

Opiskelijalle hyvä tulevaisuus -projekti on käynnistynyt vuoden 2008 lopulla ESR- osarahoitteisena hankkeena. Rahoittajaviranomaisena oli silloin Oulun lääninhallitus, vuodesta 2010 alkaen aluehallinnon uudistuksen jälkeen hankerahoitustoiminta siirtyi Pohjois-Pohjanmaan Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskukseen. Hankkeen tavoitteena on ollut vastata kansallisen ammatillisen erityisopetuksen strategian mukaisiin tarpeisiin painottaen pedagogisen esteettömyyden tukemista sekä ammatillisen erityisopetuksen ja opiskelijahuollon henkilöstön osaamisen kehittymistä ja verkostoitumista. Näihin tavoitteisiin on kytkeytynyt toisen asteen ammatillisten opiskelijoiden yksilöllisten valmiuksien kehittäminen työllistymistä, jatko-opintoja ja hyvää elämää varten. Päämäärien saavuttamiseksi Pohjois-Pohjanmaalla toimiviin ammatillisiin oppilaitoksiin on koulutettu erityisopettajia seitsemään oppilaitokseen. Koulutuksen yhteydessä on tuotettu voimavara- ja ratkaisusuuntautuneen työotteen valmennusohjelmamalli, jonka soveltaminen ja käyttö jatkuu projektin jälkeen Hämeen ammattikorkeakoulun ammatillisen opettajakorkeakoulun koulutustoiminnassa ja valmennusohjelmaan osallistuneiden omassa työssä.

Hankkeelle on ollut selkeä alueellinen kysyntä, koska erityisopettajien tarve ammatillisessa koulutuksessa Pohjois-Pohjanmaalla, kuten kaikilla maamme alueilla, on kasvanut niin, ettei normaali koulutustarjonta pysty tarvetta tyydyttämään. Tällainen tilanne ei johda pelkästään opettajien puutteeseen, vaan selkeään osaamisvajeeseen oppilaitoksien ohjaus- ja tukitoimien järjestämisessä ja sitä kautta tasa-arvoisten koulutuspalvelujen tuottamisessa kaikille opiskelijaryhmille. On siis tarvittu lisätukea oppilaitosten laadukkaaseen toimintaan ja sitä kautta nuorten tulevaisuuden turvaamiseen. Oppilaitosten toimintamuotojen kehittäminen niin, että opintojen keskeytymistä ja siitä johtuvaa syrjäytymisriskiä voidaan torjua, vaatii koko henkilöstön yhteisien ponnistelujen tueksi taitoa ja näkemystä. Ilman erityispedagogiikan osaamista oppilaitoksen päämäärä tasa-arvoisista koulutuspalveluista vaarantuu. Hämeen ammattikorkeakoulu on tuonut koulutuksen sinne, missä opiskelijat ovat ja toteuttanut koulutuksen alueellisena monimuotokoulutuksena. Näin koulutuksesta on saatu myös kustannustehokas, ja sen vaikuttavuus näkyy kahden koulutetun opettajaryhmän entistä laadukkaampana työnä omassa toimintaympäristöissään. Edellä todetun perusteella hanke on ollut monien hankehakemusten joukossa mitä sopivin esitettäväksi ESR- rahoituksen piiriin.

Opettajien osaamiseen ammatillisessa koulutuksessa, kuten kautta koko koulutuspolun, kohdistuu koko ajan uusia osaamis- ja pätevyitymistarpeita. Ammatillisten kvalifikaatioiden ohella vähäisimpiä eivät ole opiskelijahuollon osaaminen, alueellinen ja yli oppilaitosrajojen ulottuva verkostotoiminta ja opiskelijan yksilöllisten valmiuksien kehittäminen työllistymistä, jatko-opintoja ja hyvää elämää varten. Projektin aikana toteutetun koulutuksen kehittämistoimet eivät ole rajoittuneet pelkästään erityisopettajien määrän kasvattamiseen kentällä, vaan toiminta on lisännyt osaamista oppilaitoksissa ja niiden moniammatillisissa verkostoissa parantaen näin hankkeen vaikuttavuutta ja saaden aikaan pysyviä uusia lähestymis- ja toimintatapoja. Kuten ESR -osarahoitteiselta projektilta edellytetään, Hämeen ammattikorkeakoulu on koulutuksien kuluessa kehittänyt myös omaa koulutustoimintaansa voimavara- ja ratkaisusuuntautuneen työtteen valmennusohjelman muodossa. Asiakaslähtöisien palvelumuu- tojen kehittäminen vuorovaikutuksessa kohdeoppilaitosten kanssa on palvellut oppilaitoksien ohella yksittäisiä opiskelijoita edistäen heidän hyvinvointiaan.

Opettajan ammatti kuuluu ammattien joukossa vastuullisimpiin ja yhteiskunnalliselta vaikuttavuudeltaan merkittävimpiin. Tämän jouduin itse toteamaan omaa työuraani aloitellessani 1970-luvun lopulla, kun Helsingin yliopiston aineenopettajakoulutuksesta valmistuneena kielten opettajana sain Oulussa yläasteella englannin opiskelijoiksi ryhmän tarkkailuluokan poikia. Oli silloin luonnollista, että ryhmä annettiin nuorimmalle ja kokemattommimmalle opettajalle, koska kokeneet opettajat opettivat oppimiskykyisempiä ja -haluisempia oppilaita.

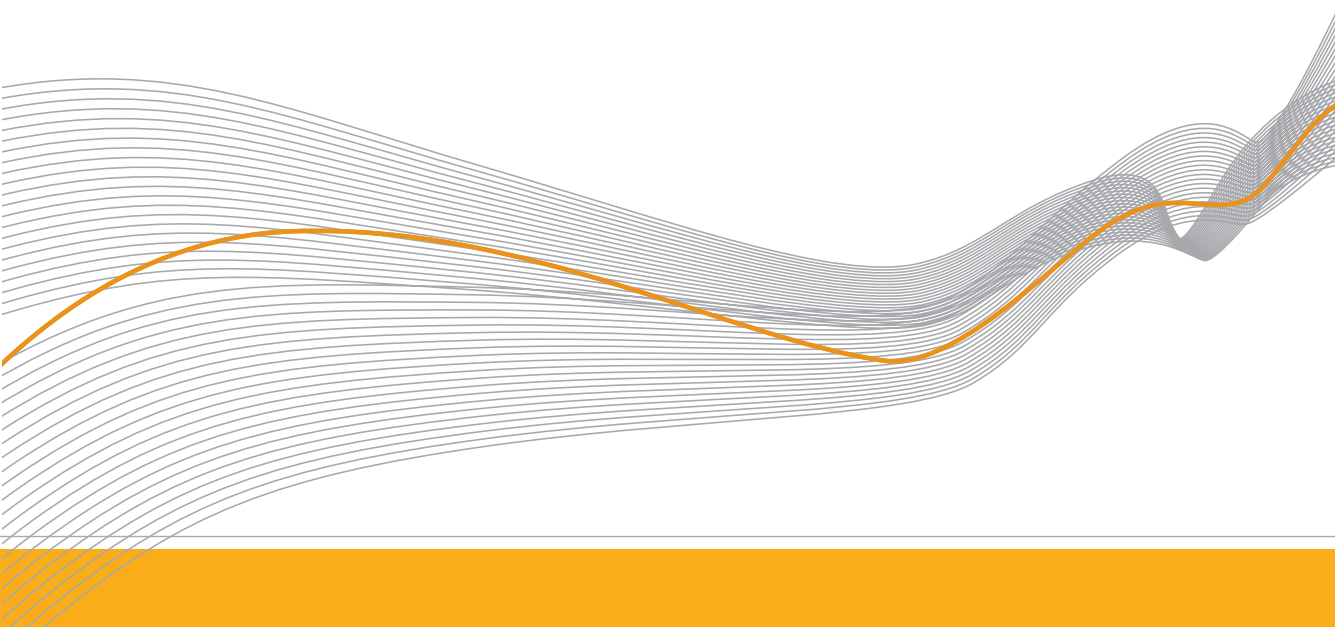
Opettajankoulutuksessani (auskultointivuosi) oli korostunut vahvasti aineen hallinta, ja oppilaat ja heidän heterogeeniset taustansa olivat opettajuudelle vieras maailma, koska normaalilyseossa opetettavana oli pääsykokeilla valikoitu homogeeninen oppilasaines. Peruskoulu-uudistus toteutettiin vaiheittain pohjoisesta etelään, ja Helsingissä auskultoidessani uudistus teki vasta tuloaan pääkaupunkiseudulle. Kielten oppimisen kannalta tärkeää vuorovaikutuksen syntymistä tosin muistini mukaan korostettiin, vaikka sekin sujui täysin opettajan ehdoilla. Oppilashuoltoon liittyvänä asiana auskultointivuodesta jäi mieleeni koulupsykologin luentosarja ja erityisesti hänen lukemanaan ahdistusta täynnä oleva kirje, jonka hän oli saanut eräästä lukiosta matematiikan kokeisiin kovissa paineissa valmistautuvalta kympin oppilaalta.

Keskiasteen uudistus 1980-luvulla toi mukanaan pakollisen kieltenopetuksen ammattikouluihin. Kun tarkkailuluokan kanssa olin - jo ollut pakon edessä - unohtaa saamani opettajan opit, opiskelijan kokonaistilanteen huomioiminen opiskelijakeskeisine työtapoineen tuntui luonnolliselta, ja oli ammattikoulun opettajan työssä selviytymisen edellytys. Tämä myös antoi työlle uudenlaisen mielekkyyden, koska ensimmäinen tavoite oli virittää oppilaiden opiskelumotiivaatio ja asenteet myönteisiksi kielen oppimiselle. Koska meitä oli monia

kieltenopettajia samassa tilanteessa, saimme jo hallinnoltakin tukea työllemme, mistä poiki myös hyvät vertaistukiverkostot ja erittäin motivoitunut ja tulevaisuuteen suuntaava työskentelyilmapiiri.

Tänä päivänä oppilaalla on jo aivan toinen asema koulun arjessa, onneksi. Asian kääntopuolena on kuitenkin se, että oppilas taustoineen asettaa opettajan joskus mahdottomilta tuntuvien tilanteiden eteen. Tänä jona koskaan opettajuudessa tarvitaan kutsumusta. Toivottavasti olen tulkinnut asian oikein, kun totean, että erityisopettajan työssä kutsumus saa kiteytyneen muotonsa, joka parhaimmillaan ruokkii koko oppilaitoksen positiivista ihmiskäsitystä ja myönteistä suhtautumista työhön nuorten parissa. Erityisopettajan taito ja osaaminen yhdistettynä hänen ihmisseläisyyteensä ja auttamishaluunsa turvaa koululle asetetun yhteiskunnan perustehtävän toteutumisen. Mutta korvaamattomana, mittamattoman arvokasta työ on yksilön ja hänen läheistensä kannalta.

Kokemukseni työskennellessäni opetus- ja kulttuuriministeriön aluehallinnossa on osoittanut selkeästi sen, että rahoitus yksin ei ratkaise sitä, miten laadukkaasti oppilaitoksissa työtä tehdään. Sen sijaan rahoitus oikeaan osuessaan tuo mittavaa lisäarvoa silloin, kun asialla ovat ihmiset, joilla on halu ja kyky kehittyä ja samalla kehittää työyhteisöään, ja jotka itse uskovat asiaansa. Nämä ominaisuudet tulevat selkeästi esiin erityisopettajien työssä, koska asialla ovat Suurella Sydämellä työtä tekevät ammattilaiset.

Leena Piha, projektipäällikkö

Hämeen ammattikorkeakoulu, Ammatillinen opettajakorkeakoulu

AMMATILLISEN ERITYISOPETTAJANKOULUTUKSEN KEHITTÄMISHANKKEET OPISKELIJALLE HYVÄ TULEVAISUUS -PROJEKTISSA

Ammatillinen erityisopettajakoulutus on monimuotokoulutus, joka koostuu ryhmässä tapahtuvasta lähiopetuksesta, opintopiiritoiminnasta, verkko-opiskelusta, oppimistehtävistä ja oman työn kehittämisestä siten, että oppimisympäristö koostuu käytännön toimintaympäristöistä oppilaitoksissa, työelämässä ja moniammatillisissa verkostoissa (etäjaksot) sekä ohjatuista oppimistilanteista (lähijaksot). Koulutuksen lähtökohtana on oman opettajuuden kehittäminen ja oman työn tutkiminen ja kehittäminen erityisesti soveltavan erityispedagogiikan näkökulmasta.

Kokonaislaajuudeltaan ammatillinen erityisopettajakoulutus on 60 opintopistettä ja koostuu erityispedagogiikan perusopinnoista (12 op), ammattipedagogisista opinnoista (28 op), valinnaisista opinnoista (4 op), opetusharjoittelusta (12 op) sekä kehittämishankkeesta. Kahdeksan opintopisteen laajuisen kehittämishankkeen tavoitteena on suunnitella, toteuttaa ja arvioida ammatilliseen erityisopetukseen liittyvä hanke opiskelijan omassa organisaatiossa. Hankkeen tulisi edistää oppilaitosorganisaation erityisopetuksen järjestämistä ja toteutusta.

Opiskelijalle hyvä tulevaisuus -projektin ammatillisen erityisopettajakoulutuksen yhteydessä toteutettiin kehittämishankkeita, jotka vastasivat oppilaitosorganisaatioiden tarpeeseen tavalla tai toisella. Osa hankkeista keskittyi ammatillisen erityisopetuksen järjestämisen ja organisoinnin tukemiseen, kuten ne hankkeet, joissa esimerkiksi tuotettiin ensimmäinen erityisopetusta koskeva suunnitelma tai käsikirja oppilaitoksen tai yksikön käyttöön. Jotkut hankkeet puolestaan keskittyivät etsimään, löytämään tai kehittämään materiaaleja tai työtapoja ammatillisen erityisopetuksen toteutukseen. Myös työssäoppiminen ja näyttöjen kehittäminen oli esillä useammassa hankkeessa ja tätä kautta ammatillisen erityisopetuksen työelämälähtöisyyden vahvistaminen. Toiset hankkeet puolestaan keskittyivät ohjaamisen tai erityisopetuksen toteutuksen arvioinnin kysymyksiin. Oppimisympäristöjen kehittämiseen keskityttiin niin ikään joissain hankkeissa.

Kaikki hankkeet ovat olleet merkityksellisiä ja osaltaan tarvelähtöisesti edistäneet ammatillisen erityisopetuksen laadukasta toteutumista Pohjois-Pohjanmaalla. Lisäksi osallistujien opintojensa puitteissa tekemät kehittämishankkeet linkittyivät suoraan tämän projektin pedagogisiin tavoitteisiin, joihin olivat sellaisen oppilaitosten toimintamallien kehittäminen, joilla edistetään opiskelijoita.

den hyvinvointia, ammatin valmistumista ja työllistymistä tai esteettömyyden ja saavutettavuuden edistämistä oppilaitoksissa.

Opiskelijalle hyvä tulevaisuus -projektin ammatillisen erityisopettajan-koulutuksen yhteydessä tuotetut kehittämishankkeet (tekijä, oppilaitosorganisaatio ja työn nimi):

- Anneli Alasalmi-Husso / OSAO: MITÄ, MIKSI JA MITEN? Aikuisopiskelijan erityistarpeiden huomioiminen ja niihin vastaaminen ammatillisen koulutuksen aloitusvaiheessa.
- Antti Ala-Mikkeli / OSAO: Oulun seudun ammattiopistossa (OSAO) opiskelevien ja Oulun urheiluakatemiassa (OSUA) urheilevien opiskelijoiden yhteistyöprosessin kehittäminen.
- Matti Haapakoski /Ammattiopisto Luovi: Ammattiosaamisen näyttö mukautetusti.
- Taina Huotari / Ammattiopisto Luovi: Asuntoprojekti. Tehtäviä valmentavaan koulutukseen.
- Päivi Hostikka & Raili Pyykkönen / KAO: Erityisopetus Kainuun ammattiopistossa Kuusamon toimipaikassa.
- Heli Hurskainen & Aulikki Järviluoma / OSAO: Meilläkö erityistä? Kyselytutkimus erityisen tuen ja ohjauksen tarpeesta opiskelijanäkökulmasta Oulun seudun ammattiopiston Kontinkankaan yksikössä.
- Jarmo Iivari / OSAO: Simulaattorin käyttäminen ammattiosaamisen näyttössä.
- Tuija Ikäheimonen / Ammattiopisto Luovi: VINKKEJÄ TERVEYSTIEDON OPETUKSEEN. Materiaalipankki valmentava 2 -opetukseen.
- Annukka Juntunen / OSAO: Matematiikan oppimisen erityisvaikeudet ja niiden huomioon ottaminen.
- Paula Juopperi / PIO: Valmentava I:n HOJKS-prosessi vankilaopetuksessa.
- Susanna Laulumaa & Liisa Pudas / KAM: Asenteet kohdallaan? Arvot ja asenteet erityistä tukea tarvitsevan opiskelijan kohtaamisessa Kalajokilaakson koulutuskuntayhtymän ammattiopistoissa Haapajärvellä ja Nivalassa.

- Annamari Kiviahde / Ammattiopisto Luovi: TILA SOPIVAKSI ERITYIS-OPETUKSELLE. Kotityö- ja puhdistuspalvelualan perustaminen Ammattiopisto Luovin Muhoksen yksikköön.
- Kaisa-Sisko Kivioja / Oulun Diakoniaopisto: Erityinen lähihoitaja. Oulun Diakoniaopiston erityisopetuksen prosessikuvaus.
- Airi Kylli / KAM: ”Eetu, Veera ja Malla”, Erityistä tukea tarvitsevien opiskelijoiden työssäoppiminen ja sen yhteydessä toteutettavat ammattiosaamisen näytöt vaatetuslalla.
- Rauno Laitila / OSAO: Lääkelaskennan opetuksen kehittäminen OSAO:n Kontinkankaan yksikössä.
- Seija Latvajärvi / OSAO: Työssäoppimisen erityisohjaus osana Laajennetun työssäoppimisen hanketta Oulun seudun ammattiopiston Muhoksen yksikössä.
- Liisa Lehto / OSAO: Oulun seudun ammattiopiston Pudasjärven yksikön erityisopetuksen kehittäminen 2010-2011.
- Anne Meriläinen & Ville Loukusa / KAO: Erityisopetus Kainuun ammattiopiston Kuusamon toimipaikassa – kehittämishankkeiden yhteenvedo.
- Lasse Mikkola / OSAO: ERILAISEN OPPIJAN TYÖSSÄOPPIMINEN – Työssäoppimisen erilaisia toimintamalleja, Oulun seudun ammattiopisto, Kaukovainio tekniikka, rakennusosasto.
- Ullamaija Niskanen: VOIMAVARA- JA RATKAISUKESKEISESTI TOI-VOA TULEVAISUUTEEN – Erityisnuorten opinto-ohjauksen ja urasuunnittelun prosessikuvaus.
- Juha Puotiniemi / OSAO: Ammattistartin tutustuminen ammatilliseen koulutukseen, OSAO, Kempeleen yksikkö.
- Seija Ronkainen / Ammattiopisto Luovi: Suunnitelmallinen perehdytys - avain onnistuneeseen työssäoppimiseen. Oppimisympäristöjen kehittäminen ammattiopisto Luovin Oulun yksikössä tukipalvelujen kanssa yhteistyössä.
- Marja Salminen / OSAO: Erityisopiskelijan työllistymisen tukeminen. Ammatillisen erityisopettajan kasvuprosessin kuvaus.

- Elina Salow / Ammattiopisto Luovi: Selkokielineen opas kotityöpalvelun ammattitutkinnon tutkintotilaisuuksiin valmistautumiseen.
- Eero Talonen / OSAO: Erityisopetuksen käsikirja. OSAO:n liiketalouden yksikön erityisopetuksen toteuttamissuunnitelma.
- Hanna-Kaisa Tapaninen / PIO: Vankien opetuksen hyvät ja toimivat käytännöt Oulun vankilassa.
- Panu Toivonen / OSAO: Erityisopetuksen suunnitelman ja toimintamallien rakentaminen OSAO, Limingan yksikössä.
- Eija Taskila / KAM: Erityisopetuksen järjestämistä koskevan suunnitelman laatiminen Oulaisten ammattiopistolle.
- Riitta Turcka-Mällinen: Raahen Porvari- ja Kauppakoulun erityisopetuksen järjestämistä koskevan suunnitelman kehittelyä ammatillisen erityisopettajankoulutuksen yhteydessä.
- Satu Tuulasvirta / Ammattiopisto Luovi: Tunnistamisesta tekoihin – Ammattiopisto Luovin aikuiskoulutuksen opiskelijoiden lukipulmien kartoittaminen ja ohjauskäytänteitä.
- Anu Uusitalo / Ammattiopisto Luovi: Voimauttava valokuva. Menetelmän perusteita sekä soveltamismahdollisuuksia valmentavassa ja kuntouttavassa opetuksessa ja ohjauksessa.
- Kaisa Varis / OSAO: ERILAISTA OPPIMISTA – Erityistä tukea tarvitsevien opiskelijoiden määrä Oulun seudun ammattiopiston eri yksiköissä ja heidän opetuksessaan käytetyt opetusmenetelmät.
- Satu Vähänikkilä / OSAO: Monta menetelmää – yksi tavoite. Erityisopetuksessa käytettävät opetusmenetelmät Kaukovainio, tekniikka -yksikössä.
- Jussi Väisänen / Ammattiopisto Luovi: Erkasta media-assistentiksi.

Kehittämishankkeista lisätietoa antavat niiden tekijät.

Lasse Mikkola, ammatillinen erityisopettaja,
Oulun seudun ammattiopisto

AJATUKSIA ERITYISOPETTAJAOPINNOISTA

Jokainen opiskelu ja mahdollinen tutkinto on yksilön tasolla aina hieno saavutus. Opiskelu on aina haastavaa, mutta lopputuloksen häämöttäessä tulee hieno onnistumisen tunne. Onnistumiset ruokkivat uusia onnistumisia.

Ammatillisen erityisopettajan opinnot ovat antaneet valtavan määrän muitakin asioita kuin yksilöllisen onnistumisen ilon. Tämä opiskelu on kasvattanut minua ihmisenä, toivottavasti! Erilaisuuden hyväksyminen, sen huomioiminen ja kaikkien ihmisten kunnioittaminen on tullut lähemmäksi minua. Aikaisemmat kovatkin arvot ovat muuttuneet pehmeämmiksi. Opinnot ovat tuoneet aivan uusiakin näkökulmia asioihin, jotka liittyvät erilaisuuteen, kunnioitukseen, hyväksyntään, luottamukseen ja oikeudenmukaisuuteen.

Oikeus opiskeluun on oltava kaikkien ihmisten mahdollisuutena. Jokaisen on saatava opiskella omien taitojensa ja vahvuuksiensa mukaan. Suomella ei ole varaa hukata yhtään nuorta ihmistä syrjäytymään koulutuspaikan puuttumisen vuoksi. Meidän opettajien on tuettava kaikkia oppilaita opinnoissaan, jotta kaikki saisivat tutkinnon ja edellytyksiä omaan elämään.

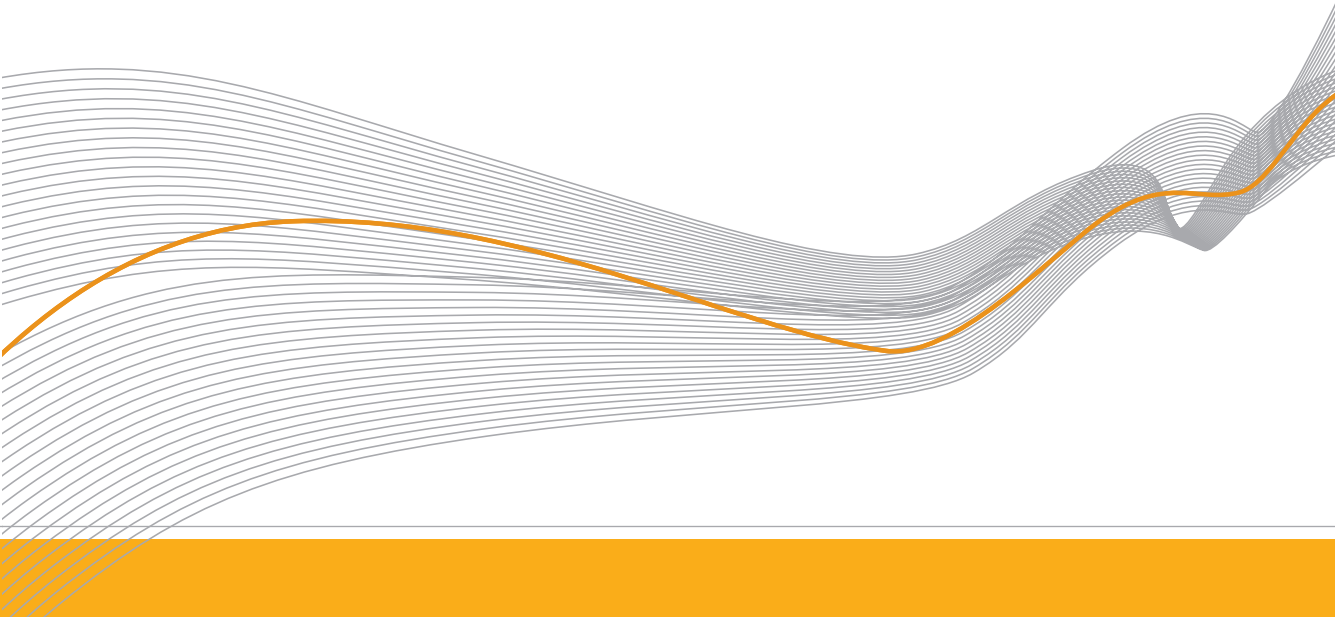
Nämä opinnot ovat antaneet valtavan määrän tietoa ja ajatuksia, kuinka voin auttaa erilaisia oppijoita opinnoissa ja muissakin asioissa. Minun ei tarvitse yksin tehdä kaikkea, vaan minun on osattava käyttää apuna muita kollegoja ja tukihenkilöitä. Erityisen tuen oppilaiden tukeminen, neuvominen ja ohjaaminen on meidän kaikkien yhteinen asia.

Opinnot ovat yhdistäneet monenlaisia erilaisia opettajia Pohjois-Suomen alueelta. Me jokainen opetamme erilaisia asioita, erilaisin opetusmenetelmin, erilaisissa kouluissa ja erilaisia oppijoita, mutta meillä on kuitenkin kaikilla yhteinen tavoite. Me jokainen opettaja yritämme parhaamme, jotta jokainen opiskelija pääsisi opinnoissaan tavoitteeseen huolimatta lähtökohdistaan. Meidän tulee uskoa ja luottaa jokaiseen oppijaan.

Olen saanut myös vahvistusta opettajana toimimiseen. Olen itse vahva uskomaan tekemällä oppimiseen. Tämä päivän nuoret haluavat tehdä käsin töitä ja luoda jotakin omaa. Toiminnallisuus ja tekemällä oppiminen on ollut aina omankin elämäni ohjenuora. Jos näillä kokemuksilla ja näkemyksillä voin opettaa ja kasvattaa nuoria ammattiin ja oman elämän alkuun, olen onnistunut opettajana ja ihmisenä.

Olen etuoikeutettu henkilö, koska saan työssäni opettajana toimia niiden asioiden kanssa, jotka koen tärkeäksi. Talojen rakentaminen on minulle tärkeää ja yhtä tärkeää on rakentamisen ammattitaidon siirtäminen nuorille. Opettajan työn onnistumisia ja tuloksia voidaan mitata vasta vuosien kuluttua. Kaikista oppilaista ei tarvitse tulla rakentamisen ammattilaisia, mutta jos jokainen saisi eväitä ja mahdollisuuksia oman elämän rakennuspalikoiksi, olisin onnistunut opettajana.

Opettajan ei tarvitse olla superihminen, jolla on vastaus kaikkeen. Opettajan on oltava ihminen vahvuuksineen ja heikkouksineen. Opettaja ei useinkaan tarvitse kuin maalaispojan järjen käyttöä, huumorintajua ja suurta sydäntä. Toivottavasti tämä koulutus laajensi meidän kaikkien sydäntä.

Paaso Aila, koulutuspäällikkö,
Oulun seudun ammattikorkeakoulu, Ammatillinen opettajakorkeakoulu

AMMATILLISET ERITYISOPETTAJAT - YKSILÖLLISYYDEN JA YHTEISÖLLISYYDEN AVAINHENKILÖITÄ

Ammatillisen koulutuksen toimintaympäristön muutos on yhä nopeampaa ja yhä vaikeammin hallittavissa. Nämä muutokset vaikuttavat myös ammatillisten opettajien työnkuvaan ja osaamisen kehittämiseen. Opettajan asiantuntijuuteen kohdistuvat odotukset ja haasteet ovat koko ajan läsnä koulutuksen arjessa. Ristiriitaisia ajatuksia herättää toisaalta se, miten sovitaan yhteen opetussuunnitelmien perusteiden mukaiset tavoitteet ja niiden toteuttaminen erilaisissa oppimisympäristöissä, ja toisaalta elinkeinoelämän muuttuvat ammattitaitovaatimukset sekä yhteiskunnan vaatimukset kasvatustehtävästä, opiskelijoiden oppimisprosessin yksilöllistämisestä ja osallisuuden lisäämisestä.

Osaava ammatillinen opettaja 2020 (Paaso 2010), tulevaisuussuuntautuneessa väitöstutkimuksessani selvitettiin asiantuntijoiden käsityksiä ammatillisten opettajien työnkuvasta. Tutkimuksessa kysyttiin mm. mihin opiskelijan oppimista ja elämänhallintaa tukeviin moniammatillisiin yhteistyöverkostoisiin opettajat kuuluivat. Tulokset osoittivat, että opettajat toimivat aktiivisemmin pedagogisen kehittämisen (15 %), opiskelijahuollon (13 %) ja erityisopetuksen (12 %) verkostoissa. Vastanneista opettajista (N = 134) peräti 56 % kuitenkin ilmoitti, ettei toimi missään opiskelijoiden oppimista ja elämänhallintaa tukevassa verkostossa.

Tulos kertoo ammatillisen koulutuksen ja ammattipedagogiikan suurista haasteista opiskelijoiden ammatinoppimisen edistämiseksi ja yksilöllisyyden huomioimisessa. Vehviläisen (2000) tutkimuksen tulokset ovat samansuuntaiset yksilöllisyyden vaatimuksen kanssa. Opiskelijoiden yksilöllisten tarpeiden ja persoonallisuuden huomioonottaminen edellyttää opettajilta kuuntelemisen ja ymmärtämisen taitoja. Nuoret tarvitsevat kuuntelevaa aikuista. Myös Eteläpellon (2007) näkemykset kasvatuksen ja koulutuksen roolista oppijan identiteetin rakentamisessa tukevat opiskelijoiden yksilöllisyyden huomioon ottamista ja osallisuuden lisäämistä. Oppijoille tulisi tarjota monipuolisia välineitä identiteettityöhön, ja oppimisen ohjauksen tulisi vahvistaa oppijan identiteettiä.

Tutkimukseen vastanneet korostivat asiakassuuntautuneisuutta ja nykyisestä koulukeskeisestä ajattelusta haluttiin päästä eroon. Koulumaailman uskottiin muuttuvan, mutta kuitenkin vain pakon edessä. Uhkatekijöiksi mainittiin muun muassa opettajien vanhojen niin sanottujen hyvien aikojen kaipuu. Muutosvastarinta jarruttaa kehitystä ja osa opettajista opettaa samoin kuin on tehnyt jo kymmeniä vuosia, vaikka työelämä ja opiskelijat ovat muuttu-

neet. Tutkimustulokset nostivat pedagogisen osaamisen kehityssuunnaksi taidon kohdata opiskelija yksilönä. Koko ikäluokan opiskelijoiden kohtaaminen ja opetuksen yksilöllistäminen ja osallisuuden lisääminen ovat suuri haaste opettajille. Opiskelijat tarvitsevat tukea ja kannustusta erilaisissa opiskelu- ja elämäntilanteissa. He myös kaipaavat ponnistelujensa ja yrittämisensä huomiointia ja mahdollisuuksia kehittää kykyjään ja taitojaan yksilöllisesti.

Paason ja Korennon (2009, 50) tutkimus pedagogisen osaamisen osaamisalueiden tärkeydestä kertoo kasvatustieteen perusteiden, ammattipedagogiikan, erityispedagogiikan, opinto-ohjauksen, verkkopedagogiikan, yrittäjyyskasvatuksen ja pedagogisen tietämyksen merkityksestä sekä vahvasta osaamisen kehittämistarpeesta tulevaisuuden opettajan osaamisessa. Opiskelijan oppimisen edistämässä ja tukemisessa erilaisuuden hyväksyminen, monikulttuurisuuden kohtaaminen, tasavertaisuusvastuu, opiskelijan perehdyttäminen, oppimiseen innostaminen, ohjauksen ja tuen tarpeen tunnistaminen ja opiskelijan henkilökohtaisen opiskelusuunnitelman laatimisen ohjaus ja tukeminen osoittautuivat tärkeimmiksi osaamisenalueiksi opettajan osaamisessa. (ks. myös <http://www.eDelfoi.fi/fi/kirjasto/osaavaopettaja>.)

Tutkimustulokset antavat aiheita ammatillisen opettajan työnkuvan ja osaamisen uudelleen arviointiin opiskelijoiden osallisuuden lisäämiseksi. Opiskelijoiden yksilöllisyyden kohtaaminen on koko oppimisyhteisön haaste ja edellyttää opettajilta toisenlaista osaamista kuin mitä perinteinen ammatillisen opettajan työkuva on korostanut. Opiskelijan kohtaajan ja kuuntelijan työnkuvan mukainen opettajan työidentiteetti vaatii opettajalta vuorovaikutusta ja dialogista kohtaamista opiskelijan kanssa, kasvatuksellisuutta yleisellä ja ammattiin kasvattamisen tasolla sekä aitoa opiskelijan osallisuuden tukemista.

Ammatillisten opettajien ammatti-identiteetin muodostuminen on murroksessa. Tämä tukee Eteläpellon (2006) käsitystä siitä, että ammatti-identiteetin rakentuminen on dynaaminen prosessi ja että ennakoimattomat ja ennakoitumattomat muutokset vaativat ammatti-identiteetin uudelleen rakentamista. Mielenkiintoista on se, mikä on ammatillisen opettajan itsensä mielestä hänen perustehtävänsä ja mitä häneltä ammatillisen opettajan rooliin liittyen odotetaan. Tulokset viittaavat siihen, että koulutusorganisaatioissa ei ole otettu riittävästi huomioon oppimiskäsitysten ja opetuskulttuurin muutosten vaatimuksia. Ammatillisen opettajan työn kuvan perustehtävää ei myöskään ole selkiytetty riittävästi, eikä tehtävään liittyvää ydinosaamista ole määritelty. Näyttäisi siltä, että opettajan ammatin työnkuva ja osaaminen suhteessa opiskelijoihin, työyhteisöön ja erilaisiin oppimisympäristöihin vaatisi syvällisempää dialogia ja selkiyttämistä.

Tulevaisuuden opettajan työn laadukkuus liittyy olennaisesti opiskelijoiden osallisuuden lisäämiseen, kohtamiseen, kuulemiseen, dialogisuuteen sekä

opiskelijan oppimisprosessin ohjaamiseen ja tukemiseen. Näiden haasteiden edessä ammatilliset erityisopettajat ovat avainasemassa työyhteisöissään. He ovat oman organisaationsa erityispedagogiikan asiantuntijoita ja avainhenkilöitä esteettömien oppimisympäristöjen ja joustavien oppimispolkujen rakentamisessa sekä yhteisöllisten, verkostomaisten ja ratkaisukeskeisten toimintatapojen juurruttamisessa.

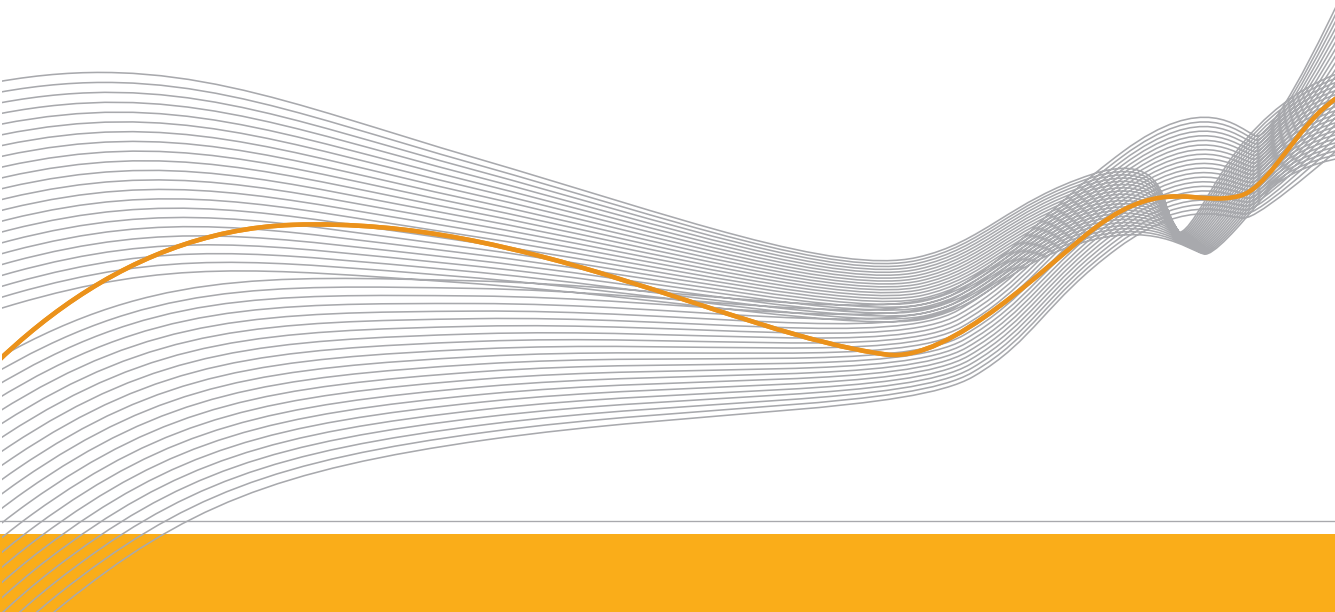
Oulun alueella vuosina 2008 – 2011, ESR-rahoituksella, Hämeen ammattikorkeakoulun Ammatillisen opettajakorkeakoulun toteuttama Opiskelijalle hyvä tulevaisuus -projekti vastasi hyvin alueen opettajien erityispedagogisiin tarpeisiin. Ohjausryhmän puheenjohtajan roolissa olen tyytyväisenä voinut todeta, miten ainutlaatuisen sitoutunut ja hyvä erityisopettajaopiskelijaporukka on koulutukseen alueeltamme osallistunut. Koulutuksen aikana opiskelijat ovat tehneet töitä hartiavoimin ja toteuttaneet mm. mielenkiintoisia ja ajankohtaisia kehittämishankkeita taustaorganisaatioissaan. Uskon, että toteutetut hankkeet tuovat myös omalta osaltaan suunnitelmallisuutta alueen koulutusorganisaatioiden erityisopetuksen ja oppimisympäristöjen kehittämiseen.

Ohjausryhmän puheenjohtajana esitän lämpimät kiitokseni Hämeen ammattikorkeakoulun Ammatilliselle opettajakorkeakoululle, projektipäällikkö Leena Pihalle ja projektiassistentti Elisa Tuomiselle sekä kaikille hankkeessa mukana olleille toimijoille ja kouluttajille. Yhteistyö kanssanne on sujunut erinomaisesti. Asiantuntijayhteistyötä kannattaa osaltaan jatkaa, kun seuraavissa ammattikorkeakoulujen tulosneuvotteluissa Oulun seudun ammattikorkeakoulu tulee esittämään ammatillisen erityisopettajakoulutuksen käynnistämistä ammatillisessa opettajakorkeakoulussa Oulussa.

Opettajien koko työuran aikainen osaamisen kehittäminen on yhteinen tulevaisuuden haasteemme, paitsi ammatillisille erityisopettajille, myös koulutuksenjärjestäjille ja ammatillisten opettajien perus- ja täydennyskoulutukselle sekä ammatillisen koulutuksen tutkimukselle.

Lähteet

- Eteläpelto, A. & Vähäsantanen, K. 2006. Ammatillinen identiteetti persoonallisena ja sosiaalisena konstruktiona. Teoksessa A. Eteläpelto & J. Onnismaa (toim.) Ammatillisuus ja ammatillinen kasvu. Aikuiskasvatuksen 46. vuosikirja. Helsinki: Kansanvalistusseura, 26–49.
- Paaso, A. & Korento, K. 2009. Osaava Opettaja 2010–2020. Toisen asteen ammatillisen koulutuksen opetushenkilöstön osaaminen. Loppuraportti. Oulun seudun ammattiopisto. Viitattu 13.05.2009 <http://www.eDelfoi.fi/fi/kirjasto/osaavaopettaja>
- Paaso, A. Osaava ammatillinen opettaja 2020. Tutkimus ammatillisen opettajan tulevaisuuden työnkuvasta. Rovaniemi: Lapin yliopisto.
- Vehviläinen, J. 2000. Ammattipajan kautta tutkintoon. Ammatillisten oppilaitosten innovatiiviset työpajat - Esr-projekti. Moniste 8/2000. Helsinki: Opetushallitus.

Leena Piha, projektipäällikkö,
Hämeen ammattikorkeakoulu, Ammatillinen opettajakorkeakoulu

OPETTAJA KASVUN JA TOIMIJUUDEN TUKENA

Tässä artikkelissa käsitellään opettajuutta ja siihen liittyviä ammattitaitovaatimuksia, opettajan ammatti-identiteettiä sekä opettajan mahdollisuuksia opiskelijoiden toimijuuden tukemiseksi, voimavarakeskeistä ajattelua hyödyntäen. Artikkelin perustuu osin kirjoittajan erityistason perheterapiaopintojen loppu-työhön.

Opettajuus ennen ja nyt

Tutkimukset välittävät opettajuudesta kuvaa, jossa opettajan työ määrittyy kva-
lifikaatioiden, persoonallisten ominaisuuksien tai ammatillisen identifi-
kaation kautta (Wihersaari, 2010, 63). Opettajuus on moniselitteinen käsite, tilan-
nekohtainen ja aina uudelleen rakentuva. Yhtäältä opettajuutta on lähestytty
– erityisesti aikaisemmin - lähes mystisenä opettajapersoonallisuutena, joksi
synnyttään ja joka on kutsumus. Opettajuutta on myös lähestytty piirreoteet-
tisesti, jolloin katse on kääntynyt opettajalle sopivien persoonallisuudenpiir-
teiden tarkasteluun. Nyttemmin mukaan ovat tulleet opettajuuden määrittely
ammattitaitovaatimusten, kvalifikaatioiden ja kompetenssien kautta, jolloin
esille nousee ajatus mahdollisimman hyvästä, tehokkaasta ja tuloksellisesta
toiminnasta. Kvalifikaatioiden mekaanista ja teollisuuteen liittyntä ajattelua
on viime aikoina muutettu ns. avainkvalifikaatioiden ja yleiskvalifikaatioiden
suuntaan ja ihmistyölle on rakennettu erillisiä pehmeitä kvalifikaatioita. (Hau-
tamäki, Lahtinen, Moberg & Tuunainen 2009, Helakorpi 2009, Ruohotie,
Wihersaari, 2010.)

Pulmalliseksi opettajuuden määrittelyt tekee se, että ne ovat usein ulkoapäin
asetettuja. Opettajuuden taustalla on kuitenkin kasvatustiede ja lähtökohtai-
sena eettisenä pyrkimyksenä pyrkiä kohti hyvää – kohti ihmisyyttä ja ihmisen
kasvuun saattamista, kohti hyvää elämää. Wihersaaren (2010, 77) mukaan
ihmisyyden olemuksen ja sen merkityksen pohtiminen on jäänyt taka-alalle,
ihminen on kasvatustyössä usein välineellistetty ja kasvatusta tapahtuu suorit-
tamisen ja mittaamisen kautta. Hän nostaa myös esille, että kasvatustyön pe-
rusteet ja ihmiskuvan merkitys tulevat korostuneesti esille kasvatuksen erityi-
sissä työmuodoissa, kuten erityiskasvatuksessa. Kansanen (2004), Luukkainen
(2005) ja erityisesti Uusikylä (2006, 2010a,b,c) ovat voimakkaasti nostaneet
esille opettajuuden kasvatuksellista perustaa ja sitä, että kaiken kasvatuksen
lähtökohtana on kohtaaminen – hyvä opettaja kohtaa oppilaansa ihmisinä.

Ammatillisen erityisopettajan työn muutoksiin perehtyneen Hirvosen (2006, 133) mukaan integraatiota ja inklusiota korostavat opetusjärjestelyt ovat muuttaneet erityisopettajuutta. Integraatiotilanteessa erityispedagoginen osaaminen jakaantuu suhteessa opiskelijaryhmiin ja oppilaitoksen sisällä erilaisiin työtehtäviin. Erityisopettajan työ lähestyy opiskelijahuollollista työtä; työtä tehdään usein opinto-ohjauksen ja kuraattorin työn rajapinnalla. Konsultatiivisuus, ja yhteistyö moniammatillisesti sekä verkostoyhteistyö ovat osa erityisopettajan työn arkea, ja mm. konsultatiivisuuden osuus näyttäisi olevan kasvamassa (Kaikkonen, Hirvonen, Pirttimaa 2010, 84-88).

Erityisopetuksen tärkeimmäksi menetelmäksi Miettisen (2008, 239) tutkimuksessa nousee vuorovaikutus. Hirvosen (2006, 118) mukaan opettajuuden tärkein elementti erityisopetuksessa on puolestaan kyky hyvään vuorovaikutukseen opiskelijoiden kanssa.

Wihersaari (2010) nostaa kohtaamisen opettajuuden ytimeen väitöstutkimuksessaan. Wihersaari (2010, 88-89) toteaa Skinnariin (2008) ja Aaltolaan (1988, 2002) viitaten opetuksen olevan aina kohtaamista, jossa ei vain siirretä tietoa, vaan herätetään toinen ihminen tietoiseksi siitä, mitä voisi olla ja tätä kautta kohtaamisessa tämä toinen voi todellistaa omat mahdollisuutensa. Tällainen kasvatuksellinen kohtaaminen on mahdollista vain ihmisten välisissä suhteissa; ihminen kasvaa ja toteutuu ihmisenä sosiaalisten suhteiden kautta. Wihersaari viittaa edelleen Aaltolaan (2002) tuodessaan esille, ettei kohtaamiseen tarvita mitään erityistä persoonallisuutta tai persoonallisia ominaisuuksia, vaan kyse on pikemminkin sosiaalisissa suhteissa mukana olemisesta. Wihersaari (2010, 117-119) päätyy siihen, että opetus ja kasvatusta ovat toisiinsa sidoksissa olevia käsitteitä ja kaiken opetuksen näin olevan myös kasvatusta. Hän pitää tärkeänä sitä, että kasvattajat määrittelisivät ja analysoisivat omaa kasvatustietämystään ja ihmiskäsitystään, sillä nämä käsitykset toimivat opetuksen metatasona. Kasvatuksessa tullaan ihmisiksi – ihmisyyden tulee todeksi kasvatettavan ja kasvattajan välisessä kohtaamisessa. Kohtaamisen sisällön ideaalina Wihersaari pitää dialogista kohtaamista. (Wihersaari 2010, 117-119.)

Opettajuus, kasvatusta ja dialoginen kohtaaminen

Nurmi (2009) nostaa tutkimuksessaan esille mm. opettajien koulutuksen ja perehdyttämisen dialogisuuteen. Hänen tutkimuksestaan selvisi, että useat opettajat kokivat avuttomuutta ja osaamattomuutta opettaessaan pienessäkin ryhmässä ja erityisesti silloin, kun he toimivat moniongelmaisen opiskelijan, hänen huoltajiensa ja hoitavien viranomaisten kanssa. Nurmen käsitys on, että dialogisen ohjauksen tavoitteena ei kuitenkaan ole eksistentiaalinen terapia, vaikka tavoitteena onkin kohtaamisten autenttisuus. Opettajan ei tarvitse muuttua terapeutiksi. Sen sijaan koulujen kamppaillessa opiskelijoistaan opiskelijat kannattaisi Nurmen mukaan kohdata palveluammattin suuntaisesti

asiakkaina, joita palvelee oppimisessa mahdollisimman hyvin. Nurmi viittaa Viskariin (2003, 172) todetessaan, että opettajankoulutuksen (myös toisella asteella) tulee antaa opettajille didaktisten taitojen ja oppiaineiden sisällöllisen hallinnan lisäksi ”toisen ihmisen kohtaamiseen liittyviä taitoja”. (Nurmi 2009, 143-144.)

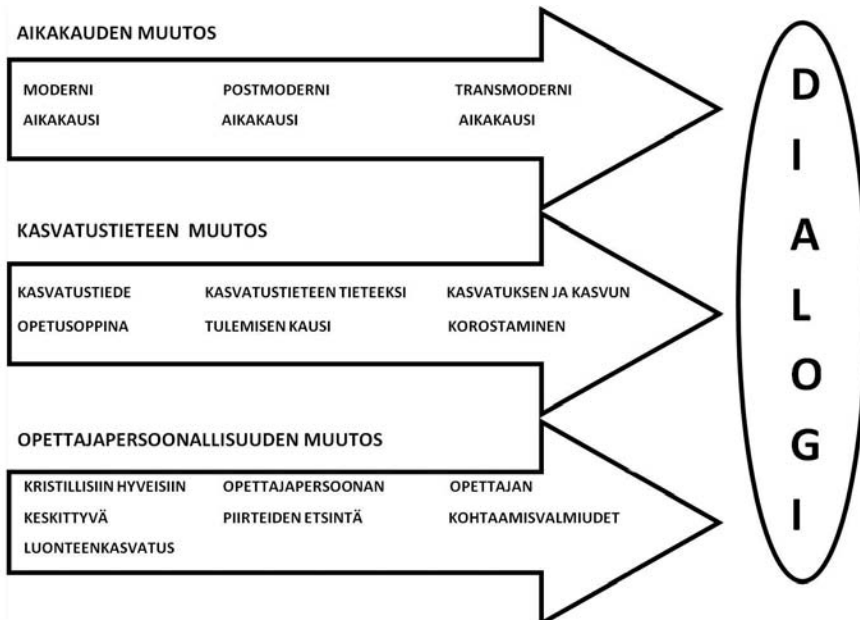
”Opettajankouluttajina meidän tehtävämme on yhä uudelleen ja uudelleen muistuttaa, että kasvatustieteiden on ensisijaisesti eksistentiaalinen (olemassaolon perusteita koskeva) auttamissuhde, jossa lapsi on ymmärrettävä itsessään arvokkaana. Opettajankoulutuksen on luotava oma ohjelmansa, joka asettaa aikamme hyötymoraalin ja taloudellisen ylivallan oikeisiin mittasuhteisiin, siis alisteiseksi kasvatukselle ja lapsen hyväksi. Maailmaa on ryhdyttävä tulkitsemaan kasvatuksen ja lasten ja nuorten hyvinvoinnin näkökulmasta.” (Värri 2006, 59.)

Opettajankoulutuksen – ja erityisesti erityisopettajankoulutuksen - tehtävänä on tuottaa kasvatusalan ammattilaisia, joiden tehtävänä ei ole vain tiedon jakaminen vaan myös kasvattaminen. Tämä ei voi onnistua ilman omien persoonallisten vahuuksien ja tiedostetun ihmiskäsityksen tietoista pohtimista ja kehittämistä sekä sitä kautta myönteisen ihmiskäsityksen välittymistä opetus- ja ohjaustyössä.

(Erityis)opettajaksi opiskelevan tärkeitä kysymyksiä ovat (osittain Piha & Pynnönen 2007, 15):

- Mitkä ovat keskeiset arvoni ja periaatteeni, joille perustan työni?
- Miten nämä arvot ja periaatteet näkyvät arjen työssäni?
- Mitkä ovat käsitykseni ihmisistä ja heitä yhdistävistä ja erottavista tekijöistä?
- Mikä on käsitykseni oppimisesta ja siihen vaikuttavista tekijöistä?
- Miten uskon oppimisen tapahtuvan?
- Miten tuen opiskelijoideni erilaisia tapoja oppia?
- Miten mahdollistan opiskelijoilleni onnistumisen kokemuksia?
- Millainen on mielestäni hyvä elämä?
- Miten em. käsitykset ja maailmankuvani vaikuttavat opetustyöhöni?

(Erityis)opettajien tulee tiedostaa oma ihmiskäsityksensä, jonka tulisi lähteä liikkeelle toisen minuuden aidosta kunnioittamisesta ja buberilaisesta minä-sinä -suhteesta. Opetus tulisi nähdä kokonaisvaltaisesti, jolloin edistetään opiskelijan kasvun, ajattelun ja toiminnan kehittymisen (identiteetin ja toiminnan maisemien) mahdollisuuksia. Ihmiskäsitys ei vaikuta vain suhtautumiseemme toisiin ihmisiin, asiakkaisiin, opiskelijoihin, kollegoihin jne. vaan myös siihen, kuinka suhtaudumme kaikkienensa ympäröivään maailmaan. Ihmiskäsitys on kuin suodatin, jonka kautta maailma siilautuu.

Kuvio 1. Ajan, kasvatustieteen ja opettajapersoonallisuuden muutos (Wihersaari, 2010, 265).

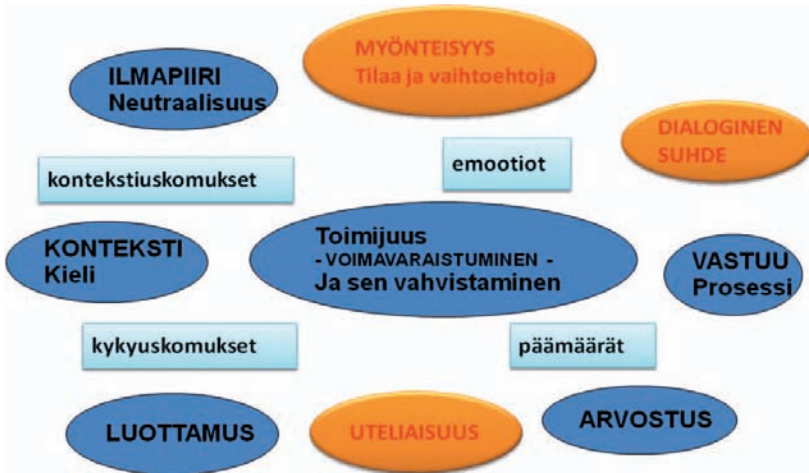
Opettajapersoonallisuuden muutoksessa on pidemmällä aikavälillä tarkasteltuna on tultu kohti opettajan kohtaamisvalmiuksia korostavaa aikaa (kuvio1). Samalla opetusta koskeva ajattelu on kokonaisuudessaan muuttunut korostamaan toisaalta yksilöllisyyttä ja osallisuutta ja toisaalta yhteisöllisyyttä ja vuorovaikutusta. Huomion kiinnittäminen vuorovaikutukseen kasvatus- ja opetustapahtumassa on nostanut esille myös vuorovaikutustaitojen tarkastelun osana opettajan työtä.

Toimijuuden tukeminen

Kun voimavarakeskeistä terapia-ajattelua ja kasvatusta tarkastellaan tavoitteellisena toimintana, niiden yhteiseksi kohteeksi näyttäytyy toimijuuden tukeminen. Toimijuudella tarkoitan sellaista hallinnan tunteen lisääntymistä omasta elämästä, että ihminen kokee todellista osallisuutta omassa elämässään, rohkenee omien elämän pulmiensa tarkasteluun ja päätöksentekoon. Ja sellaista toimijuutta, että uskaltaa olla. Uskaltaa ensin olla olemassa, vähitellen osallistua (joko oman elämänsä tarkasteluun terapiassa tai oppimistilanteeseen) – kuulla ja tulla kuulluksi – saada kokemuksia osallistumisen onnistumisesta ja vähitellen tätä kautta –todellisuuden sosiaalisessa rakentumisessa, sosiokonstruktivistisesti ja yhteistoiminnallisesti – tilanne johtaa muutokseen, oppimisen ihmeeseen.

Itselleni luonteva tapa hahmotella asioita näyttää olevan tavalla tai toisella visuaalinen. Seuraavissa kolmessa kuvassa onkin hahmotelmani toimijuuden vahvistamiseen (kuvio 2) ja sen ylläpitämiseen liittyen (kuvio 3) sekä tehokkaaseen oppimiseen (kuvio 4).

Kuvio 2 kokoaa niitä tekijöitä, jotka ovat suhteessa toimijuuden vahvistumiseen. Myönteisyys, uteliaisuus ja pyrkimys dialogiseen suhteeseen ovat lähtökohtaista asennoitumista, joka voisi olla hyödyllistä ihmistöissä. Näiden kautta on mahdollista rakentaa arvostava, neutraali ilmapiiri, jossa on mahdollista syntyä luottamusta. Työntekijän vastuulla on prosessi ja kielellinen kytkeytyminen asiakkaaseen, opiskelijaan, toiseen ihmiseen, jolla puolestaan on ikiomat ja ainutlaatuiset uskomuksensa liittyen omiin kykyihinsä eri tilanteissa, omat tunteensa ja päämääränsä. Tekijät ovat yhteydessä sitoutumiseen ja motivoitumiseen.

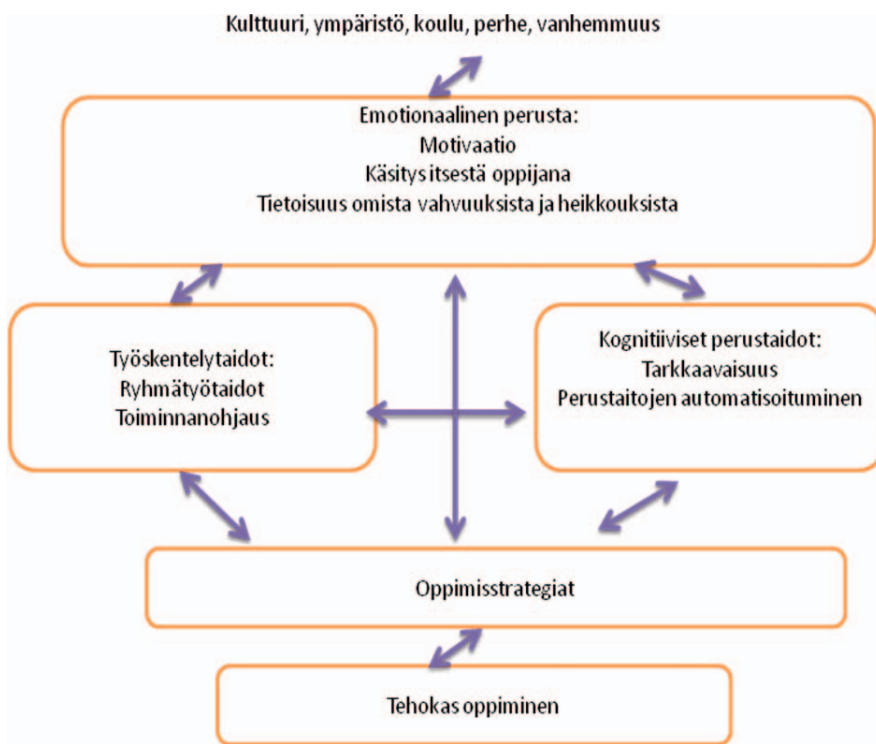
Kuvio 2. Toimijuuden vahvistamiseen liittyviä tekijöitä.

Kuviossa 3 puolestaan olen hahmotellut jatkumoa kuviolle 2. Tämän kuvion idea on koota niitä tekijöitä, jotka ovat yhteydessä toimijuuden ylläpitämiseen ja tukemiseen ja sitä kautta ihmisen kokemaan hyvinvointiin.

Kuvio 3. Toimijuuden ylläpitäminen ja tukeminen.

Kuvioon 4 on koottu oppimiseen liittyviä tekijöitä ajatuksella, että jollain tavalla kaikista näistä voisi olla kiinnostunut opetustyötä tehdessään, erityisesti silloin kun on kyse erityisopetuksesta ja –kasvatuksesta. Ajatukseni on, että kuvioiden 2 ja 3 tekijät muodostavat ikään kuin pohjan suhteelle, lähtökohdan oppimisen ja muutoksen mahdollisuudelle – oppiminenhan on aina myös muutosta ja päinvastoin – ja sen lisäksi on joukko muita tekijöitä, jotka vaikuttavat. Nämä samat tekijät vaikuttavat myös siihen, miten ihminen asettautuu suhteeseen terapatilanteessa ja miten hän kykenee psyykkiseen työskentelyyn ja reflektointiin.

Kuvio 4. Tehokas oppiminen (mukaellen Nurmi, Ahonen, Lyytinen, Lyytinen, Pulkkinen & Ruoppila, 2006 ja Meltzer, 1996)

Erilaisissa selvityksissä ja toimenpide-ehdotuksissa, kuten esim. Lasten ja nuorten terveyden ja hyvinvoinnin neuvottelukunnan toimenpide-ehdotuksissa, tuodaan esille tarve puheeksi ottamisen taitojen ja vuorovaikutteisten menetelmien käytön lisäämiselle ja em. taitojen vahvistamiselle työntekijöiden perus-, jatko- ja täydennyskoulutuksessa. Opiskelijalle hyvä tulevaisuus -projekti on osaltaan vastannut myös tähän tarpeeseen ja saatujen kokemusten perusteella voin lämpimästi suositella voimavara- ja ratkaisusuuntautuneen työotteen kytkemistä niin erityisopettajakoulutukseen kuin laajemminkin opetuksen ja ohjauksenkin koulutuksiin ja valmennuksiin.

Lähteet

- Hautamäki, Jarkko, Lahtinen, Ulla, Moberg, Sakari & Tuunainen, Kari. 2009. Erityispedagogiikan perusteet. WSOY Oppimateriaalit.
- Helakorpi, Seppo. Osaamisen johtaminen. 2009.
<http://openetti.aokk.hamk.fi/seppoh/osaamismittarit/index.htm> Luettu 27.1.2011.
- Hirvonen, Maija. 2006. Ammattikouluista avoimiin oppimisympäristöihin. Ammatillisen erityisopettajan työ muutoksessa. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja 64.
- Kaikkonen, Leena, Hirvonen, Maija & Pirttimaa, Raija. 2010. Ammatilliset erityisopettajat oman työnsä asiantuntijoina. Pohdintaosio tutkimuksessa Kaikkonen Leena (toim.) Ammatilliset erityisopettajat oman työnsä asiantuntijoina. Tutkimus ammatillisten erityisopettajien työstä. Jyväskylän ammattikorkeakoulun tutkimuksia 109. Tampereen yliopistopaino Oy.
- Kansanen, Pertti. 2004. Opetuksen käsitemaailma. PS-kustannus.
- Lapset ja nuoret terveiksi ja hyvinvoiviksi. Lasten ja nuorten terveyden ja hyvinvoinnin neuvottelukunnan toimenpide-ehdotukset. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskuksen selvityksiä 2010:26.
- Luukkainen, Olli. 2005 Opettajan matkakirja tulevaan. PS-kustannus.
- Nurmi, Pirkko. 2009. A Teacher as an Improver of Overall Well-being in School. How Teachers in Upper Secondary Education Regulate their Dialogue and Authenticity (Opettaja kouluhyvinvoinnin edistäjänä. Toisen asteen opettajat dialogisuutensa ja autenttisuutensa sääntelijöinä). Väitöskirja. Kuopion yliopisto. Yhteiskuntatieteellinen tiedekunta. Kuopion yliopiston julkaisuja. E, Yhteiskuntatieteet, no 170. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-27-1300-4> Luettu 12.2.2011.
- Meltzer, Lynn. 1996. Strategic Learning in students with learning disabilities: the role of self-awareness and self-perception. *Advances in Learning and Behavioral Development*, 10B.
- Miettinen, Kaija. 2003. Erityisopetus ammatillisessa peruskoulutuksessa. www.lukihero.fi/nayttoprojekti/tiedostot/kaijamiettinen.doc Luettu 12.2.2011.
- Miettinen, Kaija. 2008. Opetussuunnitelmat ja erityisopetus ammatillisessa perustutkintokoulutuksessa. Asiakirja- ja kyselytutkimus opetussuunnitelman perusteiden mukaisesta ammatillisesta erityisopetuksesta. Akateeminen väitöskirja. Tampereen yliopisto. Kasvatustieteen laitos. Tampereen yliopistopaino Oy.

Piha, Leena & Pynnönen, Päivi. 2007. Arjen avaimia. Tarinoita ammatillisesta opettajuudesta. Opetushallitus. Yliopistopaino, Helsinki.

Ruohotie, Pekka. Työelämän osaamistarpeet.

www.ncp.fi/.../Ammattikorkeakoulun%20kompetenssiprofiili,%20Pekka%20Ruohotie.ppt Luettu 27.1.2011.

Uusikylä, Kari. 2006. Hyvä paha opettaja. Jyväskylä: Minerva Kustannus.

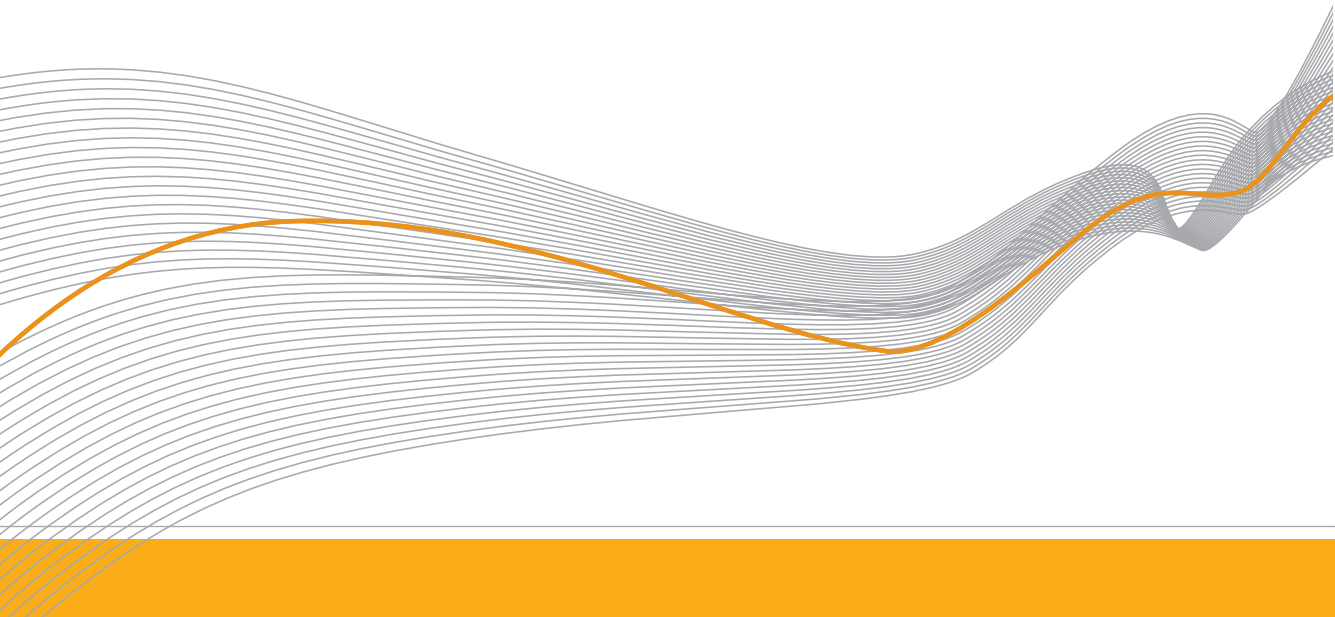
Uusikylä, Kari. 2010a. Kouluventi, uusi riskibisnes. Puheenvuoro Opettaja-lehdessä. 15.1.2010.

Uusikylä, Kari. 2010b. Vastaiskuja inhimillisen elämän puolesta. PS-kustannus.

Uusikylä, Kari. 2010c. Juhlapuhe Ruskeasuon koulun 120-vuorisjuhlassa 10.11.2010.

Värrö, Veli-Matti. 2006. Opettajan valta – katoava luonnonvara? Artikkelijulkaisussa Kemppi, Jukka & Helander, Jaakko. 2006. (toim.) Jos meijät on istutettu tänne jotaki tarkotusta varte – puheenvuoroja hämeenlinnalaisten nuorten osallisuudesta ja hyvästä. HAMK Ammatillisen opettajakorkeakoulun julkaisu 9/2006.

Wihersaari, Jari. 2010. Kohtaaminen – opettajuuden ydin? Akateeminen väitöskirja. Tampereen yliopisto. Tampereen yliopistopaino Oy –Juvenes Print.

**Leena Piha, projektipäällikkö,
Hämeen ammattikorkeakoulu, Ammatillinen opettajakorkeakoulu**

OPISKELIJALLE HYVÄ TULEVAISUUS –SOPIVASTI ERI TAVALLA!

Tässä artikkelissa käsitellään lyhyesti voimavarakeskeisen psykoterapian sovelluksia ja sovellettavuutta opetuksen ja ohjauksen kentillä sekä kerrotaan Opiskelijalle hyvä tulevaisuus -projektissa toteutetuista kokeiluista ja niistä saaduista palautteista. Artikkelin perustuu osin kirjoittajan erityistason perheterapiaopintojen lopputyöhön.

Voimavarakeskeiset psykoterapian sovellukset opetuksessa ja ohjauksessa

Voimavarakeskeisen psykoterapian sovelluksia on opetuksen ja ohjauksen pariin sekä koulukasvatuksen tueksi kehitelty Suomessa 1990 -luvulta alkaen. Ensimmäiset sovellukset liittyivät teoreettiselta ajattelultaan lähinnä ratkaisukeskeisyyteen ja lyhytterapiaan - taustalta löytyvät Furman ja Ahola. Reteaming valmennus tähtää tavoitteiden asettamiseen, uskon vahvistamiseen suhteessa omiin mahdollisuuksiin ja innostukseen toimia tavoitteiden suuntaisesti (Lyhytterapiainstituutti). Furmanin Muksuoppi (viitattu 29.1.2011) puolestaan auttaa lapsia oppimaan taitoja ja voittamaan vaikeuksia.

Helander (mm. 2000, 2006, 2007) nivoo voimavara- ja ratkaisusuuntautuneen psykoterapian ja ohjauksen sekä oppimisen ajatuksia ja on opinto-ohjauksen ja opinto-ohjaajakoulutuksen kentälle aktiivisesti tuonut em. viitekehukseen perustuvaa ajattelumallia. Opinto-ohjaajakoulutuksen yhteydessä opiskellaan keskeisinä teoreettisina ohjauksen metodeina ja teorioina ratkaisukeskeisiä ja sosiodynaamisia ohjauksen muotoja (Opetussuunnitelma, JAMK 2010-2011 ja opinto-opas, HAMK 2010-2011).

Peavylaista sosiodynaamista ajattelua (1999, 2001, 2006) on myös käytetty mm. ammatinvalinnan ohjauksen ja urasuunnittelun yhteydessä (kts. esimerkiksi A-URA, aikuisten urasuunnittelupalvelu, <http://www.avosto.net/a-ura/>), työvoimapolitiittisten koulutusten menetelmissä (esim. Kaisto 2007) ja opinto-ohjauksen viitekehystenä (kts. esim. Pölönen ja Riihinen, 2005, Retsja, 2007).

Vuosien 2000-2006 aikana ammatillisen koulutuksen yhteydessä erilaisissa ns. Innopaja -hankkeissa, joiden tarkoituksena oli aktivoida nuoria ammatilliseen koulutukseen, nuorten ammattikoululaisten psyykinen hyvinvointi ja psyykkisen hyvinvoinnin edistäminen osana ammatillisen koulutuksen kontekstia nousi keskusteluun uudella tavalla. Itä-Suomen työkoulu –hankkeen

arviointitutkimus (Helakorpi, Helander & Jahnukainen, 2005) nostaa esille opiskelijoiden psyykkisen hyvinvoinnin, arjen selviytymisvoimavarat ja tulevaisuusorientaation todeten työkoulumallin tuottaneen parhaita kokemuksia erityisesti niille, jotka olivat muutoin syrjäytymisvaarassa. Työkoulumallin keskeinen lisäarvoa tuottava elementti liittyi koulun ja työpaikan aikuisiin ja heidän kauttaan mahdollistuvaan yksilölliseen ohjaukseen ja tukeen.

Voimavarasuuntautuneeseen, sosiodynaamiseen ja/tai ratkaisukeskeisyyteen nojaavia muita kokeiluja tai kehittämishankkeita Suomessa ovat olleet mm.:

- Jaakko Helanderin äMPee -Minä pystyn voimavara- ja ratkaisukeskeisen ryhmäpsykoterapian kehittelyä (Helander, 2006, 88-97) kohdentui ammatillisen erityisoppilaitoksen nuoriin ja heidän kanssaan ryhmätyöskentelyyn. Kokeilussa pyrittiin vahvistamaan osallistuneiden nuorten itsetuntoa, kyvykkyyttä ja myönteistä uskoa omiin mahdollisuuksiin.
- Vanhempien kanssa tehtävään yhteistyöhön ja kodin ja koulun yhteistyöhön ja kouluneuvotteluihin on kehitetty voimavaraistavaa työtapaa. Voimavaraistava kouluneuvottelu kolmena näytöksenä (Haapasalo & Hahl, 2008) kytkee voimavarakeskeisyyden ja koulumaailman mainiolla tavalla yhteen.
- Ammatillista opetusta ja voimaannuttavan ohjauksen liittoa synnytettiin myös WtW-hankkeen kautta (Hongisto, 2005).
- Mun reitti - toiminta- ja työkykyvalmennuksen kehittäminen ammatillisessa erityisopetuksessa (www.luovi.fi) -projekti. Projektissa kehitetään opiskelijan toiminta- ja työkyvyn valmennusohjelma ja vahvistetaan voimavarakeskeisyyttä ammatillisessa erityisopetuksessa kouluttamalla henkilöstöä dialogiseen vuorovaikutukseen ja opiskelijaa osallistavaan HOJKS-työskentelyyn.
- Mannström-Mäkelän ja Saukkolan (2010) oman työn kehittämisen kautta on kehittynyt ratkaisu- ja voimavarakeskeisiä menetelmiä myönteisten elämäntarinoiden löytymiseen ADHD-henkilöiden kanssa työskenneltäessä.
- Nurmi (2009) nojaa sosiaalipolitiikan alaan liittyvässä toimintatutkimuksessaan mm. Peavyn ajatteluun. Hän kehitti dialogisen yhteistoimintamallin ohjauksen apuvälineeksi toisen asteen ammatillisessa liiketalouden koulutuksessa. Nurmen mukaan (2009, 32-58) opiskelijoiden hyvinvointia edistävät varhainen puuttuminen, dialogisuus, autenttisuus sekä koulun toimijoiden tilannekohtainen joustavuus.
- Tuore väitöstyö Ryhmäohjaus nuoren suoritusstrategioiden muutoksen mahdollistajana - Motivaatioattribuutioteorian näkökulma koulun luokka-

ohjaukseen (Tapio, 2010) kytkee myös sosiodynaamisen ohjauksen ja opiskelijoiden hyvinvoinnin yhteen. Merkittävä tutkimustulos oli, että suotuisien suoritusstrategioitten käyttöönottoa voitiin jo suhteellisen lyhyelläkin (yhden lukukauden mittaisella) valmennuksella parantaa tilastollisesti joko merkittävästi tai erittäin merkittävästi. Lisäksi näillä oli yhteys opiskelijan kokemaan hyvinvointiin.

Voimavarakeskeisyyden – ja ratkaisukeskeisyyden – kytkeminen koulutuksen, ohjaamisen ja oppimiseen maailmaan Suomessakaan ei siis ole aivan uutta. Tässä yhteydessä esiin nousee väkisin myös ajatus paluusta perusasioiden äärelle, back to basics. Ikään kuin moninaisuuden ja hyvinkin erilaisten ja toistensa kanssa ristiriidassa olevien paineiden alla olisi uudelleen lähdetty etsimään ydintä, jonka varaan rakentaa. Näissä kaikissa lyhyesti esittelemisäni hankkeissa, kehittämissä ja tutkimuksissa on sellainen yhteys, että ne on koettu toimiviksi ja toteuttamiskelpoisiksi ja niillä pyritään parantamaan voimavarasuuntautuneen työskentelyn ja ohjauksen mahdollisuuksia erilaisissa toimintaympäristöissä - ja auttamaan ihmisiä koulutuksen ja ohjauksen konteksteissa. Näissä voimavarakeskeisissä ohjauksen muodoissa keskitytään etsimään ja vahvistamaan ohjattavan omaa toimintakykyä, edistämään osallisuutta ja toimijuutta sekä sitä kautta ns. oman elämän hallintaa.

Voimavarakeskeisen ajattelun sovellukset tässä projektissa

Tässä projektissa avautui mielenkiintoinen mahdollisuus integroida ja testata voimavarakeskeisen perheterapeutin ajattelun ja teorian kytkemistä ammatillisen erityisopettajankoulutuksen yhteyteen projektimuotoisen työskentelyn kautta.

Arjen työssä hyödynnettiin tietoisesti voimavarasuuntautunutta ajattelua ammatillisen erityisopettajankoulutuksen prosessin ohjaamisen yhteydessä. Ammatillinen erityisopettajankoulutus oli tässä koulutusryhmässä myös sisällöllisesti painottunut voimavara- ja ratkaisusuuntautuneen ohjauksen hyödyntämiseen – koulutusohjelmassa on valinnaiskurssi aiheeseen liittyen ja projektimuotoinen rahoitus myös mahdollisti ammatillisen erityisopettajankoulutuksen ja voimavara- ja ratkaisusuuntautuneen työotteen valmennusohjelman integroimisen osittain. Tämä tapahtui lähinnä yhteisten seminaaripäivien tasolla, joihin oli rahoituksen turvin mahdollista kutsua myös ulkopuolisia luennoitsijoita.

Mitä siellä arjessa sitten oikeasti tehtiin?

*”Jos koko ajan liikumme omalla mukavuus-
alueellamme, emme kasva. Teemme vain
enemmän sitä samaa. Mukavuusalueen yllä-
pitäminen saattaa itse asiassa aiheuttaa
epämukavuutta pitkällä tähtäimellä.*

*Jos oman mukavuutesi nimissä vältät
tärkeitä asioita elämässä, sisäiset
jännitteet kasvavat. Lopulta, kun sekä
ulkoiset että sisäiset jännitteet
työntävät meitä kohti muutosta,
mukavuusalueesta tulee taakka.”*

-Eric Allenbaugh

Oma lähtökohtani oli sellaisen prosessin luominen, joka perustuu ohjaussuhteen rakentamiselle, kytkeytymiselle, kohtaamiselle ja dialogisuudelle. Tätä kautta pyrin elämään todeksi yhtäältä kasvatustehtävän ideaalia ja toisaalta voimavarakeskeistä lähestymistä itseen; ideaalia, jossa aito kohtaaminen toteutuu, tarinat tulevat kerrotuiksi ja kuulluiksi. Kysymys olemisen, vuorovaikutuksen ja kohtaamisen näkökulmasta tulee yhdessä tutkimuksi sopivasti eri tavalla uusia vastauksia ja näkökulmia etsien. Mielestäni tärkein tehtäväni on mahdollistaa erityisopettajakoulutuksessa olevien ammatillisten opettajien oman ammatti-identiteetin pohtiminen. Käytännössä siis sain haastaa heitä yhä uudelleen kurkistelemaan omaan ajatteluunsa ja toimintaansa, jotta he voisivat omassa työssään, nuoria ja aikuisia kohdatessaan seisoa omilla jaloillaan, rauhallisina ja levollisina.

Toistuvasti keskeinen kysymys kohtamieni opetusalan ammattilaisten, niin rehtoreiden, opettajien, opinto-ohjaajien, avustajien kuin kuraattoreidenkin keskuudessa liittyy ihmisten kohtaamiseen. Miten minä sen (opiskelijan) kanssa? Entä kollegat? Vanhemmat? Se typerä ... Kun se aina... Mitä minun pitäisi sanoa, miten olla? Erityisesti silloin, kun on hankalaa. Ja koska työkenttä on erityiskasvatuksen puolella, hankalaa on lähes päivittäin ja yhä uudestaan. Näissä tilanteissa huomaan yhä uudelleen nojaavani voimavarakeskeisyyteen ja sen ajatuksiin ja kysymyksiin. Kysymyksiin kuten: Miten toivoisit itse tulevasi kohdatuksi? Mitäpä, jos ... opeteltaisiin ensin kuuntelemaan? Miten sinun kannattaisi olla? Mistä kaikesta muusta tässä voisi olla kysymys? Mitä tämä merkitsee sinulle? Miten olet aikaisemmin selvinnyt vastaavissa tilanteissa? Mikä taito tai tieto auttoi? Mitä muuta? Mitä muuta? Enhän minä koskaan tiedä heille ”oikeaa vastausta”, kiinnostun heistä ja kerron kenties omastani. Kohtaaminen on sitä ydintä, jota jokainen tuntee kaipaavan - kohtaaminen on kokemus, joka jää mieleen.

Läpäisyperiaatteella ja tietoisesti, systemaattisesti lähestyen voimavarasuuntautuneen ajattelun kyttyä erityisopettajan mahdollisuudeksi – siinä olivat henkilökohtaiset opettajuuteni tavoitteet projektin käynnistyessä.

Olen tehnyt työtä siten, että erityisopettajaopiskelijoiden kohtaaminen ja voimavarakeskeiset ohjauskeskustelut ovat arkisen ohjauksen lähtökohtina. Dare to share –ilmapiiirin luominen, jotta uskalletaan tulla näkyviksi oman ajattelun kanssa. Minun tehtäväni ei ole tuomaroida tai arvottaa kenenkään ajattelua sinällään, rinnalle voin toki tuoda näkökulmia ja haastaa uudelleen ja uudelleen ajattelemaan. Mallintaa ja mahdollistaa kokemuksia kuulluksi tulemisesta, auttamisyriyksistä, epätietoisuudesta ja täydellisestä tietämättömyydestä sekä levollisuudesta kaoottiselta tuntuvan tarinan äärellä. Ja samaan aikaan säilyttää, ja tarvittaessa käyttää, se asiantuntijatieto, joka kulloiseenkin liittyy sekä huolehtia prosessin etenemisestä.

Yhteistoiminnallinen ja kokemuksellinen voimavarakeskeisen ajattelun oppiminen toteutui mm:

- voimavarakeskeisen ajattelun teoreettisiin lähtökohtiin perehtyen yhteistoiminnallisesti; learning cafet, yhteistoiminnalliset opiskelijaryhmät, paritutor-työskentely, alustukset ja keskustelut, case –pohjaiset keskustelut
- voimavarakeskeiset vertaiskonsultaatiot ja niiden reflektointi, joissa harjoiteltiin yhä uudelleen ja uudelleen kohtaamisen ja dialogiin asettumisen kykyä
- koulutuksen yhteyteen kytketyt yhden kerran konsultaatiot (5 kpl, 1-1½ h/kerta,)
- koulutuksen yhteyteen kytketty yhden erityisopettajaopiskelijan oman opiskelijan ohjausprosessi (ja tästä ohjattu kehittämishanketyö)
- kolme tapaamista
- ensimmäinen verkostopalaveri, jossa käytettiin tulevaisuuden muistelu – ennakoitdialogia (Seikkula & Arnkil, 2009, 61-80) (3 h)
- toisella tapaamisella työpari (kirjoittaja ja kollega) haastattelivat tapahtuneesta edistyksestä (1h)
- kolmannella kerralla työpari (kirjoittaja ja kollega) haastattelivat avoimen dialogin lähtökohdin opiskelijaa ja opettajaa (1h)

- kehittämishankkeiden ohjaus
- VoiRa –valinnaiskurssin (4 op) suunnittelu, toteutus ja arviointi

VoiRa -valinnaiskurssin kehittämissä tein yhteistyötä Jaakko Helanderin kanssa saaden häneltä hyviä käytännön ideoita erityisesti ratkaisukeskeisen työskentelyn osalta. Jaakko oli myös työparini valinnaiskurssin ensimmäisellä lähijaksolla. Toisella lähijaksolla työparini oli projektin toinen kouluttaja, verkostokonsultti Pirkko Kepanen. Pirkko on ollut tämän projektin matkan varrella muutoinkin tärkeä; hänen kanssaan olen saanut käydä lukuisia keskusteluja ja dialogeja, reflektoida ja hakea suuntaa yhteiselle työlle. Ideana tässä valinnaiskurssissa oli vahvistaa osallistujien taitoa asettua ihmisten ja pulmien äärelle avoimesti, tulevaisuussuuntautuneesti ja ratkaisukeskeisesti sekä irrottautua asiantuntijakeskeisestä työotteesta.

Osallistujien palaute

Ammatillisen erityisopettajankoulutuksen ryhmien välipalautteet kerättiin tammikuussa 2010 ja tammikuussa 2011 henkilökohtaisen ohjauskeskustelun yhteydessä. Molemmissa ryhmissä oltiin välipalautteiden yhteydessä joko tyytyväisiä tai erittäin tyytyväisiä. Palautteista tuli esille, että ammatillinen erityisopettajankoulutus oli osallistujien mielestä sisällöltään monipuolinen, kouluttajat asiantuntevia ja vierailevat luennoitsijat virkistävä asiantuntijalisä kokonaisuuteen. Toteutustavoiltaan ammatillinen erityisopettajankoulutus koettiin onnistuneeksi ja erityisesti oltiin tyytyväisiä alueelliseen erityisopettajankoulutuksen toteutukseen (koulutuspaikka Oulussa). Osallistujat kertoivat oman osaamisensa olevan kehittymässä; opiskeluryhmän heterogeenisyys koettiin positiivisena rikkautena. Tässä vaiheessa esille ei siis tullut mitään merkittävää huomiota voimavarasuuntautuneeseen koulutuksen toteutukseen liittyen.

Ammatillisen erityisopettajankoulutuksen valmistumiskyselyyn opiskelun päätösvaiheessa vastasi 30/38 opiskelijaa, joten vastausprosentti oli hyvä. Ryhmien antama numeerinen keskiarvo koulutuksesta oli 4,1 (välillä 1-5). Valmistuneet ammatilliset erityisopettajat ovat sitoutuneita erityisopettajan työhön (valmistumiskyselyn ka 4,5 asteikolla 1-5), kokevat kykenevänsä erityisopettajan tehtävien itsenäiseen hoitamiseen (ka 4,2), onnistuvat erilaisuuden kohtaamisessa (ka 4,4), ovat valmiita kehittämistyöhön ja moniammatilliseen yhteistyöhön (oppilaitoksen erityisopetuksen monipuolistaminen ka 4, erityisopetuksen kehittäjänä toimiminen omassa oppilaitoksessa ka 4,1, moniammatillisen yhteistyön hyödyntäminen ka 4,3).

Tavoitteena ollut voimavara- ja ratkaisukeskeisyyteen perustuvan ammatillisen erityisopettajankoulutuksen toteutus; osallistujat arvioivat osaavansa hyödyntää em. ohjausajattelua omassa työssään hyvin (ka 4).

Osallistujien palautteista päätellen alueellinen toteutus (koulutus toteutettiin Oulussa) oli edelleen onnistunut juttu. Kouluttajat arvioitiin asiantunteviksi, voimavarakeskeisyys painotuksena toteutui sekä läpäisyperiaatteena että tietoisena toimintana. Oma ammatillinen kasvu rakentui erityisesti asenteiden ja ajattelutavan muutoksen kautta sekä koko prosessin myötä aina kohti konkreettisia omien työtapojen muutoksia ja kehittämistyötä omassa oppilaitosorganisaatiossa.

Voimavara- ja ratkaisusuuntautuneen työtteen valmennusohjelman ensimmäinen osallistujaryhmä (21 henkilöä) aloitti koulutusosion syksyllä 2009 ja jatkoi valmennusohjelman toiminnoissa vuoden 2010 aikana (koulutuspäivät, konsultaatiot, työnohjaus). Valmennusohjelman ensimmäisen ryhmän koulutusosio päättyi 13.10.2010. Toinen valmennusryhmä (16 henkilöä) aloitti työskentelynsä 2010 syksyllä viimeisen kokoontumisen ollessa syyskuussa 2011. Projektipäällikkönä oma osuuteni valmennusohjelman toteutuksessa painottui kokonaisuuden suunnitteluun ja koordinointiin, koulutusosioihin sekä pieneen osaan konsultaatioista. Valmennusohjelma koostui 10 lähipäivää sisältävästä koulutusosioista sekä mahdollisuuksista konsultaatioihin ja työnohjaukseen. Kaiken kaikkiaan konsultaatioihin osallistui yli 240 henkilöä konsultaatioiden vaihdellessa kestoltaan tunnista kokonaiseen päivään. Työnohjausta järjestettiin projektin valmennusohjelman yhteydessä seitsemälle eri kohdeoppilaitosten ryhmälle. Työnohjauspalvelu ostettiin ulkopuolisilta työnohjaajilta. Ns. virallista osallistujapalautetta on kerätty sekä ensimmäisen ryhmän koulutusosion päättyessä kerätyn kirjallisen palautteen muodossa että projektin väliarvioinnin yhteydessä marraskuussa 2010 sekä loppuarvioinnin yhteydessä syyskuussa 2011. Matkan varrella on myös käyty paljon keskusteluja siitä, mitä ollaan oppimassa, miten se etenee, miltä tuntuu, mitä lisää jne.

Seuraavassa yhteenvetoa avointen kysymysten ja haastattelun palautteista, suluissa osallistujien esimerkkikommentteja, joiden mukaisia kommentteja on niputettu sisällön analysissa yhteen. Palautteissa tuli esille, että työskentely:

- oli tarjonnut mahdollisuuden tietoiseen voimavara- ja ratkaisusuuntautuneen työskentelyn harjoitteluun ("tässä valmennuksessa olen ihan oikeasti saanut harjoitella paljon")
- edistänyt oman ammatillisen identiteetin vahvistumista ("kurssin sisältö oli ajattelemaan ja pohtimaan herättävä – katse täytyi kääntää itseän ja omaan toimimisen tapaan", "voimavarakeskeisyys on korostunut, aikaa onkin enemmän – ja se on jämähtänyt ihmiseen – miten minä tämän ai-

kaisemmin oikein tein.. nyt haluan kuulla ihmistä.. älyttömän iso ajattelun muutos on tullut. Olen saanut näkökulman.”)

- tarjonnut kyvykkyyden kokemusten lisääntymistä (“.. liittyy yhden haastavan opiskelijan tilanteeseen, emme saaneet yhteyttä ja nyt syksyllä pyysin pojan luokseni, tapasimme useita kertoja.. luotin poikaan ja siihen, että onnistumme – ja me onnistuimme”)
- osaamisen jakamisen mahdollisuuksia eri tavoin (“lisäsi dialogia myös kollegoiden kanssa, työkavereiden kanssa olen näitä jutellut ja saanut sieltä hyväksyntää myös” / ”tiimissä on kehitytty huimasti” ”yhteistyö vanhempien kanssa on lisääntynyt ja myönteinen suhtautuminen vanhempien puolelta on lisääntynyt”)
- oman toimijuuden kokemusten lisääntymistä (“ olen aiemmin jäänyt ongelmien keskelle pyörimään, selkä edellä kulkeminen ei ole kovin järkevää, nyt teen toisin)
- kohtaamisen ja läsnäolon taitojen vahvistumista (“aiemmin en uskaltanut puuttua, mutta nyt on voimaa kohdata opiskelija vaikken ihan täydellisesti osakaan auttaa”, ”olen oppinut antamaan aikaani eli olen läsnä myös ajatuksissa enkä tee samaan aikaan mitään muuta, näpräile toisella kädellä”)
- dialogisten taitojen vahvistumista (“tietämättömyyden tila ja yhteinen suunta”, ”1+1=enemmän kuin kaksi. Dialogi”, ”kuunteleminen ja kuulluksi tuleminen merkitys”)
- onnistuneen verkostoitumisen mahdollisuuden (“paikallisuus on tuonut myös täällä olevat verkostot tutuksi”)
- ja se oli taloudellisesta näkökulmasta hyvin toteutettu (“ehdottoman tärkeää, että tämä koulutus tuotiin tänne Ouluun”)

Vaan eihän se ihan helppoakaan ollut, sillä:

” oli myös vaikeita asioita, joskus en ymmärtänyt yhtään mitään ja asioita jäi työstämään. Voira ei ole itsestään selvä asia, vaan vaatii työstöä. ”

Projektin valmennusohjelmasta ja erityisesti siihen liittyneistä konsultaatioista voit lukea lisää Pirkko Kepasen artikkelista toisaalla tässä julkaisussa.

Pohdintaa tehdystä, eletystä ja koetusta

"Auttamisessa on kyse ennen kaikkea ihmisten kohtaamisesta. Kulkea hetki toisen ihmisen rinnalla ja kuunnella, hyväksyä toinen sellaisena kuin hän on – siinä kaikki."

Anne Fried

Sekä voimavarakeskeisen terapian että kasvatuksen lähtökohta on auttaminen; ihmisen kasvun, muutoksen tukeminen, helpotuksen etsiminen. Sikäli kun kasvatusta ajatellaan ihmiseksi kasvun kontekstissa eikä pelkästään tiedollisiin tavoitteisiin tähtäävänä opetuksena, tulee lähtökohdaksi tavoitella aitoa kohtaamista, joka on mahdollista dialogin kautta. Tätä kautta rakentuu myös tiedollisiin tavoitteisiin tähtäävä vuorovaikutus, oppiminen. Voimavarakeskeisessä terapiassa suhteen luominen ja kytkeytyminen asiakkaan maailmaan ovat lähtökohtia ja tämä tapahtuu parhaiten avoimena, dialogin kautta. Tämä mahdollistaa edelleen monipuolisen asioiden tarkastelun, psykkinen työskentely.

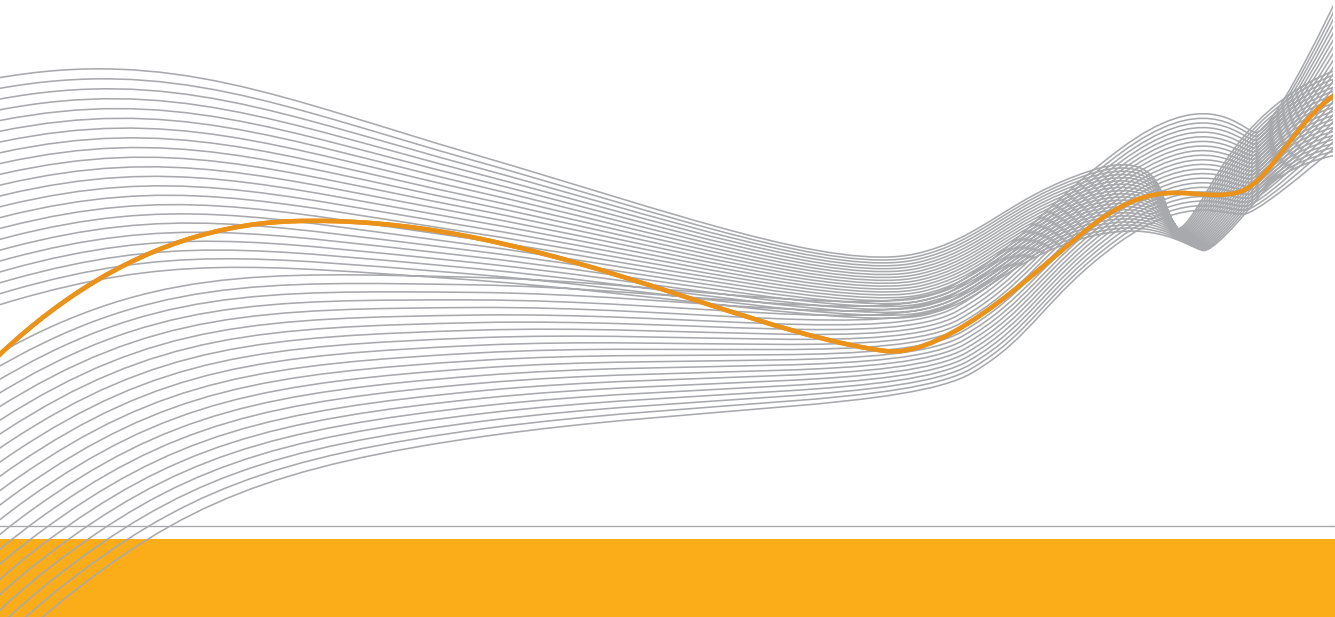
Dialogin toteutumisesta ei ole takeita, mutta se on suunta. Se on kuin polku kohtaamiselle, kuuntelemiselle, ymmärrykselle, jakamiselle – minulle ja sinulle - yhteistoiminnalle ja hyvälle pyrkimykselle, vilpittömästi. Dialogissa on mahdollisuus sellaiseen kytkeytymiseen, että ihmiset kohtaavat toisensa aidosti, ilman, että näkevät toinen toisensa toimintansa kohteina. Ihmistyöntekijöinä dialogiin voi varautua työstämällä omaa ihmiskäsitystään ja asettumalla olemaan ihmisiksi - irrottautumalla liiallisesta asiantuntijakeskeisyydestä ja eksperttitydestä suhteessa toisen ihmisen elämään ja vahvistamalla asiantuntijuutta suhteessa keskustelujen virittämiseen, dialogisuuteen ja dialogisuuden ylläpitämiseen.

Oppiakseen (erityis)opettajuutta ei vain opettamiseen liittyviä "juttuja" (lainsäädäntöä, toimintaohjeita, oppimisvaikeuksien ym. tunnistamista ja teknistä tukemista, työelämälähtöisyyttä, yrittäjyyttä, oman oppilaitoksen kehittämistyötä...) opettajaopiskelijalle tulee koulutuksessaan taata mahdollisuus riittävästi pohtia/rakentaa ja jopa muuttaa ihmiskäsitystään ja oppimiskäsitystään, jotta he voivat toimia "rakennusmestareina toisen minuuden rakennuksilla". Lisäksi moniammatillisen yhteistyön näkökulmasta hyödyllistä on oman konsultatiivisen työotteen löytäminen; erityisopettajuus on yhteistyötä myös opiskelijan verkostojen, moniammatillisten tahojen ja kollegoiden kesken. Voimavarakeskeisen työskentelyn soveltaminen erityisopettajankoulutuksen yhteydessä on mahdollista ja näyttäisi tuottavan kaivattua ammatillista osaamista asennoitumisen, ajattelun, vuorovaikutuksen, kohtaamisen ja läsnäolon taitoihin.

Opiskelujen aikaisella erityisen tuen saamisella on suuri merkitys erityistä tukea tarvitsevan opiskelijan jatko-opintoihin hakeutumiseen ja niistä selviytymiseen, yhteiskuntaan liittymiseen, ammattikelpoisuuden saamiseen ja työllistymiseen sekä sosiaaliseen hyvinvointiin ja elämänlaatuun. Kun opiskelija tuntee, että häntä tuetaan, hänen itsetuntonsa kasvaa, hän on tyytyväisempi ja onnellisempi ja hän viihtyy paremmin oppimisympäristössään. (Miettinen 2003b, 8; Virtanen 1994, 15, 43.) Erityisopettajuus ja opettajuus ei ole eikä sen tulekaan olla terapiaa – terapeutista vuorovaikutusta se voi olla ja usein onkin.

Opiskelijalle hyvä tulevaisuus -projekti on ollut myös oman kasvuni prosessia; olen saanut tehdä paljon työtä, prosessi on kantanut ja ”juttu toiminut” – ja se mikä toimii on totta...? Itse olen nauttinut kokeiluista, sovelluksesta ja tietysti siitä, että opiskelijani ovat löytäneet uusia, rakentavampia tapoja asennoitua, ajatella ja toimia.

Lähteet

- Furman, B. Muksuoppi. <http://www.kidsskills.org/fin/index.htm> Luettu 29.1.2011.
- Haapasalo, J. & Hahl, K. 2008. Voimavaraistava kouluneuvottelu kolmena näytöksenä. Heinolan kaupunki. www.edu.lahti.fi/~tukipro/cgi-bin/neuvotteluheinola.doc luettu 29.1.2011
- Hautamäki, J., Lahtinen, U., Moberg, S. & Tuunainen, K. 2009. Erityispedagogiikan perusteet. WSOY Oppimateriaalit.
- Helakorpi, S., Helander, J. & Jahnukainen, M. 2005. Itä-Suomen työkoulu 2000-hankkeen arviointitutkimus. Itä-Suomen työkoulun julkaisuja 8.
- Helakorpi, S. Osaamisen johtaminen. 2009. <http://openetti.aokk.hamk.fi/seppoh/osaa-mismittarit/index.htm> Luettu 27.1.2011.
- Helander, J. 2000. Oppiminen ratkaisusuuntautuneessa terapiassa ja ohjauksessa. Helsingin yliopiston kasvatustieteellisen laitoksen tutkimuksia 169.
- Helander, J. 2006. äMPee – Minä pystyn: voimavara- ja ratkaisukeskeisen ryhmän kehittäminen Kiipulan ammattiopistossa. Artikkelijulkaisussa Jaakko Helander (toim.) 2006. Reunamerkintöjä ohjaukseen I – tieteellisiä, ammatillisia ja kokemuksellisia puheenvuoroja opinto-ohjaukseen. HAMK ammatillisen opettajakorkeakoulun julkaisuja 8/2006.
- Helander, J. 2007. Mikä meitä liikuttaa? Voimavara- ja ratkaisusuuntautuneita ajatuksia opinto-ohjauksesta. Artikkelijulkaisussa Honkanen, Eija & Tuominen, Elisa (toim.) 2007. Kokeva Opo – hankkeen sadonkorjuu – opinto-ohjaajaopiskelijoiden ja kouluttajien ajatuksia, kokemuksia ja kehittämissideita. HAMK ammatillisen opettajakorkeakoulun julkaisuja 5/2007.
- Hirvonen, M. 2006. Ammattikouluista avoimiin oppimisympäristöihin. Ammatillisen erityisopettajan työ muutoksessa. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja 64.
- Hongisto, V. (toim.) 2005. Ohjat oppijankäsiin – Ammatillinen opetus ja voimaannuttavan ohjauksen malli. HAMKin e-julkaisuja 4/2005.
- Kaikkonen, L., Hirvonen, M. & Pirttimaa, R. 2010. Ammatilliset erityisopettajat oman työnsä asiantuntijoina. Pohdintaosio tutkimuksessa Kaikkonen Leena (toim.) Ammatilliset erityisopettajat oman työnsä asiantuntijoina. Tutkimus ammatillisten erityisopettajien työstä. Jyväskylän ammattikorkeakoulun tutkimuksia 109. Tampereen yliopistopaino Oy.

- Kaisto, R. 2007. Miten tuemme ja ohjaamme opiskelijaa? Ohjauksen merkitys ja ohjaussuunnitelman kehittäminen valmentavaan koulutukseen Avartun Oy/työvoimakoulutuksessa. Jyväskylän yliopisto. Opettajankoulutuslaitos. Ohjausalan koulutus- ja tutkimusyksikkö. Ohjauksen kehittämishankkeita ja käytänteitä.
- Luovin ammattiopisto. Mun reitti -projekti. http://www.luovi.fi/Yleista/Projektit/Mun_reitti Luettu 29.1.2011.
- Lyhytterapiainstituutti Oy. Reteaming työkirja. http://www.reteaming.com/kauppa/product_catalog.php?c=8 Luettu 29.1.2011.
- Nurmi, P. 2009. A Teacher as an Improver of Overall Well-being in School. How Teachers in Upper Secondary Education Regulate their Dialogue and Authenticity (Opettaja kouluhyvinvoinnin edistäjänä. Toisen asteen opettajat dialogisuutensa ja autenttisuutensa sääntelijöinä). Väitöskirja. Kuopion yliopisto. Yhteiskuntatieteellinen tiedekunta. Kuopion yliopiston julkaisuja. E, Yhteiskuntatieteet, no 170. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-27-1300-4> Luettu 12.2.2011.
- Mannström-Mäkelä, L. & Saukola, K. 2010. Voimaannuttavan ohjaamisen käsikirja. Palmenia-sarja 33. Yliopistokustannus / Gaudeamus.
- Miettinen, K. 2003. Erityisopetus ammatillisessa peruskoulutuksessa. www.lukihero.fi/nayttoprojekti/tiedostot/kajiamiettinen.doc Luettu 12.2.2011.
- Miettinen, K. 2008. Opetussuunnitelmat ja erityisopetus ammatillisessa perustutkintokoulutuksessa. Asiakirja- ja kyselytutkimus opetussuunnitelman perusteiden mukaisesta ammatillisesta erityisopetuksesta. Akateeminen väitöskirja. Tampereen yliopisto. Kasvatustieteen laitos. Tampereen yliopistopaino Oy.
- Opetussuunnitelma 2010-2011. Opinto-ohjaajan kelpoisuuskoulutus 60 op. Opettajankoulutuslaitos. Ohjausalan koulutus- ja tutkimusyksikkö. Jyväskylän yliopisto. <https://www.jyu.fi/edu/laitokset/okl/.../ohjausala/.../erkkeriOPS2010-11> Luettu 2.2.2011.
- Opinto-opas 2010-2011. Opinto-ohjaajakoulutus. Hämeen ammatillinen opettajakorkeakoulu. 2010. Saarijärvi: Offset Oy.
- Piha, L. & Pynnönen, P. 2007. Arjen avaimia. Tarinoita ammatillisesta opettajuudesta. Opetushallitus. Yliopistopaino, Helsinki.
- Peavy, V. 1999. Sosiodynaaminen ohjaus. Konstruktivistinen näkökulma 21. vuosisadan ohjaustyöhön. Psykologien kustannus Oy.

- Peavy, V. 2001. Elämäni työkirja. Konstruktivisen ohjausperiaatteiden soveltaminen: tehtäviä ja harjoituksia. Psykologien kustannus Oy.
- Peavy, V. 2001. Elämäni työkirja. Työkirjaan perustuvia harjoituksia. <http://www.avosto.net/kori/peavy/peavy.htm> Luettu 29.1.2011.
- Peavy, V. 2006. Sosiodynaamisen ohjauksen opas. Psykologien kustannus Oy.
- Pölonen, M. & Riihinen, E. 2005. Ideoita ja vinkkejä aloittelevalle opinto-ohjaajalle. ”Kättä pidempää perusopetuksen opinto-ohjaukseen” Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Opettajankoulutuslaitos. Ohjauksen koulutus ja tutkimus.
- Retsja, T. 2007. Teoria ja käytäntö oppilaanohjauksen arjessa. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Opettajankoulutuslaitos. Ohjauksen koulutus ja tutkimus. Ohjauksen kehittämishankkeita ja käytänteitä.
- Seikkula, J. & Arnkil, T.E. 2009. Dialoginen verkostotyö. 2. painos. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Esa Print Oy.
- Seikkula, J., Wahlström, J. & Holm, P. Voimavarakeskeinen psykoterapia ja sen teoreettinen tausta. Luettu 27.1.2011. www.dialogic.fi/pdf/.../voimavarakeskeinen_psykoterapia.pdf
- Tapio, J. 2010. Ryhmäohjaus nuoren suoritusstrategioiden muutoksen mahdollistajana - Motivaatioattribuutioteorian näkökulma koulun luokkaohjaukseen. Akateeminen väitöskirja. Tampereen yliopisto. Tampereen yliopistopaino Oy.
- Virtanen, P. 1994 (toim.) Viikeri. Erityisopetus. Opetushallitus. Helsinki: Painatuskeskus.
- Värri, V-M. 2006. Opettajan valta katoava luonnonvara? Artikkelijulkaisussa Kemppe, Jukka & Helander, Jaakko. 2006. (toim.) Jos meijät on istutettu tänne jotaki tarkotusta varte puheenvuoroja hämeenlinnaisten nuorten osallisuudesta ja hyvästä. HAMK Ammatillisen opettajakorkeakoulun julkaisu 9/2006.
- Wiheraari, J. 2010. Kohtaaminen – opettajuuden ydin? Akateeminen väitöskirja. Tampereen yliopisto. Tampereen yliopistopaino Oy –Juvnes Print.

**Pirkko Kepanen, lehtori,
Hämeen ammattikorkeakoulu, Ammatillinen opettajakorkeakoulu**

KONSULTAATIOT VOIMAVARA- JA RATKAISUSUUNTAUTUNEEN TYÖOTTEEN VALMENNUSOHJELMAN OSANA

Suurimpana toimintona Opiskelijalle hyvä tulevaisuus -projektissa koulutettiin ammatillisia erityisopettajia; lisäksi projektissa oli voimavara- ja ratkaisusuuntautuneen työtteen valmennusohjelma. Tähän valmennusohjelmaan oli mahdollisuus osallistua opetus- tai opiskelijahuoltohenkilöstöä niistä oppilaitoksista, jotka osallistuivat hankkeeseen kohdeoppilaitoksina.

Voimavara- ja ratkaisusuuntautuneen valmennusohjelman tavoitteet ja työskentelytavat

Valmennusohjelman tavoitteena oli antaa mahdollisuus osallistujille perehtyä voimavara- ja ratkaisusuuntautuneeseen työtapaan ja menetelmiin. Osallistujilla oli mahdollisuus kehittää omia toimintavalmiuksiaan omassa työssään niin erilaisissa yksilö- ja ryhmätilanteissa kuin perheiden ja yhteisöjenkin kanssa työskennellessään.

Voimavara- ja ratkaisusuuntautunut työskentelytapa pitää sisällään tulevaisuussuuntautuneita ja myönteisiä lähestymistapoja, joissa työskentely keskittyy ongelmien kuulemisen ja tutkimisen ohella toimivan tilanteen luomiseen ja mahdollistamiseen. Pääpaino työskentelyssä on kehittää keskustelun avulla konkreettisia keinoja tilanteen ratkaisemiseksi samalla hyödyntäen ihmisen omia voimavaroja, ongelmanratkaisutaitoja ja aikaisempia kokemuksia.

Konsultaatiot osana valmennusohjelmaa

Valmennusohjelman puitteissa tarjottiin mahdollisuus oppilaitoskohtaiseen konsultaatioon ja/tai työnohjaukseen. Konsultaatioissa tavoitteena oli uusien toimintamallien ja työkäytänteiden kehittäminen ja kokeilu osallistujien omassa työssä ja työyhteisössä sekä opiskelijälähtöisyyden vahvistaminen.

Konsultaatiot kohdistuivat joko opiskelija-/asiakastilanteisiin, verkostoihin tai kehittämiseen. Konsultaatioissa oli mahdollisuus harjoitella ohjatusti omaa työtettä kohti voimavara- ja ratkaisusuuntautunutta työskentelyä. Konsultaatiot pitivät myös sisällään tulevaisuudenmuisteluistuntoja ja verkostodialogia.

Näiden konsultaatioiden puitteissa toteutimme mm. kahdessa opiskelijaryhmässä reteaming-työskentelyn sekä kaksi tulevaisuudenmuisteluistuntoa yksittäisten opiskelijoiden ja heidän verkostonsa kanssa. Tässä artikkelissa kerron näistä työskentelytavoista ja niihin liittyneistä konsultaatioista tarkemmin.

Reteaming

Reteaming-menetelmä on kehitetty Lyhytterapiainstituutissa ja sen suunnittelusta ovat vastanneet psykiatrian erikoislääkäri Ben Furman ja filosofian maisteri Tapani Ahola (www.reteaming.com).

Reteaming on yhteistoiminnallinen, ratkaisukeskeinen muutosprosessien ohjausmenetelmä. Siinä on kaksitoista askelmaa (Lyhytterapiainstituutti):

1. Kuvaa unelmasi, tulevaisuudenhaaveesi
2. Aseta tavoitteita, jotka vievät sinua kohti toivomaasi tulevaisuutta
3. Tarkastele, mitä hyötyä siitä on itsellesi ja muille, kun saavutat tavoitteesi.
4. Hanki kannustajia.
5. Tiedosta edistys.
6. Kuvittele tuleva edistys.
7. Huomaa, että tavoitteen saavuttaminen ei ole helppoa.
8. Kasvata uskoasi siihen, että voit saavuttaa tavoitteen.
9. Nyt olet valmis toimimaan tavoitteesi eteen. Mitä lupaat tehdä.
10. Varaudu vastoinkäymisiin.
11. Kiinnitä huomiota edistymiseen.
12. Juhlita onnistumista ja anna tunnustusta kannustajille.

Reteaming-työskentelyä ryhmissä

Toteutimme reteaming-työskentelyn (Simo Uusinoka & Pirkko Kepanen) kahdessa opiskelijaryhmässä ammatillisessa oppilaitoksessa. Toisessa ryhmässä oli 7 opiskelijaa, ohjaaja ja opettaja, toisessa ryhmässä 8 opiskelijaa, ohjaaja ja opettaja. Ryhmät olivat juuri sopivan kokoisia reteaming-ryhmätyöskentelyyn. Opettajan ja ohjaajan mukana oleminen oli ensiarvoisen tärkeää. Heidän roolinsa vielä korostui, koska konsultaation aikana ehdimme edetä vain muutaman askelman ohjelmasta ja loppu jäi opettajan ja ohjaajan vastuulle myöhemmin toteutettavaksi.

Sovelsimme reteamingin portaita opiskelijaryhmälle sopiviksi. Aloitimme jakamalla heidät ryhmiin, joissa työskenneltiin. Ensimmäisenä ryhmiä pyydettiin miettimään yhteisiä tavoitteita luokalle. Tämän jälkeen kaikkien tavoitteet käsiteltiin ja opiskelijat valitsivat kaikille yhteiset tavoitteet, joita jatkotyöstettiin miettimällä, miten nämä kaikille yhteiset tavoitteet saataisiin toteutumaan, mitä konkreettisia tekoja se vaatii ja kuka tekee mitäkin. Näitä miettimällä päästiin prosessissa hyvään alkuun.

Opiskelijat lähtivät molemmissa ryhmissä hyvin mukaan työskentelyyn. Aivan alussa esittäydettiin ja luotiin juttelemalla hyvää, rentoa ilmapiiriä. Se tuntui onnistuneen hienosti ja työ sujui aktiivisesti keskustellen ja pohtien. Opiskelijat olivat mukana tosissaan, eikä kukaan yrittänytkaan lyödä asiaa leikiksi. Huumoria toki sallittiin ja se on suotavaa juuri rennon, turvallisen ilmapiirin luomiseksi.

Mukana olleiden kokemuksia reteaming-työskentelystä

Kartoitin muutamien mukanolleiden kokemuksia työskentelystä jälkikäteen. Seuraavassa heille tekemäni kysymykset sekä niihin saatuja vastauksia:

- Miten koit/ miten opiskelijat kokivat tilaisuuden?
  - Mielestäni tilaisuus oli onnistunut ja samoin kokivat myös opiskelijat.
  - Tilaisuus yhdisti opiskelijoita = löysivät yhteiset tavoitteet opintoihinsa Oliko siitä vaikutuksia suuntaan tai toiseen? - oli vaikutusta keväällä myönteiseen suuntaan, tosin nyt syksyllä olemme joutuneet ”kertamaan” opiskelumotivaatiota sekä yhteisiä tavoitteita, onneksi oli konsultaatiotuotokset vielä tallessa :)
- Miten koit/ miten opiskelijat kokivat tilaisuuden?
  - Tilaisuus oli jännittävä ja hieman pelottavakin opiskelijoiden näkökulmasta. Ihmeteltiin, että mitähän tässä nyt tapahtuu ja ketäs nämä tyypit oikein ovat? Kaikki lähtivät kuitenkin toimintaan mukaan ja toimivat ryhmän jäsenenä tehtävää työstäen. Toimijat olivat omana ryhmänään.

– Konkreettiset tavoitteet sekä toimijoiden että opiskelijoiden tuotoksena olivat hämmästyttävän samansuuntaiset. Voitiin todeta että tavoitteet ovat yhtenevät ja tuotoksella oli myös sosiaalinen ja ryhmäyttävä näkökulma. Jos joskus suomalaisella on ollut periaate ”kaveria ei jätetä”, konkretisoitui se nyt lauseessa ”kaikki valmistuu”. En vain minä vaan me kaikki yhdessä.

– Jonkinlainen huoli oli myös koulun jälkeisestä yhteydenpidosta. Pitkä retki turvallisessa koulussa on päättymässä ja koulun päättyminen saattaa jo ahdistaa ja pelottaa. Vaikka yhdessä hetkessä koulu on taas yhtä paskaa eikä motivaatiota löydy vähääkään. Silti konkreettinen sopimus tehtiin: ”Pidetään yhteyttä”.

Oliko siitä vaikutuksia suuntaan tai toiseen?

– Työskentely kirkasti ja toi konkreettiseksi yhteisen tavoitteen. Jos sitä muistelee tai siihen palaa niin kaikki muistavat kyllä tavoitteen: ”Kaikki valmistuu”.

Arkipäivässä ja pienissä arjen valinnoissa se valitettavan usein unohtuu. Pieni paha olo saa olemaan lähtemättä kouluun. Meidän toimijoiden on siitä vain jakettava aina uudestaan muistuttaa.

- Miten koit/ miten opiskelijat kokivat tilanteen? Hyöty?
  - Opiskelijaryhmä on haastava opiskelumotivaation kannalta. Konsultaatio vaikutti piritysruikeeseen tavoin ryhmän toimintaan. Konsultaatiossa opiskelijoiden tuottamat ajatukset ja tavoitteet ryhmän toiminnalle elivät pitkään arkityöskentelyssä.
  - Opiskelumotivaation kannalta he tarvitsivat tämäntyyppistä pysähtymistä miettimään tavoitteitaan. Näistähän puhutaan jatkuvasti, mutta viesti jotenkin katoaa arjen tiimellyksessä. Konsultaatiossa tuotetut fläppipaperit laitettiin talteen odottamaan jatkohyödyntämistä. Palautimme mieliimme elokuussa mitä keväällä ryhmä oli asettanut tavoitteekseen. Jatkojalostimme aiheita miettimällä cafe learning -menetelmää hyödyntäen miten näihin yhteisiin tavoitteisiin päästään. Lopputuloksena syntyi luokkamme seinälle komeat julisteet, joissa konkreettisesti kuvataan toimintaa, jonka avulla ryhmä pääsee tavoitteisiin (keinot, toiminta). Julisteissa olevat asiat otetaan esille aina tiukan paikan tullen, kun opiskelijoita väsyttää, ei kiinnostaa tai motivaatio on tipotiessään. Ne vaikuttavat ja ohjaavat ajatuksia kohti maalia, yli arkisen aherruksen. Ja koska ne ovat heidän omia ajatuksiaan, ne ovat totisinta totta.
  - Kiitos käynnistä. Oli hyvä, että tällainen konsultaatiomahdollisuus tuli tarjolle.

Tulevaisuuden muistelu

Tulevaisuuden muistelu –menetelmä on kehitetty Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksessa (ennen Stakes). Tulevaisuuden muistelu -palaveri on yhteistyöpalaveri, joka järjestetään psykososiaalisen työn asiakkaiden, heidän perheidensä ja läheisten sekä tilanteen hoitamiseen kytkeytyneiden työntekijöiden kesken. Tavoitteena on samanaikaisesti sekä tuen ja avun toteuttaminen että jatko-suunnitelmista ja työnjaosta sopiminen. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.)

Verkostopalaverin vetävät THL:n menetelmään kouluttamat tilanteeseen nähden ulkopuoliset vetäjät, verkostokonsultit. Verkostokonsultit ovat paikallisia, vertaisia kollegoita, jotka huolehtivat palaverin rakenteesta, huolehtivat palaverin kulusta ja mahdollistavat tasavertaisen vuoropuhelun osallistujien kesken. Kun palaverilla on ulko-puoliset vetäjät, voivat muut osallistujat keskittyä puhumiseen, kuunteluun ja ajattelemiseen.

Tulevaisuuden muistelu sopii ”moniauttajatilanteisiin” eli asiakastilanteisiin, joissa asiakkaan, esimerkiksi lapsen tai nuoren tai hänen perheensä ympärillä ja kanssa toimii useita huolestuneita tahoja eikä ole riittävää selvyyttä keitä kokonaisuudessa on tai pitäisi olla mukana ja tekemässä mitä. Erityisesti tulevaisuuden muistelu sopii ”huolen harmaan vyöhykkeen” tilanteisiin (Tutustu huolen vyöhykkeistöön esimerkiksi Verkostokonsultit-ryhmän www-sivuilla). Menetelmä on asiakaslähtöinen. Asiakkaiden kuulluksi tuleminen on varmistettu ja asiakkaat määrittelevät itse hyvän lähitulevaisuutensa ja tuen tarpeensa.

Tulevaisuuden muistelu on asiakkaan ja perheen, heidän läheistensä ja tilanteeseen liittyvien työntekijöiden yhteistyöpalaveri ja vuoropuhelu. Palaverissa kaikki osallistujat saavat mahdollisuuden rikastaa näkemyksiään kuulemalla asiakkaan ja perheen näkemyksiä hyvästä lähitulevaisuudesta, siihen johtavasta toiminnasta ja tukitarpeista ja huolista sekä läheisten ja työntekijöiden tukitoiminnoista ja ajankohtaisista huolista ja niiden vähentämisestä. Tulevaisuuden muistelu on dialogia, jossa muodostetaan yhteinen toimintasuunnitelma.

Tulevaisuuden muistelu mahdollistaa runsaita ”pään sisäisiä dialogeja” ja niiden mahdollistamaa näkökulmien monipuolistumista sekä tulevaisuuden toivoa ja toiveikkaan realistisen toimintasuunnitelman. Tämä tuotetaan turvallisella, selkeällä työskentelyllä, varmistamalla kaikkien näkökulman esiintulo, hyvä kuuntelemisen mahdollisuus kaikille sekä kirjaamalla konkreettinen jatkosuunnitelma.

Käytännössä tulevaisuuden muistelu toteutetaan siten, että asiakas/lapsi/nuori/perhe, tarvittavat läheiset ja työntekijät kokoontuvat yhteiseen palaveriin. Palaveri toteutetaan dialogina, jossa kukin pohtii vuorollaan ääneen palaveria

vetävien verkostokonsulttien esittämiä kysymyksiä. Konsultit johtavat palaveria kysymyksillään ja pitävät huolen siitä, että yhden puhuessa muilla on rauhallinen mahdollisuus kuunnella - puhuminen ja kuuntelu on erotettu toisistaan.

Asiakkaalle ja perheenjäsenille esitettävät kysymykset:

1. Vuosi on kulunut ja asiat ovat nyt aika hyvin. Miten ne Sinun kannaltasi ovat?
2. Mitä teit myönteisen kehityksen aikaansaamiseksi ja mistä/keneltä sait tukea/millaista?

Työntekijöille ja perheen läheisille esitettävät kysymykset:

Kuten kuulitte, asiat perheessä ovat nyt aika hyvin. Mitä teit myönteisen kehityksen tueksi ja keneltä ja minkälaista tukea sinä sait?

Tämän jälkeen kaikille esitetään kysymys:

1. Mistä olit huolissasi ”siltoin vuosi sitten” ja mikä sai huolesi vähenemään?

Lopuksi kootaan keskustellen toimintasuunnitelma jatkoa varten. Kirjataan yhdessä muistiin mm. se, kuka tekee mitäkin seuraavaksi, kenen kanssa ja kuka koordinoi. Lisäksi päätetään mahdollisesta konsulttien vetämästä yhdestä seurantalaverista, jotta edistymistä voidaan yhdessä myös seurata.

Tulevaisuuden muistelu verkostopalaveri järjestämiseen voi ryhtyä kuka tahansa, joka haluaa selkeyttää huolta aiheuttavaa tilannetta ja saada tilanteesta kokonaisvaltaista kuvaa ja saada aikaan eri toimijoiden yhteistyösuunnitelma varaamalla ajankohdan (2-3 h), kutsumalla vuoropuheluun tarvittavat tahot sekä tilaamalla verkostokonsultit ”konsulttipankista” paikallisen verkostokoordinaattorin kautta.

Tulevaisuudenmuistelu - verkostopalaveri ei kuitenkaan yleensä sovi tilanteisiin, joissa esim. asiakasperheen vanhemmilla on hyvin ristiriitaiset lähtökohdat esim. lasten huoltoon ja tapaamista koskevissa riitatilanteissa. Tällöin on vaikea löytää yhteistä tulevaisuutta. Myöskään akuutissa psykoosissa olevalle ei näin strukturoitu palaveri ole sopiva. Myös asiakkaan päihtymystila on este palaverin pitämiselle.

Tulevaisuudenmuistelu -verkostopalaveri verkostokonsultti kirjaa palaverissa puheet tiivistetysti ”fläpille” tms. Näin ne ovat kaikkien näkyvillä koko palaverin ajan. Perheen jäsenet ja työntekijät verkostokonsultti haastattelee vuorollaan. (Eriksson, E., Arnkil, T.& Rautava, M. 2006.)

Tulevaisuudenmuistelua opiskelijan ja verkoston kanssa

Vedimme tulevaisuudenmuistelupalaverit (Simo & Pirkko) kahdessa ammatillisessa oppilaitoksessa. Molemmissa oli asiakkaana opiskelija, jonka asioita ja sitoutumista haluttiin tilaisuudella edistää. Mukana muistelussa oli oppilaitoksen verkostoa, kuten opettaja, kuraattori, opinto-ohjaaja, asuntolanhoitaja ja rehtori. Kokoonpano hieman vaihteli näissä kahdessa oppilaitoksessa. Kummassakaan istunnossa ei ollut mukana opiskelijan omaa verkostoa, mikä tietysti oli harmi, mutta tällaisellakin kokoonpanolla saatiin hyvää tulevaisuutta muisteltua.

Tulevaisuudenmuistelu eteni strukturoidusti, jolloin kaikilla oli tilaa puhua. Päähenkilönä, jota ensin kuultiin, oli tietysti opiskelija. Tunnelma molemmilla kerroilla oli mielestäni rento, vapautunut, kannustava, puhelias ja kuunteleva. Se, että aina tuloksia ei heti näy, voi johtua monesta seikasta. Toisaalta kokoon-tumisia voisi olla useampia ja voi olla, että tulokset näkyvätkin myöhemmin opiskelujen kuluessa. Tällainen positiivinen vuorovaikutustilanne on tuskin koskaan hyödytön.

Osallistuneiden opettajien kommentteja:

Miten koit/ miten opiskelijat kokivat tilaisuuden.

”Minusta tulevaisuuden muistelu oli ideana toimiva sabluuna ja veditte sen mukavasti yhteisopetuksena. Asia eteni jouhevasti ettekä pitäneet turhaa kiirettä. Opiskelijakin näytti rentoutuvan.”

”Tunnelma oli hyvä eikä opiskelija jännittänyt. Päinvastoin, hän näytti nauttivan, kun sai kertoa asioistaan ja häntä kuunneltiin.”

Oliko siitä vaikutuksia suuntaan tai toiseen?

”Itselleni antoi uusia ideoita ihan käytännön tasolle. Opiskelija ei kylläkään sitoutunut tehtyihin päätöksiin. Valitettavasti, mutta oletan, että se johtui hänestä itsestään ei niinkään menetelmästä tai teistä.”

”Kuulin siinä tilanteessa, että opiskelijalla oli jo suunnitelmia. Se oli minulle positiivinen yllätys. Asiat hänen kohdallaan sujuivat suunnitellusti. Istunnosta oli hyötyä.”

Lopuksi

Kertomani konsultaatiot eivät olleet ainoita hankkeessamme. Projektin aloitusvaiheessa Pekka Kallio teki konsultaatioita useassa oppilaitoksessa ja lisäksi Leena Piha ja Jaakko Helander tekivät myös ”konsultaatiokeikkoja” oppilaitoksiin ja käyttivät voimaannuttavia lähestymistapoja eri tilanteissa. Omalta osaltani olen kokenut yllä kertomani työskentelymuodot hyväiksi ja käyttökelpoisiksi opiskelijoiden kanssa. Lähestymistapa on positiivinen, ja voin aina olla varma, että asiakas tulee kuulluksi ja häntä kohdellaan kunnioittavasti. Sen varmistaa pitkälle mietitty työskentelyn rakenne.

Lähteet

Eriksson, E., Arnkil, T., Rautava, M. Ennakointidialogeja huolen vyöhykkeillä. Verkostokonsultin käsikirja - ohjeita verkostomaiseen työskentelyyn. Stakes Työpapereita 29/2006.

Terveysten ja hyvinvoinnin laitos. <http://info.stakes.fi/verkostomenetelmat/FI/ennakointidialogit/index.htm>

Jaakko Helnader, yliopettaja,
Hämeen ammattikorkeakoulu, Ammatillinen opettajakorkeakoulu

MONIÄÄNISYYTTÄ, KONKRETIAA JA INHIMILLISYYTTÄ

Toivoa on vain toiminnassa.

- J.-P. Sartre

Opiskelijalle hyvä tulevaisuus -projekti on tätä kirjoittaessani päättymässä. Iloitsen kaikista niistä pienistä ja isommista muutoksista, jotka ovat olleet näköpiirissä matkan varrella. Koen itseni etuoikeutetuksi, kun olen saanut tilaisuuden toimia hankkeessa kouluttajan, konsultin ja arvioinnin edistäjän moninaisissa rooleissa. Tämä lyhyt teksti on hyvin subjektiivinen välitilinpäätös matkastani ammatillisen erityisopetuksen, opiskelijan ohjauksen ja opiskelijoiden hyvinvointityön edistämiseen. Välitilinpäätös siksi, että tiedän alulle ja kasvuvauhtiin päässeiden itujen ja innovaatioiden versoavan otollisessa maaperässä pitkään hankkeen päättymisen jälkeen.

Voimavarasuuntautuneisuus

On aika tavallista, että voimavarasuuntautuneisuus on koulutusten ja kehittämishankkeiden sisältö – teema, ajattelutapa ja käytäntö – jota opetellaan. On ilahduttavaa, että ajattelu- ja suhtautumistapa on hankkeessa toteutunut läpäisevänä kaikilla tasoilla koulutus-, konsultointi-, valmennus- ja työnohjaustoiminnasta hankehallintoon, erilaisiin arviointitilanteisiin ja yhteissuunnitteluun. Voimavarasuuntautuneisuus on siis sekä ajattelu- että työtapa, jota leimaa konkreettinen ja myönteinen ote kohdata erilaisia inhimillisen elämän haasteita ja pulmatilanteita. Keskeistä on suunnata tällöin luoviin ratkaisuihin korostamalla toiveikkautta, voimavaroja, edistystä ja yhteistyötä.

Osallisuus

Kokoonnumme yhtenä aamuna erityisopettajaksi opiskelevien ja työparini Leenan kanssa koulutustilaan. On voimavara- ja ratkaisusuuntautuneen työn valinnaiskurssin toinen päivä. Yksi opiskelijoista on lupautunut tuomaan oman opiskelijansa työskentelemään kanssamme. Jututamme nuorta naista työparina Leenan kanssa. Erityisopettajaopiskelijamme saa seurata keskustelua etäämpää ja tehdä havainnot. Muulla koulutusryhmällä on havainnointi- ja palautteentotehtäviä.

Tämä työtapa, joka tunnetaan eräissä auttamistyön koulutuksissa ns. suorana työnohjauksena tai ”live-asiakastyönä”, auttaa tekemään työtapaamme läpinäkyväksi ja muuttaa usein työntekijöiden ja asiakkaiden suhdetta. Se voi luoda tilan toisentyyppiselle oppimisajattelulle kuin perinteisissä koulutuksissa, joissa opittuja työtapoja kokeillaan omassa työssä vailla työryhmää, tukea tai välitöntä konsultaation mahdollisuutta. Opiskelijan näkökulmasta se vahvistaa osallisuutta, kun hän on vahva toimija oman asiansa edistämisessä. Koulutusryhmä voi puolestaan oppia aidosta, konkreettisesta tilanteesta kokemukseni mukaan enemmän kuin pelkistä simulaatioista tai harjoituksista, joilla on toki paikkansa.

Työparityö

Kuluneiden vuosien aikana olemme saaneet elää todeksi työparityön merkityksen. Olemme saaneet rikkoa opettajan yksintyöskentelyn eetosta. Parityö on oiva (ja kustannustehokas) tapa saada tietystä määrin toisen ammattiosaamista omaksi pääomakseen. Se tarjoaa etuja myös opiskelijoille ja asiakkaille, kun käytössä on aina vähintään kaksi näkökulmaa. Parhaimmillaan parityö lähestyy aitoa dialogia – ja suhteessa opiskelijoihin tai asiakkaisiin se luo myös moniäänisyyttä. Toisaalta parityö on ollut osa kaikkia hankkeen toimintoja myös suunnittelussa, arvioinnissa ja hallinnossa.

Lopuksi

Kaikissa muistumissani nousevat keskiöön moniäänisyys, konkreettisuus ja inhimillisyys. Moniäänisyydellä tarkoitan tässä yhteydessä erilaisten ajatusten ja näkemysten sallimista ja niiden yhteistä tutkimista vailla tarvetta päätyä tavanomaisiin ”pakkoratkaisuihin” tai yhteen näkemykseen. Kaikki hankkeen toimet ovat johtaneet myös konkreettiseen toiminnan maisemaan: muutokseen yksilöissä, yhteisöissä ja alueellisesti. Tämä on merkityksellistä, kun muutoksen voi nähdä arjessa ja erilaisissa työkäytännöissä. Inhimillisyydellä ymmärrän ajan, huomion ja arvostuksen elementtien säilyttämisen kaikissa hankkeen toiminnoissa: koulutuksissa, konsultaatioissa, kehittämis- ja arviointitilanteissa.

*Vahvista minua
että oppisin kuuntelemaan elämää
omia ajatuksiani, tunteitani ja tahtoani.
- Irja Askola*

Annamari Kiviahde, ammatillinen erityisopettaja, Ammattiopisto Luovi

MINUN POLKUNI ERITYISOPETTAJAKSI

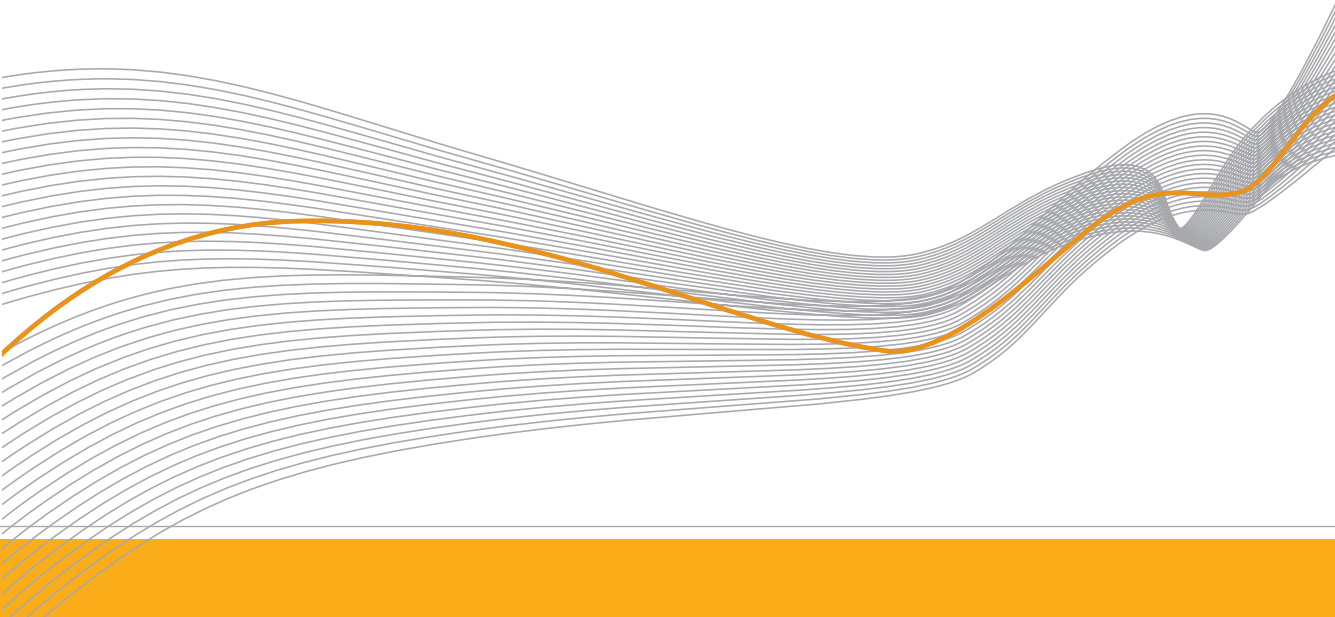
Erityisopettajaksi oppimisen historiani on alkanut siitä, kun aloitin työt silloisessa Merikosken ammattioppilaitoksessa. Toimin aluksi useita vuosia catering-alan opiskelijoiden ohjaajana. Opiskelijat olivat lastensuojelutaustaisia perhekotiin sijoitettuja nuoria. Aloitin ammatilliset opettajaopinnot työn ohessa. Samoihin aikoihin oppilaitoksessamme tehtiin eräitä opintolinjamuutoksia ja siinä yhteydessä aloitin työni kehitysvammaisten valmentavassa koulutuksessa opettajana. Tunnistin erityisopetuksen itselleni tärkeäksi asiaksi ja hakeuduin ammatilliseen erityisopettajankoulutukseen.

Erityisopettajankoulutuksen aikana olen alkanut pohtia sitä, miten minä suhtaudun työhöni, opiskelijoihin ja heidän etujensa ajamiseen. Sillä mielestäni juuri opiskelijan etujen ajamista työ erityisopiskelijoiden kanssa hyvin pitkälle on. Voin sanoa, että erityisopettajuuteni on kokenut isoja muutoksia opintojen edetessä etenkin asennetasolla. Opintojen alkuvaiheessa olin osittain kehitysvammaisten tutkintotavoitteista koulutusta vastaan. Nyt olen ryhtynyt ajattelemaan yhä enemmän, että tutkintokoulutus kuuluu kaikille, jotka siitä itse kokevat saavansa jotain lisäarvoa elämälleen. Minä opettajana, eikä kukaan muukaan, voi sitä kenenkään toisen ihmisen puolesta päättää. Minun tehtävänä erityisopettajana on antaa oppimiselle mahdollisuus.

Opintojen edetessä oma ammatillisuuteni on kasvanut. Olen selvästikin saanut itsevarmuutta työotteeseeni. Koen itseni jotenkin uskottavammaksi, mitä se sitten tarkoittaakaan? Tämä näkyy esimerkiksi verkostoyhteistyössä. Olen opintojeni aikana saanut olla yhä enemmän mukana opiskelijan tukiverkoston rakentamisessa ja ylläpitämisessä. Pidän sitä tärkeänä osana erityisopettajan työtä. Hyvän tukiverkoston rakentamisella opiskelijan ympärille pystyn parhaiten auttamaan häntä tulevassa elämässään. Olen oppinut, että verkostoyhteistyössä on oltava aktiivinen ja aloitteellinen. Se vaatii toisinaan loputonta sinnikkyyttä ja halua uskoa siihen, mikä on opiskelijalle parasta.

Opintojen aikana olen oppinut paljon myös muilta ryhmäläisiltä. Omaa käsitystäni on avartanut mm. yleisen ammattioppilaitosten opettajien kokemukset työstään ”tavallisten” nuorten parissa. Paritutorini kanssa tehty yhteistyö on rikastuttanut oppimiskokemuksiani. Olen oppinut erityisesti hänen innostuneesta ja ymmärtävästä suhtautumisestaan vaikeavammaisten opetukseen. Toivoisin, että olen itsekkin osannut jakaa muille ryhmäläisille jotain itsestäni ja kokemuksistani.

Tulevaisuuteen asetan itselleni tavoitteeksi kehittyä ja kasvaa erityisopettajana. Haluaisin olla jokaista opiskelijaa kunnioittavasti kohtaava, työyhteisössä rakentavaa yhteistyötä edistävä ja oman itseni kanssa tasapainossa elävä ammatillinen erityisopettaja.

**Pirkko Kepanen, lehtori,
Hämeen ammattikorkeakoulu, Ammatillinen opettajakorkeakoulu**

SITOUTUMINEN, KIINNITTYMINEN, OSALLISTUMINEN 2. ASTEEN AMMATILISESSA KOULUTUKSESSA

Tässä artikkelissa käsittelen teemoja, jotka liittyvät läheisesti “Opiskelijalle hyvä tulevaisuus”-projektin aihepiiriin ja tavoitteisiin. Sitoutuminen, kiinnittyminen ja osallistuminen ovat keskeisiä käsitteitä, kun puhumme oppilaitosten kehittämisestä niin, että opiskelijat saavat opintonsa käytyä ja että he ovat opintojensa aikana saaneet myös kokemuksen osallistumisesta ryhmään, oppilaitoksen toimintaan ja tätä kautta laajemmin myös yhteiskuntaan ja työelämään. Yksi tärkeä sitoutumista edistävä tekijä on opettajan ja opiskelijan hyvä vuorovaikutus, joka tulee myös artikkelissa esille uusimpien tutkimusten kautta.

Sweeden, Carter ja Molfenter (2010) kuvaavat artikkelissaan opetussuunnitelman ulkopuolisten toimintojen ja harrastusmahdollisuuksien vaikutuksia vaikeavammaisten opiskelijoiden osallisuuteen ja koulunkäyntiin sitoutumiseen. Opetussuunnitelman ulkopuolisilla toiminnoilla tarkoitetaan ylimääräisiä kerhoja, liikuntaryhmiä, esittävän taiteen ohjelmia, oppilaskuntatoimintaa, palveluprojekteja ja muita koulun tukemia aktiviteetteja. Tutkijat toteavat, että oppituntien ulkopuoliset toiminnot tarjoavat paljon arvokkaita oppimismahdollisuuksia. Ne voivat auttaa oppimispolkujen muotoutumisessa, kommunikaatiotaitojen kehittymisessä, tiimien rakentamisessa ja työelämässä tarpeellisten johtamistaitojen oppimisessa. Samalla ne ovat linkki luokkaopetuksen ja jokapäiväisen elämän välillä.

Tällainen oppituntien ulkopuolella tapahtuva oppiminen siirtyy hyödyttämään myös muuta opiskelua. Tutkiessaan opetuksen siirtovaikutuksia, McNulty & Quaglia (2007) ovat korostaneet kouluun sitoutumista merkityksellisen, vuorovaikutteisen työskentelyn ja aktiivisen osallistumisen kautta sekä lujittamalla opiskelijoiden yhteyttä koulun henkilökuntaan ja toisiin opiskelijoihin (Sweden & al. 2010).

Vaikka oppituntien ulkopuolista toimintaa pidetään kehittävänä elämäntaitojen, ihmissuhteiden, itsemääräämistaitojen ja johonkin kuulumisen tunteiden kannalta, monilla vammaisilla ja myös muilla nuorilla ovat tällaiset oppituntien ulkopuoliset oppimismahdollisuudet varsin rajattuja. Eräs pitkäaikaistutkimus (Wagner, Catwallander & Marder, 2003) osoittaa, että yli kolmannes vammaisista aikuisista ei ole osallistunut koulussa eikä muissa yhteisöissä ryhmätoimintaan kuluneina vuosina. Jos opiskelijat eivät osallistu, on tuloksena sitoutumattomuus kouluun. Usein osallistumismahdollisuuksista ei edes tiedetä. (Sweden & al. 2010.)

Tutkimuksissa on paljon todisteita siitä, että toisella asteella hyvät koulukokemukset ovat enemmän kuin vain luokkahuoneessa tapahtunut oppiminen. Tutkimusten yhteenvedossa korostetaan nuorten osallistumista järjestettyyn toimintaan. (Carter & Draper, 2010). Mahoney, Harris ja Eccles (2006) tulivat sellaiseen johtopäätökseen, että osallistuminen oppituntien ulkopuoliseen toimintaan on positiivisessa yhteydessä akateemisiin saavutuksiin, opintojen loppuun viemiseen, jatkokouluttautumiseen, psyykkiseen hyvinvointiin sekä tupakoimattomuuteen ja vähäisempään huumeiden käyttöön. (Swedeen & al. 2010.)

Lleras (2008) huomasi, että osallistuminen opetussuunnitelman ulkopuolisiin toimintoihin ennusti koulutuksellisia saavutuksia ja ansiotuloja kymmenen vuotta myöhemmin. McGuire & McDonell (2008) tuovat esille, että vammaisille nuorille osallistuminen tuo huomattavia etuja. Se auttaa tulevaisuuden suunnittelussa, edesauttaa johtamistaitojen kehittymisessä, kehittää itsevarmuutta, kuulumista johonkin ja yhteyttä samanikäisiin nuoriin ja kouluun. (Swedeen & al. 2010.)

Oppimista tapahtuu siis muuallakin kuin koulun seinien sisällä. Pohjola (2011) katsoo, että oppiminen on kaikkiallistunut. Tällä hän tarkoittaa sitä, että oppilaiden kannalta mielekkäin oppiminen tapahtuukin koulun ulkopuolella, kuten netissä ja muissa medioissa, kaverien ja sosiaalisen median kautta sekä harrastuksissa.

Tällaista toimintaa on meillä toteutettu esimerkiksi erilaisten hankkeitten kautta, joissa opiskelijoiden vapaa-ajantoimintaa on kehitetty. Oulun seudun ammattiopistossa ”Tolokku”-hanke on saanut suuren joukon ammatillisten oppilaitosten opiskelijoita osallistumaan ja vaikuttamaan koulun ulkopuolisen toiminnan mielekkääseen järjestämiseen.

Pirkko Nurmi (2009) tutkii väitöskirjassaan, miksi toisen asteen ammatillisessa koulutuksessa valmistuminen hidastuu ja aiheuttaa keskeyttämistä. Tuloksena Nurmi toteaa syiksi sosioekonomiset olosuhteet, tukijoiden puutteen, luku- ja kirjoitusvaikeudet, aikaisemman huonon koulumenestyksen, heikon itsetunnon ja huonot aikaisemmat koulukokemukset. Tutkimus jatkui toimintatutkimuksena, jossa kokeiltiin opettajan kannustavaa dialogisuutta, joka näkyi hyvänä ilmapiirinä ja opiskelijoiden aktiivisena osallistumisena. (Nurmi, 2009.)

Nurmen (2009) tutkimuksessa todetaan myös, että opiskelija kannattaa kohdata asiakkaana, jota palvellaan oppimisessa mahdollisimman hyvin. Tuen tarpeet otetaan selvälle ja niiden saanti varmistetaan. Näin koulunkäynti saadaan sujumaan ongelmista huolimatta. Nurmi ehdottaa, että opettajia heti uran alussa ohjattaisiin dialogisuuteen ja yhteistyöhön. Rehtoreiden tulisi myös olla tietoisia näiden taitojen tärkeydestä.

Hankkeessamme ”Opiskelijalle hyvä tulevaisuus” opeteltiin voimavara- ja ratkaisusuuntautunutta työtettä. Yksi tärkeistä taidoista, joita harjoiteltiin, oli dialogisuus. Ei ole itsestään selvää, että opettajilla ja muilla verkostossa toimivilla on taito käydä dialogia. Sitä pitää harjoitella. Kuten Nurmen tutkimus tuo esille, dialogin tärkeys tulisi tiedostaa ja koulutusten kautta taitoa harjaannuttaa. Dialogi auttaa myös pysähtymään ja antamaan aikaa opiskelijalle.

Salmela-Aron (2008) tutkimuksessa, joka käsittelee koulu-uupumusta ja koulumua yläkoulu- ja lukioikäisillä, esitellään kolme tekijää, jotka vaikuttavat: koulu, koti ja kaverit. Hyvässä koulussa on Salmela-Aron mukaan aikaa nuorille. Koulu-uupumusta estävät aikuiset, joiden puoleen voi kääntyä. Sellaisia aikuisia ovat esimerkiksi kouluterveydenhoitaja ja psykologi. Opettajan kannustus, oikeudenmukainen kohtelu ja rohkaiseminen koettiin myös tärkeiksi. Kaveri- ja opettajasuhteet osoittautuvat myös Haapasalon ja Koskisen (2010) tutkimuksen mukaan ratkaiseviksi koulussa viihtymiseen yläkoululaisilla.

Kuronen (2011) tutki ammattikoululaisten keskeyttämiskokemuksia. Tutkimustulokset osoittavat, että opettaja antaa moitteita ja arvostelua enemmän kuin myönteistä ja kannustavaa palautetta juuri niille nuorille, joilla opiskelu ei suju ongelmitta. Opettaja ei välttämättä ymmärrä nuorten maailmaa ja oppilaitoskin kokee riittämättömyyttä erilaisuuden kohtaamisessa ja ohjaushaasteisiin vastaamisessa. Tuen ja ohjauksen vähäisyys herpaannuttaa opiskeluun kiinnittymisen ja madaltaa keskeyttämisen kynnyksiä.

Keskeyttämisiin voidaan kuitenkin Kurosen mukaan vaikuttaa. Terveet ja toimivat ihmissuhteet läheisiin samoin kuin luottamuksellinen ja turvallinen suhde opettajiin ovat tärkeitä viihtyvyystekijöitä ja itsetunnon ylläpitäjiä. Vaikeuksien ja kielteisten koulukokemusten kasautuminen haittaavat nuoren selviytymistä opiskelusta. Ongelmakeskeisen ajattelun ja reaktiivisen toiminnan sijasta pitäisi kehittää ennaltaehkäisyä, varhaista puuttumista, opiskelijoiden kuulumista yhteisöön, samoin kuin opiskelijahuoltoon ja ohjaukseen kuuluvien palvelujen tarjontaa ja saatavuutta tulisi tehostaa. (Kuronen, 2011.)

Opiskelijan ja hänen perheensä sosioekonomisiin syihin tai ihmissuhteiden toimivuuteen on vaikea puuttua, mutta olisi mielenkiintoista tutkia, mikä vaikutus on sillä, että opiskelijaa tuetaan riittävästi, luku- ja kirjoitusvaikeudet huomioidaan, itsetuntoa pyritään nostamaan sekä aikaisempia koulukokemuksia käsitellään. Yhdysvaltalaiset mittarit, joilla tutkitaan opiskelijoiden sitoutumista (Student Engagement Instrument, SEI), käsittelevät opettaja-oppilassuhdetta, vertaistukea, kodin tukea, koulutyön merkitystä ja hallintaa, tulevaisuuden suunnitelmia ja ulkoista motivaatiota (Appleton & Christenson, 2004). Sitoutumiseen vaikuttavat seikat näyttävät olevan, kulttuurista riippumatta, ainakin tuen tarpeen osalta täysin yhteneväisiä. Tukemiseen liittyy myös hyvä vuorovaikutus ja opiskelijan henkilökohtainen huomioiminen. Tämä taas liittyy dialogisuuteen, joka on Nurmen tutkimuksen keskiössä.

Ammatillisessa erityisopettajakoulutuksessa edellä mainittujen opiskelun ongelmien ja esteiden tunnistaminen ja varhainen tukeminen ovat keskeisiä sisältöjä. Lisäksi hyvin tärkeänä pohdittavana asiana ovat erilaisuuden kohtaaminen ja vuorovaikutustaidot. Erityisopettajalla tulee lisäksi olla taito toimia konsultatiivisesti omassa oppilaitoksessaan.

Opettajan osaamisessa kuitenkin on tärkeää, jollei tärkeintä, saada aikaan oikeanlainen vuorovaikutteinen yhteys opettajan ja oppilaan välille. Jos tätä yhteyttä ei ole, on kaikki muu vaivannäkö turhaa. Yrjönsuuren ja Yrjönsuuren ”vain yksi sinulta puuttuu” – ajatus ohjaa pohtimaan kohtaamisen problematiikkaa yhtenä tärkeänä, jollei tärkeimpänä opettajuuden osa-alueena. (Wiheraari, 2010, 102.)

Puolimatkan mukaan opetus perustuu johonkin didaktiseen teoriaan, tärkeinä pidettyihin arvoihin sekä opettajan käsitykseen oppimisesta, tiedosta ja ihmisestä. Nurmen mukaan kasvatuksen tulosten kannalta on merkittävää millaiseen ihmiskäsitykseen kasvatusta perustuu. Hänen mukaansa sitä voidaan pitää koko kasvatustoiminnan keskeisimpänä filosofisena kysymyksenä. Ihmiskäsityksellä Nurmi tarkoittaa kokonaiskäsitystä ihmisen olemuksesta ja asemasta sekä kehitysmahdollisuuksista. Wileniuksen mukaan opettajan ihmiskäsitys on perimmäinen kasvatuksen tavoitteita määräävä tekijä: ”Kasvattajan peruskäsitys ihmisestä rajaa tai avaa sen, miten hän näkee kasvatin ominaisuudet ja mahdollisuudet - miten hän ymmärtää havaintonsa kasvattista, mitä ominaisuuksia hän pitää arvokkaina ja tahtoo auttaa esiin ja missä määrin hän pitää kasvua, kasvatusta ja itsekasvatusta ylipäänsä mahdollisena.” (Wiheraari, 2010, 110.)

Kun otamme opiskelijoita oppilaitokseemme, samalla sitoudumme huolehtimaan heistä ja heidän opintojensa etenemisestä. Se, millainen ihmiskuva opettajalla on, ohjaa hänen toimintaansa, kuten Wiheraaren vätöskirjassakin todetaan. Voimmeko siis olla pelkästään opettajia, substanssiosaajia, vai tuleeko meidän olla myös kasvattajia, ihmisiä, rinnallakulkijoita silloin, kun tulee vaikeita hetkiä. Mitä tarkoittaa tukeminen? Voiko koulussa tehdä virheitä, saako olla aidosti oma itsensä, vaikeuksineenkin?

Kun voidaan hyvin, opitaan. Kun opitaan, voidaan hyvin. Oppiminen ja kouluhyvinvointi kulkevat käsi kädessä. Riittävä hyvinvointi on oppimisen edellytys, kertovat pedagogista hyvinvointia tutkineet Leena Holopainen ja Kristiina Lappalainen. He sanovat, että nykykoulussa painottuneet tiedolliset koulusäävutukset ja koulujärjestelmään levinneet tehokkuuden ja menestyksen paineet asettavat kouluhyvinvoinnin kyseenalaiseksi. Hyvinvointi edellyttäisi tiiviimpää yksittäisen oppilaan kuuntelua, vuorovaikutusta ja tukemista sekä oppilaan osallisuutta yhteisössä kuin koulussa on tällä hetkellä mahdollista. Samalla häviää pohja oppimiselta ja koulutyöstä tulee stressaavaa. (Pohjola, 2011.)

”Opettajan on selvitettävä itselleen, millaisia uskomuksia hänellä on ihmisestä, tiedosta, opetuksesta, opiskelusta ja pohdittava niitä eksplisiittisesti. Opettajan pedagoginen ajattelu ohjaa opettajan työtä arjessa.” (Wihersaari, 2010.)

Opettaminen ja oppimisen tukeminen on helpointa niille, jotka käsittävät, että opetustyössä ei ole kysymys ainoastaan tiedon jakamisesta, vaan ensisijassa siinä ollaan tukemassa oppilaiden persoonan kehittymistä arvostamisen ja kunnioittamisen keinoin, kuvaa Olli-Pekka Moisio (Pohjola, 2011).

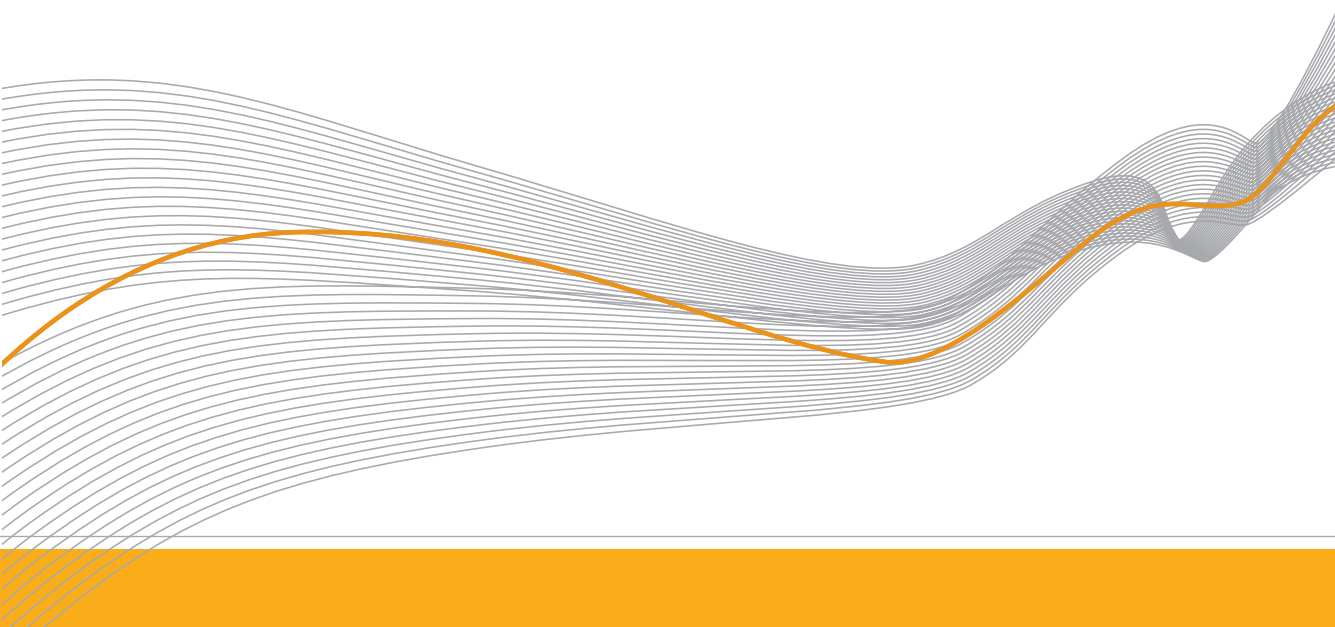
Erityisopettajankoulutuksesta

Tavallisessa ammatillisessa toisen asteen koulutuksessa on jo pitkään kehitetty erityistä tukea tarvitsevien opiskelijoiden opintojen tukemisen malleja inklusion hengen mukaisesti. Opiskelijalla on mahdollisuus opiskella samassa ryhmässä toisten kanssa, vaikka hänellä olisikin tarvetta opintojen tukeen, joko oppimiseen liittyvien ongelmien, elämähallinnan ongelmien, tunne-elämän häiriöiden tai muiden syiden takia.

Ammatilliset opettajat voivat käydä täydennykseksi 60 op:n erityisopettajaopinnot, jotka antavat heille valmiuksia ja taitoja opettaa, ohjata ja tukea monenlaisia oppijoita ammatillisissa opinnoissa. Lisäksi opettaja oppii tunnistamaan oppimisen esteitä ja näin pystyy reagoimaan nopeasti, jos opiskelijalla tulee tilanteita, joissa opiskelu vaikeutuu. Juuri sillä opettajalla, joka on ryhmää lähellä (ammatillinen opettaja) päivittäin, tulee olla niitä taitoja, joita opiskellaan ammatillisessa erityisopettajankoulutuksessa. Inklusiivinen malli, jossa kaikki opiskelijat opiskelevat samoissa ryhmissä on tasa-arvoistava ja demokraattinen. Ehkäpä tulevaisuudessa onkin niin, että yhä useammilla ammatillisilla opettajilla on halu käydä täydentämässä opintojaan erityisopettajankoulutuksessa. Erityisopetuksesta eli erityisen hyvästä opetuksesta hyötyvät kaikki opiskelijat, eivät ainoastaan erityistä tukea tarvitsevat. Kun on haasteita, on pakko myös kehittyä opettajana ja kehittää pedagogisia taitojaan.

Lähteet:

- Haapasalo, I. & Koskinen, N. 2010. *Skandinavian Journal of Educational Research*. Vol.54, No 2, April 2010.
- Kuronen Ilpo. 2011. "Mun kompassinneula vaan pyörii". Keskeyttämiskokemuksia ammatillisestakoulutuksesta. Jyväskylän yliopisto. Koulutuksen tutkimuslaitos. Tutkimuslustoista 41, 89 s. ISBN 978-951-39-4226-7 (nid.), ISBN.
- Nurmi, P. 2009. Opettaja kouluhyvinvoinnin edistäjänä. Toisen asteen opettajat dialogisuutensa ja autenttisuutensa sääntelijöinä. Kuopion yliopiston julkaisuja E. Yhteiskuntatieteet 170.
- Orthner, D.K., Akos, P., Rose, R., Jones-Sanpei, H., Mercado, M. & Woolley, M.E. 2010. CareerStart: A middle school student engagement and academic achievement program. *Children & Schools*. Vol. 32 Issue 4, p223-234.
- Pohjola, K. (toim.) 2011. Uusi Koulu. **Oppiminen mediakulttuurin aikakaudella**. Jyväskylän yliopiston Koulutuksen tutkimuslaitos.
- Salmela-Aro, K. 2008. *Psykologia* 5/2008, 374-379.
- Swdeen, B. L., Carter, E.W. & Molfenter, N. 2010. Getting everyone involved. Identifying transition opportunities for youth with severe disabilities. *Teaching Exceptional Children*, Vol. 43, No. 2, pp. 38-49.
- Wihersaari, J. 2010. Kohtaaminen – opettajuuden ydin? Tampereen yliopistopaino Oy. Tampere

Ullamaija Niskanen, ammatillinen erityisopettaja

Artikkeli perustuu kirjoittajan ammatillisen erityisopettajankoulutuksen kehittämishankkeeseen.

ERITYISNUORTEN OPINTO-OHJAUKSEN KEHITTÄMINEN "Voimavara- ja ratkaisukeskeisesti toivoo tulevaisuuteen"

Yhteiskuntamme nuorista jopa 50 000 on koulutuksen ja työelämän ulkopuolella. Monet näistä nuorista ovat erityistä tukea tarvitsevia nuoria, jotka ovat jääneet koulutuksen ulkopuolelle heti peruskoulun päätyttyä tai opintojen keskeydyttyä ensimmäisenä opiskeluvuonna. Ongelma on akuutti ja koko yhteiskuntaa koskettava. Yhteiskunnastamme puuttuu kokonaisvaltainen ohjausjärjestelmä, joka ottaisi huomioon myös oppilaitosten ulkopuolelle ja opintonsa keskeyttäneiden nuorten ammatinvalinnan ohjauksen ja urasuunnittelun. Suurimman riskiryhmän muodostavat etenkin syrjäytymässä olevat tai jo syrjäytyneet erityistä tukea tarvitsevat nuoret. Yhä useammin näiden nuorten takaa löytyy yhdistävänä tekijänä sosiaalinen sopeutumattomuus sekä siihen jotenkin liittyvät oppimisen haasteet.

Ongelmana ei enää niinkään ole se, ettei vaihtoehtoja ja koulutuspaikkoja olisi tarjolla. Suurimmaksi ongelmaksi on muodostunut se, etteivät nämä eriyistä sosiaalisesti sopeutumattomat nuoret pysy saamassaan opiskelupaikassa. Uskon, että ongelman taustalla on osittain asianmukaisen ammatinvalinnanohjauksen puute sekä puutteet nivelvaiheyhteistyössä ja erityisopiskelijoiden ohjauksessa etenkin opintojen alkuvaiheessa. Monet koulupudokkaista ovat erityisoppilaita ja iso osa koulutuksen ja työelämän ulkopuolella olevien määräästä on nuoria, jotka eivät ole päässeet peruskoulun jälkeen mihinkään yhteishaussa, eivätkä ole sen jälkeen enää minnekään hakeneetkaan. Jostain syystä yhteiskuntamme palvelut eivät tunnu pystyvän tähän haasteeseen vastaamaan. Puolikin vuotta toimettomuutta haavoittuvissa olosuhteissa elävälle nuorelle voi olla sysäys syrjäytymiskierteelle, joka on vaikea myöhemmin pysäyttää. Jos nuoren omat rahkeet omatoimiseen elämänrakentamiseen eivät riitä, tilanne muuttuu helposti vielä toivottavammaksi.

Sosiaalisesti sopeutumattomat nuoret ohjauksessa

Käytännön ohjaustyössäni niin perusasteella kuin lastensuojelun kautta ohjaukseeni tulleiden erityisnuorten urasuunnittelun parissa olen joutunut toteamaan, ettei pelkkä ammatinvalinnanohjaus riitä. Erityisnuoret tarvitsevat laajempaa ja ajallisesti sitoutuneempaa ohjausta sekä opintojen edistymisen seuranta ja niissä tukemista etenkin nivelvaiheessa. Tämä puolestaan edellyttää moniammatillista yhteistyötä nuoren elämään kuuluvien verkostojen kanssa sekä ohjaajalta erilaisia välineitä ohjata ja olla läsnä ohjaajana. Usein ensimmäinen haaste erityisnuorten ohjauksessa on saada aito kontakti nuo-

reen. Nuori on esimerkiksi saanut taitoihinsa nähden realistisen opiskelupaikan, mutta opintojen alkuvaiheen ohjauksessa ja tuessa tapahtuu jotakin, koska monet erityisnuoret eivät pysy opiskelupaikassaan. He lintsaavat, eivät sitoudu, ovat pitkiäkin aikoja teillä tietymättömillä ja lopulta keskeyttävät opinnot joko omasta halustaan tai oppilaitoksen toimesta. Näin tapahtuu usein, vaikka nuori on innoissaan saamastaan opiskelupaikasta ja saa peruskoulun jälkeen tavallaan uuden alun ja mahdollisuuden puhtaalta pöydältä rakentaa tulevaisuuttaan. Mikä menee pieleen?

Suurimman ohjauksen haasteen asettavat sosiaalisesti sopeutumattomat nuoret sekä nuoret, joiden käytösongelmien taustalla onkin oppimisen haasteita ja lukivaikeuksia sekä mielenterveyden pulmia. Oppimisen vaikeudet on ollut helppo piilottaa epäsosiaalisen käyttäytymisen taakse ja todellinen ongelma on jäänyt havaitsematta. Ongelmien kasautuessa jatko-opintosuunnitteluvaiheessa onkin melkoinen ongelmavyöhyke purettavana, kun peruskoulun päättötodistus on näistä syistä johtuen heikko ja jatko-opintovaihtoehtoja niukasti. Nuoren motivaatio, itsetunto ja usko omaan mahdollisuuksiin voi olla hyvin heikko. Peruskoulussa koetuilla vaikeuksilla oppimisessa näyttää olevan suuri merkitys toisen asteen koulutuksen valinnalle. Kouluissa heikoimmin menestyneet, lukivaikeuksia kokeneet ja erityisopetuksessa olleet valikoituvat muita useammin ammatilliseen koulutukseen tai jäävät kokonaan toisen asteen koulutuksen ulkopuolelle. Peruskoulun jälkeisillä valinnoilla on kauaskantoiset seuraukset, koska koulutuksen yleinen merkitys yhteiskunnasta syrjäytymiseen on lisääntynyt. (Holopainen & Savolainen 2006, 204.)

Sosiaalisen sopeutumattomuuden käsite ei ole yksiselitteinen ja eri tieteenalat määrittelevät sen omista näkökulmistaan, minkä vuoksi selvennän mitä käsitteellä tässä yhteydessä tarkoitan. Sosiaalista sopeutumattomuutta on määritelty yksilön vaikeudeksi saada kontakti muihin ihmisiin sekä häiriönä suhteessa muihin ihmisiin ja yhteiskuntaan. Se on myös yhteiskunnan pelisääntöihin sopeutumattomuutta käyttäytymistä. Käytöshäiriöisyyttä voidaan pitää yläkäsitteenä, johon kuuluvat sosiaalinen sopeutumattomuus, emotionaaliset eli tunne-elämän häiriöt ja nuorten rikollisuus. Ruoho, Ihatsu & Kuorelahti (2001) selittävät, että yksilön sosiaalinen sopeutumattomuus ja epäsosiaalinen käyttäytyminen ilmenevät tekoina, kun taas emotionaaliset vaikeudet ovat yksilön tila. Käyttäytymishäiriöiden ja rikollisuuden suhde ei ole selkeä, mutta usein varhainen aggressiivinen käyttäytyminen, levottomuus ja sosiaalinen sopeutumattomuus voidaan nähdä edeltävinä tekijöinä rikolliselle toiminnalle. Sosiaaliseen sopeutumattomuuteen katsotaan kuuluvan niin sosiaaliset kuin emotionaaliset ongelmat, kuten oppimisvaikeudet, huumeiden käyttö, itsetuhokäyttäytyminen ja rikollinen toiminta. Tällaisten oppilaiden ja opiskelijoiden tyypillisimpiä käyttäytymisen muotoja ovat lyhytjännitteisyys, rehellisyyden väheksyminen, välinpitämättömyys omasta ja toisten turvallisuudesta, haluttomuus ja kyvyttömyys yhteistyöhön, itsekeskeisyys, jatkuva kateuden tunne,

pahantapaisuus, kiusanteko, julmuus ja häikäilemätön oman edun tavoittelu. Tämän tyyppiseen oireistoon liitetään lisäksi alhainen itsetunto, heikosti kehittynyt tunne-elämä, perhevaikeudet, perheväkivalta ja spesifit oppimisvaikeudet. (Haapaniemi 2003, 46-47; Ruoho, Ihatsu & Kuorelahti 2001.)

Sosiaalisesti sopeutumattomien lasten ja nuorten määrä on lisääntynyttä erityisopetuksessa viime vuosina kaikilla kouluasteilla. Sopeutumattomien ryhmä tuo etenkin ammatilliselle erityisopetukselle ja opinto-ohjaukselle haasteen, koska heidän tilanteeseensa puuttumiseen ja opetukseen ei ole vielä kehittynyt toimivia keinoja. Perusasteella sosiaalisesti sopeutumattomien kanssa taistellaan oppivelvollisuus läpi, mutta tavalliseen ammatilliseen koulutukseen heidän on jo vaikea päästä tai jos pääsevät, niin keskeyttävät opintonsa varsin helposti. Kehitysvammaisten ja vammaisten erityisopetus on jo hyvin hallinnassa ja heidän kohdallaan puhutaan jopa normaaliin opetukseen integraatiosta ja inklusiosta. Sosiaalisesti sopeutumattomien tilanne koulumaailmassa tuntuu kuitenkin olevan hallitsematon tikittävä aikapommi, jolta mielellään suljetaan silmät. Ammattistartit ja ammatillisten erityisoppilaitosten valmentavat ryhmät täyttyvät sopeutumattomista nuorista, mutta iso osa jää kokonaan koulutuksen ja työelämän ulkopuolelle, mikä puolestaan aiheuttaa mittavat yhteiskunnalliset seuraukset. On arvioitu, että yksi syrjäytynyt nuori maksaa yhteiskunnalle yli miljoona euroa.

Opiskelupaikan löytyminen, opinnoista selviytyminen ja ammattiin valmistuminen ovat tärkeitä välietappeja vastuulliseksi kansalaiseksi kasvamisessa (Lindh & Sinkkonen, 2009). Useimpien opiskelijoiden kohdalla tämä prosessi sujuu ongelmitta, mutta sosiaalisesti sopeutumattomat lapset ja nuoret tarvitsevat tuekseen moniammatillista yhteistyötä sekä erityistä tukea, opetusta ja ohjausta. Sosiaalisesti sopeutumattomien nuoria pidetään psyykkisesti kehitysvammaisten ohella vaikeimmin tavallisiin luokkiin integroitavina oppilaina (Ruoho, Ihatsu & Kuorelahti 2001, 264), mikä kertoo hyvin haasteen suuruudesta. Peruskoulun päättävät sosiaalisesti sopeutumattomat nuoret ovat vasta 15-16 -vuotiaita, jotka tarvitsevat ja kaipaavat aikuisen ohjausta. Kun tulevaisuus näyttää nuoresta epätoivoiselta, hän kokee herkästi, että hän voi toimia miten tahansa, koska millään ei ole enää mitään väliä, eikä hänellä ole mitään menetettävää. Itsetuhoinen käyttäytyminen kehittyy nuoren vastareaktionä vaikeisiin elämäkokemuksiin. Nuori ei luota sen enempää itseensä kuin tulevaisuuteensaakaan. Nuori torpedoi tiedostamattaan käyttäytymisellään kaikki auttamisyriykset, mutta samalla hän pelkää, ettei kukaan välitä, ja toivoo, että joku pysäyttäisi hänet. (Lämsä 2009, 107-108.)

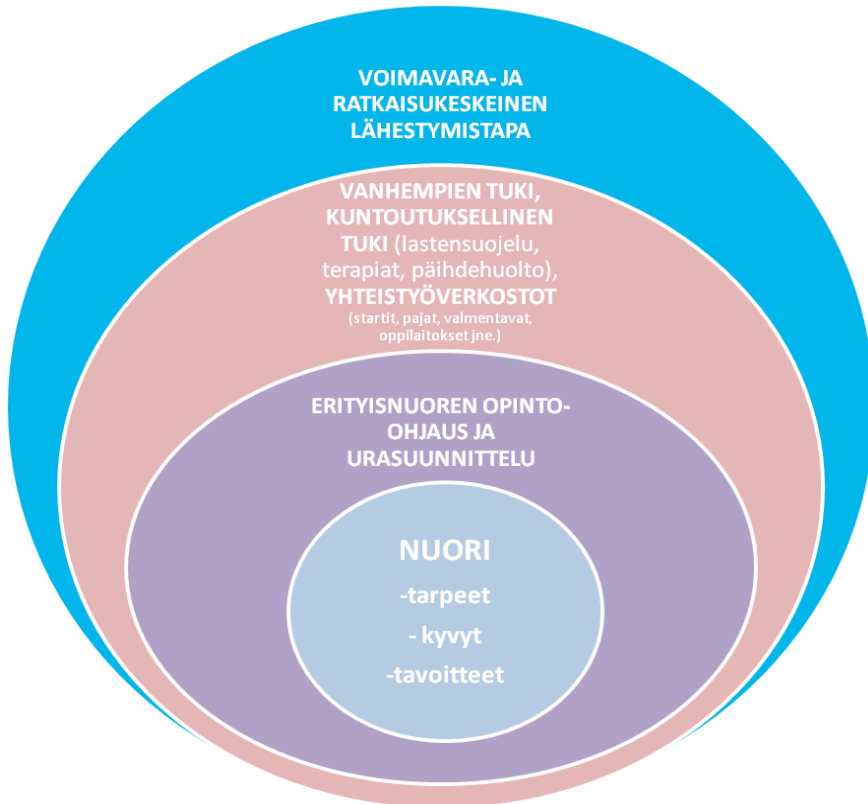
Ajatuksia oman työn kehittämisestä erityisnuorten opinto-ohjauksessa

Lastensuojelun sijaishuollossa olevien nuorten parissa tekemäni opinto-ohjaus herätti miettimään tarkemmin keinoja ohjata erityisnuoria. Sosiaalisesti sopeutumattomien lasten ja nuorten haasteisiin törmään jo perusasteen opinto-ohjaajan työssä, mutta sijoitettujen nuorten kohdalla syrjäytymisvaara on hyvin akuutti ja ongelmat moninaiset. Nämä nuoret tarvitsivat elämänhallinnasta kiinni pääsemiseksi toisenlaista opinto-ohjausta ja itse kaipasin toimivampia välineitä ohjata heitä ja vastata ohjauksen tarpeeseen. Erityisnuorten opinto-ohjaus ja urasuunnittelu perustuu holistiseen ohjaukseen, jossa käytän voimavara- ja ratkaisusuuntautuneen lähestymistavan periaatteita ja välineitä. Ohjauksessa otan huomioon niin kasvun ja kehityksen tukemisen kuin opiskelun ja uravalinnan ohjauksen ratkaisu- ja voimavarakeskeisesti. Voimavara- ja ratkaisukeskeisellä lähestymistavalla pyritään ratkaisuihin, tavoitteisiin ja päämäärien löytämiseen nuoren voimaantumisen kautta. Työtapa on tulevaisuuteen suuntautunut ja toiveikas sekä mahdollistaa nopeankin intervention nuoren tilanteeseen. Voimavarojen etsiminen ja tukeminen kuuluvat olennaisesti ajattelutapaan. Vaikka ratkaisusuuntautunut lähestymistapa on lähtöisin terapiamaailmasta, se soveltuu erinomaisesti erityisnuorten opinto-ohjaukseen ja urasuunnitteluun.

Voimavara- ja ratkaisukeskeisen lähestymistavan ansiosta opinto-ohjaus on henkilökohtaisesti räätälöityä. Työskentelyssä lähdetään yksilön omasta elämäntilanteesta ja hänen kokemastaan ongelmasta sekä siihen liittyvistä tunteista ja asenteista. Ongelman määrittely, tavoitteiden asettelu ja tulosten arviointi nousevat yksilön ilmaisemista kokemuksista, odotuksista ja arvioinneista (Helander 2000, 12). Tavoitteena on saada syrjäytymiskehitys katkaistua mahdollisimman varhaisessa vaiheessa sekä tavoittaa syrjäytymisvaarassa olevat nuoret ajoissa. Voimavara- ja ratkaisukeskeinen lähestymistapa tarjoaa nuorelle mahdollisuuden saada ohjausta juuri hänen lähtökohdistaan käsin ja puhtaalta pöydältä. Ratkaisut ja voimavarat tulisi löytää nuoresta itsestään, mikä mahdollistaa mahdollisimman hyvän motivaation opiskeluun sekä omaan elämänhallintaan ja tulevaisuuden suunnitteluun. Elämässä on tapana kaikkien vaikuttaa kaikkeen ja pienikin muutos jossakin osa-alueessa voi saada isoja muutoksia aikaan.

Syrjäytymisvaarassa olevien nuorten opinto-ohjauksessa ja urasuunnittelussa voimavara- ja ratkaisukeskeinen toimintatapa mahdollistaa nopeidenkin asiakassuhteiden syntymisen, koska työskentelyn voi aloittaa saman tien. Ohjattaville annetaan paljon valtaa omien asioidensa hoitamiseen ja tulevaisuus nähdään positiivisena sekä toiveikkaana. Tämän tyyppisessä työskentelyssä on myös helppo arvioida, koska ongelmaa tarkastellaan niin käytännöllisestä näkökulmasta, eikä ongelmia tarvitse käsitellä juurta jaksaa. Edistyminen

tapahtuu usein pienin askelin ja mahdollisia virheitä on helppo palata korjaamaan. Lähiympäristön osallistuminen yhteistyöhön vähentää usein ulkopuolisen avun tarvetta.

Holistinen erityisnuorten opinto- ja uraohjauksen malli

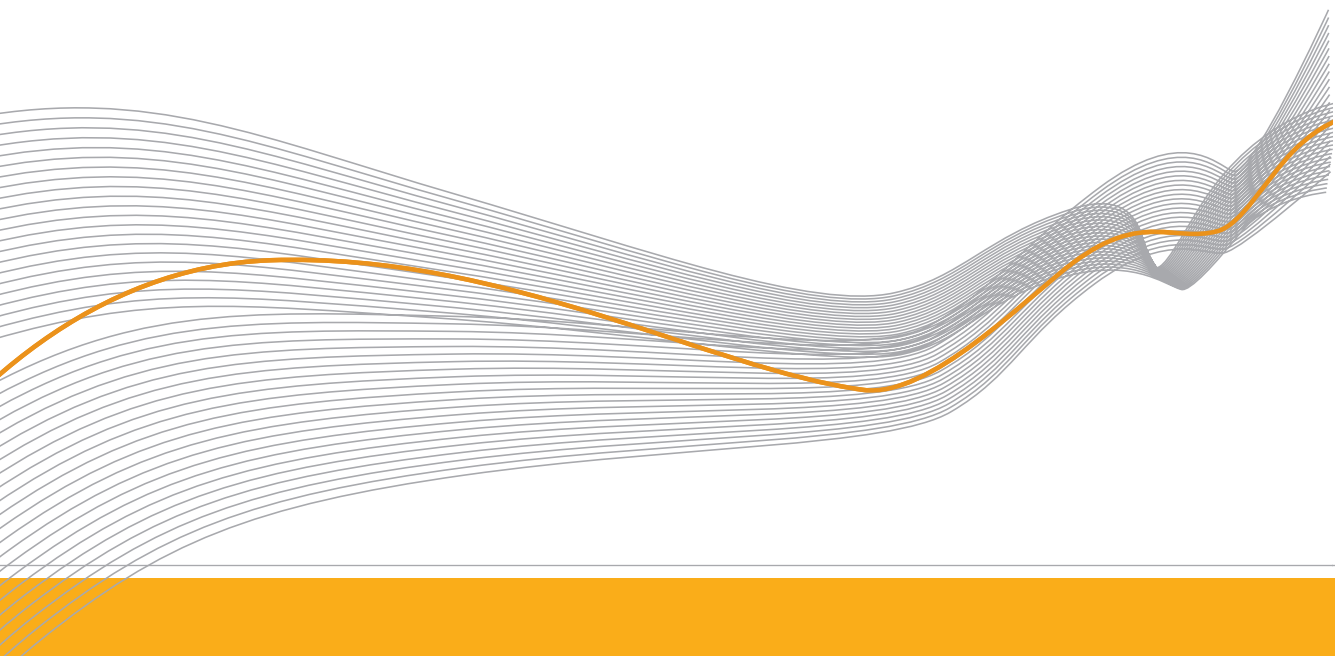
Erityisnuorten opinto- ja uraohjauksen kehittämisessä on kyse ennen kaikkea erityisen tuen tarpeen huomioon ottavasta ohjauksesta. Tärkeää on pysähtyä miettimään tarkemmin, miksi nuori on jo niin monessa osoitteessa käynyt, muttei ole yhdessäkään onnistunut. Eri verkostoissa sukuloimisen kierre tulisi katkaista ja löytää pysyvämpiä ratkaisuja, jotka lähtevät nuoresta itsestään. Yhteiskuntamme tarjoaa monenlaisia vaihtoehtoja kouluttautua tai käydä opiskelemissa valmiuksia tutkinnon suorittamiseen, mutta erityisnuoret kaipaavat ohjausta, jotta he saavuttavat nämä palvelut ja ennen kaikkea sitoutuvat niihin. He tarvitsevat syvällisempää ohjausta, jotta oppimisen esteitä ja ongelmia saataisiin ratkaistua ennen eri koulutuksiin tai työpajoihin siirtymistä. Tavoitteena on, että nuori itsekin sitoutuu prosessiin ja voimaantumisen kautta alkaa itse rakentaa omaa tulevaisuuttaan ja saa elämänhallintakykynsä takaisin. Uskoisin, että tällaisen onnistuneen prosessin jälkeen keskeyttämiset vähenevät. Ehkä kaikki eivät löydä ensi kerralla unelmiensa uraa, mutta pääsevät jyvälle

opiskelusta ja jatkavat sitten mieleisemmälle alalle. Pääasia on, että muutokset luovat jatkuvuutta, eikä nuori ajautuisi uudelleen tilanteeseen, jossa on taas tyhjänpäällä. Verkostoyhteistyö eri toimijoiden kanssa on tärkeää, mutta on keskeistä toimia niissä nuoren kanssa yhdessä, eikä jättää yksin. Saattaen vaihtoon ja jälkiohjaukseen täytyy panostaa. Ohjaussuhde ei katkea esimerkiksi koulutus- tai työkokeilun ajaksi, vaan tapaamisia sovitaan tarvittaessa kokeilun aikana ja etenkin sen jälkeen, jotta jatkosuunnitelmat etenevät.

Ohjauksen kohderyhmä on haastava, mutta yhdenkin nuoren auttaminen elämässä oikeaan suuntaan säästää yhteiskunnalta satoja tuhansia euroja, puhumattakaan henkilökohtaisella tasolla saavutetusta arvosta. Pirjo Lehtorantaa ja Outi Reinolaa (2007, 14-15) lainaten ”haastavan nuoren kanssa on helpompi tulla toimeen kun muistaa, että hän on paitsi ”keskeneräinen”, myös monessa risteyksessä yhtä aikaa: hän etsii ammattiaan, identiteettiään, kykyjään, ulkonäköään, aikuisen rooliaan, omaa viiteryhmäänsä ja elämäntapaansa.” Nuori on ehkä valmis kokeilemaan kaikkea, mutta ei kykene sitoutumaan mihinkään, koska oma tie on hahmottomatta. Tavoitteena on voimavara- ja ratkaisukeskeisesti lähteä jostain liikenteeseen ja edetä tarvittaessa pienin askelin. Pienikin liikkahdus eteenpäin on näille nuorille iso askel ja saavutus.

Lähteet:

- Haapaniemi L. (2003). Sopeutumattomien erityisluokkaopetus. Konfliktisimulaattori-ko? Tampereen yliopisto: Tampere.
- Helander, J. (2000). Oppiminen ratkaisusuuntautuneessa terapiassa ja ohjauksessa. Helsingin yliopiston kasvatustieteen laitoksen tutkimuksia 169. Yliopistopaino: Helsinki.
- Holopainen, L. & Savolainen, H. (2006). Nuorten lukemisen ja kirjoittamisen vaikeudet. Teoksessa Marjatta Takala & Elina Kontu (toim.). Luki-vaikeudesta luki-taitoon. Sivut 203-229. Yliopistopaino: Helsinki.
- Lehtoranta, P. & Reinola, O. (2007). Haastava nuori ammattia oppimassa. Miten toimia nuoruusikäisen kanssa koulussa tai työpaikalla? Yliopistopaino: Helsinki.
- Lindh, R. & Sinkkonen M. (2009). Koulusta selviytyminen. Opettajan ja oppilaan yhteinen haaste. Juvenus Print Oy: Tampere.
- Lämsä, A. (2009). Yhteiskunnan muutos ja elämänriskit. Teoksessa Anna-Liisa Lämsä (toim.) Mun on paha olla. Näkökulmia lasten ja nuorten psyykkiseen hyvinvointiin. Sivut 21-32. WS Bookwell Oy: Juva.
- Ruoho, Ihatsu & Kuorelahti (2001). Teoksessa M. Jahnukainen (toim.). Lasten erityis-huolto ja -opetus Suomessa.

Liisa Härmä, koulutuspäällikkö, Kainuun ammattiopisto

OPISKELIJALLE HYVÄ TULEVAISUUS -PROJEKTIN ANTI KAINUUN AMMATTIOPISTON KUUSAMON TOIMIPAIKALLE

Mahdollisuus osallistua Opiskelijalle hyvä tulevaisuus -projektiin tuli Kuusamon toimipaikalle hyvään aikaan. Tammikuussa 2008 Kuusamon ammattiinstituutti oli fuusioitunut osaksi Kainuun ammattiopistoa ja toimintojen yhtenäistäminen oli juuri aloitettu. Erityisopetusta on toteutettu molemmissa organisaatioissa hieman eri lähtökohdista, ja nyt oli oivallinen tilaisuus hyödyntää tätä projektia erityisopetuksen toimintojen yhtenäistämässä, koska toisen organisaation valmiin mallin istuttaminen ei yleensä kuitenkaan onnistu.

Kuusamosta ammatilliseen erityisopettajakoulutukseen haki useita opettajia ja neljä heistä tuli valituksi; kaksi matkailu- ja ravitsemisalalta, yksi sosiaali- ja terveysalalta ja yksi tekniikan ja liikenteen alalta. Erityisopettajakokelaat saivat tehtäväkseen selvittää Kuusamon toimipaikan erityisopetukseen liittyviä käsityksiä, käytäntöjä ja kehittämisideoita riviopettajien keskuudessa. Samanaikaisesti erityisopetuksen ulkoiset puitteet on pyritty yhtenäistämään alueellisia eroja unohtamatta.

Erityisopettajakokelaat keräsivät opettajien käytännöt ja mielipiteet teema-haastatteluina kahdessa osassa ja lopullista raportointia varten teemoittelivat vastaukset. Vastaukset antavat kattavan kuvauksen Kuusamon toimipaikan opetushenkilöstön käsityksistä, käytännöistä ja kehittämistarpeista. Näiden tietojen pohjalta on hyvä lähteä rakentamaan ns. Kuusamon mallia, jonka pohja on Kainuun ammattiopiston yleisessä käytössä oleva erityisopetuksen toimintamalli höystettynä omilla paikallisilla mausteilla. Samalla pystymme kehittämään myös koko organisaation toimintaa entistä asiakaslähtoisemmäksi.

Projektiin kuuluvaan voimavara- ja ratkaisusuuntautuneen työotteen valmennusohjelma antoi meille osallistuneille (kaksi erityisopettajaa, opinto-ohjaaja ja koulutuspäällikkö) valmiuksia toimia ratkaisukeskeistä viitekehystä käyttäen työssämme. Valmennusohjelman kautta pääsimme paremmin sisälle myös menossa olevan erityisopettajakoulutuksen työotteeseen.

Lisäarvoa organisaatiomme toiminnan kehittämiseen toi myös projektin tiimoilta järjestetyt Kuusamon toimipaikan henkilöstön konsultaatiot ja työn-ohjaus sovitulle kohderyhmälle. Kokonaisuutena voisin sanoa Opiskelijalle hyvä tulevaisuus -projektin osuneen organisaatiomme kehittämisen kannalta erittäin hyvään aikaan ja antaneen meille lisää ammattitaitoa kohdata tämän päivän asiakkaamme ja kehittää toimintaamme.

Eero Talonen, ammatillinen erityisopettaja,
Oulun seudun ammattiopisto

JUHLAPUHE

ammatillisen erityisopettajakoulutuksen 1. ryhmän valmistujaisissa joulukuussa 2010:

”Hyvät opiskelukaverit, kouluttajat, kallisarvoiset taustajoukot

Tänään olemme saavuttaneet jotain suurta. Tänään olemme saavuttaneet yhden päämäärän. Tänään olemme saavuttaneet pätevämmän olon.

Pätevämpi olo ei ole vain oloa. Se on totta. Se on kasvua. On huikeaa ajatella, että aina on aika kasvaa, kehittyä, tavoitella uutta ja vielä nauttia kaikesta siitä!

Muistuu väkisinkin mieleen lapsuudestani tuttu sanonta:

Estehet katuaa etevän erestä.

Näissä ammatillinen erityisopettaja -opinnoissa on mielestäni kirkastunut selkeästi ajatus:

Yks on päämäärä, mutta tiätä on monta.

Kuinka suuri rikkaus meille opiskelijoille onkaan ollut tämän monialaisen joukkomme omien arkisten kokemusten jakaminen. Meitä yhdistää tärkeä asia: olemme opiskelijan asialla!

Päämääränä on siis opiskelijan paras. Ja olemme näiden kuluneiden 19 kuukauden aikana saaneet kuulla toisiltamme monista, äärettömän monista teistä, joilla tätä yhteistä asiaa edistetään.

Totesimme eilen, että ryhmässämme on ollut uskomattoman hyvä henki. Olemme erilaisia. Olemme erialaisia. Olemme suvaitsevaisia. Olemme kokeneet kuuluvamme yhteen.

En vain usko, että tulemme kaipaamaan ryhmämme kokoontumisia. Tiedän sen! Tiedän, että tulemme kaipaamaan arkisten tilanteiden keskellä tätä tukijoukkoa, mikä meistä on toisillemme muodostunut.

Eteläpohjalaisena miehevänä miehenä minun on jo olemukseni puolesta sanottava: **Jos perästä kuuluu niin sitte itketähän muttei etukätehen.** Tänään tämän isieni periaatteen noudattaminen on kuitenkin koetuksella.

Meillä on tänään ilo nähdä toinenkin tukijoukko täällä, läheiset ja rakkaat. Olette olleet kärsinyt osapuoli. Kuinka monta äidin tai isän, siskon tai veljen, tytön tai pojan, miehen tai vaimon kanssa vietettyä hetkeä olettekaan menettäneet opintojemme vuoksi.

Kumpu osaisimme löytää ne kultaiset sanat, joilla kiittäisimme teitä. Olette tärkein tuki. Olette pysyvä tuki. Olette läheisin ja merkityksellisin tuki.

Muistetaan... Nyt olemme juhlassa! Iloisessa hetkessä! Sangen, sangen tyytyväisinä. Nenä näyttää suuntaa eteenpäin ja kaikilla meillä on omat suunnitelmamme.

Niin kuin sanotaan: **Toinen silakka jo talteriikilla vapajaa, ku toista vielä suus kurmoottaa.**

Mitä tahansa teemme, kannamme kaikkea oppimaamme mukanaamme. Voimme vain aavistaa, kuinka paljon sitä kaikkea kantamusta on. Se ei ole kuitenkaan raskas kantamus ... päinvastoin... se taakka keventää kulkua.

Meillä on syytä olla onnellisia siitä, mitä olemme saaneet ja tehneet. Haluaisin itseäni ja teitä kaikkia muistuttaa isieni ajatuksesta: **En oo korvaamaton, mutta paras maharollinen.** Lupaammehan kaikki muistaa sen?

Pohojalaasuutta lisää: **Hullu se on, jok ei omaansa kehu.**

Niin... tämä on hyvä lähtökohta.

Muistammehan aina myönteisen palautteen merkityksen? Myönteinen ajatus itsestään poikii myönteisiä ajatuksia toisista.

Niin... vinha vanha viisaus: **Hullu se on, jok ei omaansa kehu**

... me opiskelijoitamme, me läheisiämme, me opintojamme, me opiskeluryhmäämme, kouluttajamme opiskeluryhmäänsä, me kouluttajiamme...

Hullu se on, jok ei omaansa kehu...

Leena ja Pirkko,

Omaksenne kuuluu myös isieni sana: **Hyviä neuvoja sateloo niinku rakehia.**

Ette ole kuitenkaan tahtoneet neuvojanne ja ajatuksianne suoraan kaataa pie-
niin päihimme...

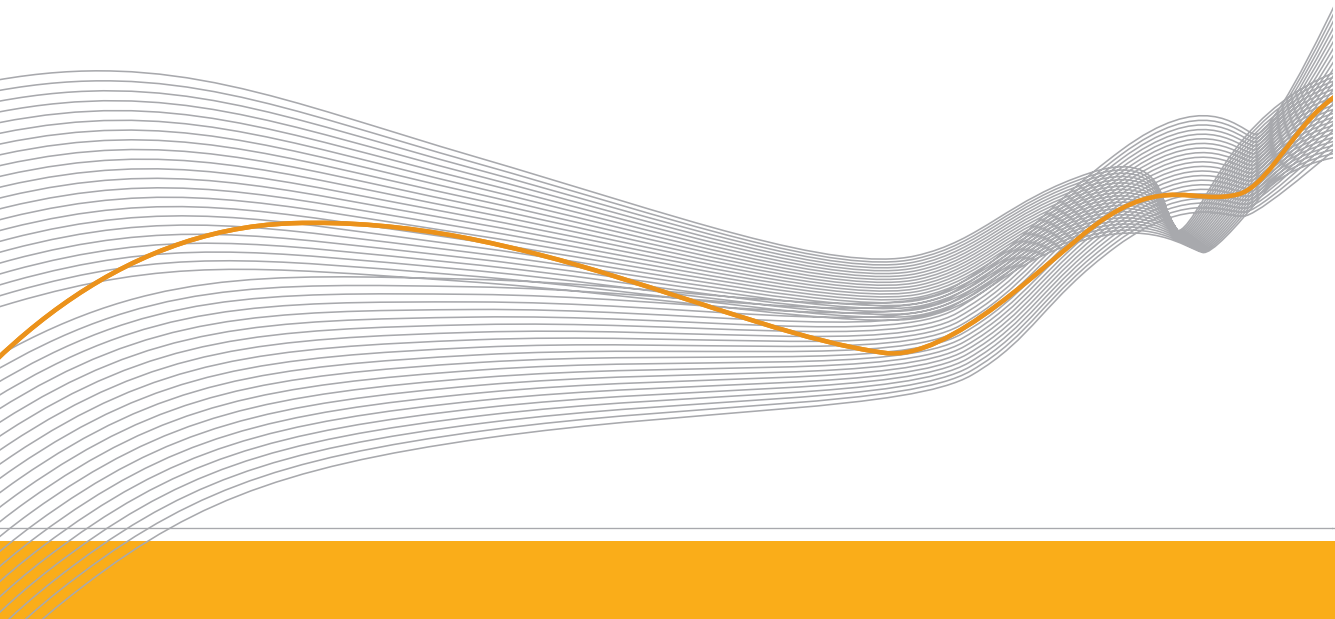
Olette halunneet tarjota meille pikkuisille elämyksiä siitä, että huomaamme
ja keksimme itse jotain merkityksellistä... Olemme kuitenkin kokeneet saa-
neemme teiltä valtavasti.

Kiitos, että olette tukeneet ja kannustaneet.

Kiitos, että olette olleet ihmisiä.

Kiitos, että olette päästäneet meidät lähelle.

Kiitos ... suuri Kiitos siitä, että olette saaneet meissä kyteneen kipinän roi-
hahtamaan!"

Pirkko Kepasen ja Leena Pihan viestinvaihtoa syyskuussa 2011

KIRJEITÄ

7.9.2011 junassa matkalla Helsingistä Jyväskylään

Hei Leena

Matkailu avartaa ja sitä avartumistahan tässä on saanut kokea parin vuoden ajan. Nyt, kun hanke on kohta päätöksessään, ajattelin kirjoittaa Sinulle muutamaman rivin niistä ajatuksista, joita nyt herää yhteisestä taipaleestamme. Toivon tietenkin, että jaat myös omia ajatuksiasi kanssani.

Olo on tällä hetkellä kahdenlainen hankkeen suhteen, toisaalta tyytyväinen ja toisaalta haikea, kun kaikki loppuu – näin pian - siltä tuntuu. Haikeus johtuu siitä, että joutuu luopumaan niin paljon, opiskelijoista, jotka ovat olleet, sanoisinko, harvinaislaatuksia ja Sinusta, läheisimmästä työkaverista.

Kuten noista tunteistani huomaa, olen selvästi sitä mieltä, että minulla on ollut antoisa matka sekä opiskelijoiden että Sinun kanssasi. Sain ensimmäisen pitkän kokemuksen parityöskentelystä ohjaamisessa ja opettamisessa. Olen kyllä aikaisemmin ollut samanaikaisopettajana, esimerkiksi matematiikan tunneilla ammattikoulussa, mutta ne kokemukset ovat olleet lyhyitä, antoisia nekin.

Sitä nyt sitten haluaisin kanssasi pohtia, mikä siinä on ollut keskeistä, tärkeää ja olennaista. Miten Sinä olet tämän hankkeen ja yhdessä työskentelyn kokenut? Mahtavatko ajatuksesi olla saman suuntaiset, vai onko ollut kiviä kengässä, kun olet hanketta vetänyt? En ole kyllä huomannut, että olisit missään vaiheessa nilkuttanut. Kirjoita ja kerro, kuulisin mielelläni.

Keskeltä metsäistä taivalta, vesisateessa

Pirkko

12.9.11 Hämeenlinnassa, sataa vettä, kirjoitan työpöytäni ääressä, opettajakorkeakoululla

Hei!

Kiitos Pirkko kirjeestäsi.

Minulle tuli siitä lämmin olo, samalla tavalla kuin ajatellessani tätä yhteistä työmatkamme, jonka olemme saaneet tehdä. On mukavaa tässä työskentelyn loppuvaiheessa vaihtaa ajatuksia myös näin, toinen toisillemme kirjoittaen. Huomaan olevani innoissanikin, olo on kuin aina odottaessani yhteisiä työskentelymme tuokioita, iloiten ja innolla jo ennalta. Paitsi, että tässä on tosiaan mukana myös haikeutta ja luopumista.

Kirjoitit, että meillä on ollut harvinaislaatuksia opiskelijoita. Mitähän tästä vielä ajattelet? Itse huomaan ajattelevani erityisopettajaopiskelijoitamme ihmeellisen ahkerina, sinnikkäinä ja opinhaluisina aikuisina, jotka ovat oman työnsä ohessa tehneet mittavan urakan suorittaessaan näitä opintoja. Huomattaviin suorituksiin he ovat päässeet kaiken keskellä – jotenkin sitä muistuttaa välillä itseäänkin, kuinka kaikilla meillä on monenlaista muuta myös työelämän ja opiskelun lisäksi, ja ovathan nämä olleet heille aikaavievää puuhaa, nämä opiskelut. Ja mitä tyyppisiä ihmisiä! Ihan liikutun ajatellessani heitä...

Yhteistyömme on mielestäni ollut myös harvinaislaatuista. Työparina työskentely on sujunut luonnikkaasti – muistan jonkun opiskelijan joskus sanoneen, että täydennämme toisiamme. Keskeistä varmaankin on ollut luottamus, vai mitä sinä ajattelet? Ja sellainen avoimuus meidän kesken, että on rohkeasti voitu keskustella ja yhdessä reflektoida sekä ennakkoon että aina jälkikäteen.. miettien rehellisesti työtä ja sen tekemistä, merkityksellistä ja olennaista. Tulee ihan tässä hetkessä mieleen myös Rönny Simon luento-otsikko ”Sinä – ihmisyyteni peili” – sinä olet ollut peilinä ja toivottavasti myös toisinpäin. Kohtaamisesta on tässäkin kysymys. Minä ajattelen, että olemme uskaltaneet kohdata myös ihmisiä – vaikka yhteinen projekti meidät ikään kuin kuljetti kohdakkain työntekijöinä. Mitä sinä tästä.. ?

Kivistä taas ajattelen niin, että olemme nekin uskaltaneet kengästä kopistaa lattialle ja siivota yhdessä pois – vaikkakaan en muista nyt, että niitä olisi juurikaan ollut. Kenties korkeintaan hiekkaa. Sekin on ollut mielestäni rohkeaa ja olennaista – tarttua puolin ja toisin asioihin heti. Ettei tule karpäisistä härkäsiä. Olisihan se kummallista, jos ei tällaisessa ajassa (liki kolmessa vuodessa) tulisi yhtään väärinymmärrystä! Oleellista kai on se, et tarkistaa oletuksensa ja ajatuksensa...

Tässä muutama ajatus, joita mieleeni tuli. Jään odottamaan viestiäsi,

Leena

12.9.2011 kotona flunssan kourissa

Kiitos kirjeestä. Vaikka vietänkin päivää kotona, huonovointisena, flunssassa, en malta olla vastaamatta heti, kun luin kirjeesi.

Hassu juttu, tippa tuli silmään kirjettäsi lukiessa. En mielestäni ole vetistelijätyyppi, joten jotakin erikoista tässä on. Ensiksikin opiskelijat, joita kehuivat ahkeriksi, sinnikkäiksi, hyväksi tyypeiksi, tai jotain siihen suuntaan. He ovat sellaisia minunkin mielestäni. Täällä Oulussa olevana ja toimivana olen erityisen iloinen siitä, että tällä seudulla olevat oppilaitokset saavat tällaisen valioporukan erityisopetustaan kehittämään. Toivon todella, että he saavat hyvät toimintamahdollisuudet tässä tärkeässä asiassa oppilaitoksissaan. Uskon niin ja kehitys kehittyy.

Yhdessä tekeminen, siihen liittyen dialogisuus, on ollut ainutlaatuista. Luottamus on juuri tärkeintä. Aina on tiennyt, että kun jotakin on sovittu, se pitää, eikä tarvitse perään kysellä. Myös yhteinen piirre, työmoraali, on kantanut. Sen, mitä vaatii toiselta, pitää olla myös itselle itsestäänselvyys. Sanoisin vielä omasta näkökulmastani, että turvallisuus on ollut tärkeää. Koskaan ei ole tarvinnut pelätä, että asiat menevät pääläelleen tai että Sinä et tietäisi, jos minä olen ollut epävarma. Tätä turvallisuutta olen ajatellut paljonkin ja uskon, että se on tärkeää myös opiskelijoille. Yhdessä sitä on ollut helpompi rakentaa.

Niistä kivistä sitten, en tiedä, onko niitä ollutkaan. Haasteita sen sijaan minulle, ensikertalaiselle, on riittänyt. Toisen ryhmän kanssa oli jo helppoa, mutta alussa kyllä tuntui, että kykenenkö antamaan riittävästi. No, huomasin, että ei ole kyse siitä, mitä pystyn antamaan, vaan siitä miten olen läsnä, käytettävissä ja rehellinen. Olen oppinut Sinulta, Leena, paljon. Kiitos, että sain olla tällä matkalla mukana.

Kuulumisiin!

Pirkko

13.9.11 taas työpöydän ääressä

Pirkko,

kiitos kirjeestäsi – vaikka olitkin sen flunssaisena kirjoittanut... Toivottavasti olosi on jo nyt parempi.

Niin, kyllä oppilaitoksilla on nyt käsissään osaajia, joista kannattaa pitää kiinni. Eikä pelkästään nämä ammatilliset erityisopettajat vaan myös voimavara- ja ratkaisukeskeiseen työskentelyyn valmennusohjelman kautta perehtyneet. Ajattelen, että olemme näiden projektin toimintojen kautta osaltamme pukanneet eteenpäin sellaista olennaista osaamista, joka liittyy asennoitumiseen ja olemiseen sekä toimimiseen toisten ihmisten (sekä opiskelijoiden että työkavereiden kanssa moniammatillisessa yhteistyössä) kanssa. Ja moneen kertaa on jo todennettu, että juuri tuolla olemisen ja vuorovaikutuksen tasolla, kohtaamisessa ja dialogissa, on sellaista merkitystä, että esimerkiksi opiskelijat kiinnittyvät ja sitoutuvat opintoihinsa... ja syntyy korjaavia kokemuksia syrjäytymissuunnan sijaan. No, tästähän me vähän viisastellaan toisaalla tässä julkaisussa..

Kirjoitit, että olet oppinut paljon yhdessä tekemisemme kautta. Minäkin uskon tekemällä oppimiseen tässä asiassa ja onhan se myös monella tapaa ekonominen vaihtoehto; osaamisen kehittämistä taloudellisesti ja riskienhallintaa – mm. aina on paikkuri kipeälle, niin kuin meillekin on joskus käynyt. Ja $1+1=$ aina enemmän kuin kaksi; pedagoginen ajattelu, suunnittelu, ohjaus ja toteutus on aina rikkaampaa, kun se toteutetaan parityönä ja vielä osallistujatkin mukaan kytkien. Niin, jos sinä mietit alkumatkalla, annatko tarpeeksi tai kykenetkö antamaan tarpeeksi, minä puolestani pohdin teenkö riittävästi tilaa toiselle tulla ja ottaa paikkansa yhteisessä työskentelyssä... kun samaan aikaan kuitenkin kannoin myös vastuuta projektipäällikkönä asioiden etenemisestä. Joskus tosiaan muistan miettineeni pomotanko liikaa.. ja taisin onneksi älytä tämänkin huoleni sun kanssasi ääneen jakaa...

Minäkin kiitän. Ajattelen, että yhdessä opimme jotain arvokasta siitä, miten kannattaa olla, ajatella, suhtautua sekä toimia, jotta parityöskentely sujuu ja siitä on hyötyä kaikille osapuolille.

Näillä miettein Leena

Salmenranta 18.9.2010

Hei taas Leena

Kiitos kirjeestä, johon en ole ihan heti ehtinyt vastata, mutta vielä kerran ajattelin ehtiä kirjoittaa. Istun mökin terassilla auringossa ja ihmettelen syksyn kauneutta.

Ensi viikolla on sitten erityisopetuskoulutuksen viimeiset lähipäivät ja Voiran viimeinen kerta seminaarin merkeissä. Ajatukseni ovat siellä ja odotan noita päiviä kovasti. On hienoa olla loppuseminaarissa kuulemassa ajatuksia asioista, jotka ovat tässä parin vuoden aikana innostaneet, ainakin minua, ihan mahdolltomasti. Tuntuu, että on saanut kiinni asioiden ytimestä ja että tulevaisuudessa on intoa oppia lisää. Näitä voimavaraistavia asioita aion kyllä viedä eteenpäin omassa työssäni opettajien kouluttajana. Sinä, Leena, olet jakanut oppia meille muille ”roppa kaupalla”. Siitä on ammennettavaa.

Olen iloinen valmistuvien, ja hankkeessa jo valmistuneiden, erityisopettajien puolesta. He ovat joutuneet aika koville opiskellessaan työn ohella. Nykyinen työelämä kouluissa tuntuu vain tulevan kiireisemmäksi koko ajan. Siitä huolimatta nämä erinomaiset opettajat ovat tehneet töitä ja reflektoineet omaa opettajuuttaan hienosti, samalla kehittyen loistaviksi erityisopettajiksi. Nämä eivät ole ylisanoja ollenkaan. Heille toivotan onnea ja menestystä tulevissa, toivottavasti haasteellisissa, töissä. Haasteellisiksi siksi, että silloin on pakko taas kehittyä ja kehittää...

Syysterveisin

Pirkko

